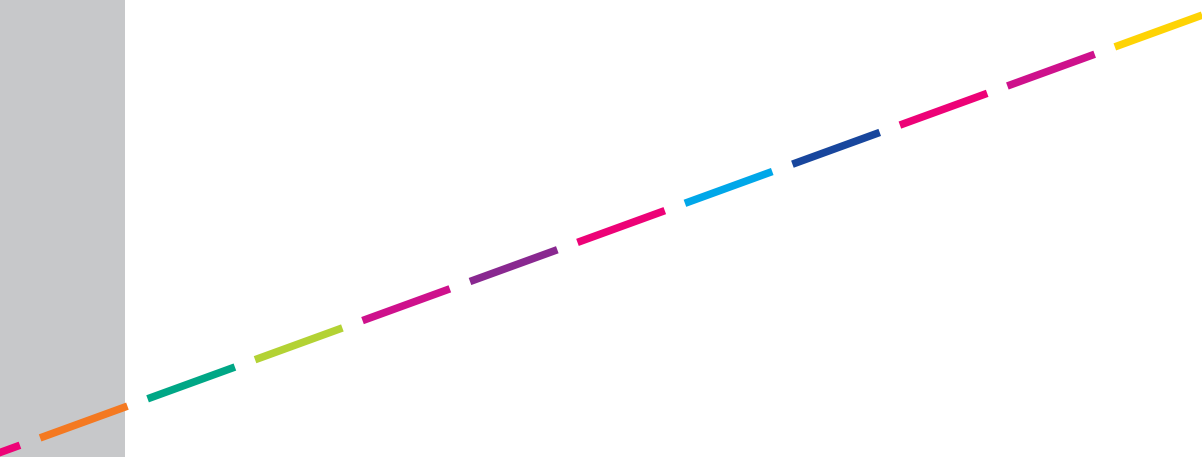

Yhteiset kentät?

Puheita ja tekoja vähemmistöihin
kuuluvien nuorten yhdenvertaisen
liikunnan ja urheilun edistämiseksi

Pekka Junkala & Kirsi Lallukka

Yhdenvertaisuus

Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2012

MONINAISUUDEN PUOLESTA
SYRJINTÄÄ VASTAAN

Tämä julkaisu on tuotettu osana YES - Yhdenvertaisuus EtuSijalle -hanketta, joka on saanut rahoitusta Euroopan yhteisön työllisyyttä ja sosiaalista yhteisvastuuta koskevasta PROGRESS -ohjelmasta (2007-2013).

Julkaisussa ilmaistut mielipiteet ovat kirjoittajan omia, eikä Euroopan komissio vastaa julkaisun sisällön käytöstä. Tämän julkaisun sisältö ei välttämättä edusta Euroopan komission kantoja tai näkemyksiä.

YES - Yhdenvertaisuus EtuSijalle on hallinnon, viranomaisten sekä syrjintävaarassa olevia ryhmiä edustavien elinten ja järjestöjen välinen yhteistyöprojekti, jonka tavoitteena on edistää syrjimättömyyttä ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia. Projektia toteuttavat sisäasiainministeriö, oikeusministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, puolustusvoimien Pääesikunta sekä Saamelaiskäräjät ja syrjinnän vaarassa olevia tahoja edustavat järjestöt ja neuvottelukunnat. Lisätietoa osoitteesta www.yhdenvertaisuus.fi.

Yhteiset kentät?

Puheita ja tekoja vähemmistöihin
kuuluvien nuorten yhdenvertaisen
liikunnan ja urheilun edistämiseksi

Pekka Junkala & Kirsi Lallukka

Julkaisija: Sisäasiainministeriö

Copyright: Sisäasiainministeriö

Pekka Junkala ja Kirsi Lallukka

Yhteiset kentät? Puheita ja tekoja vähemmistöihin kuuluvien nuorten
yhdenvertaisen liikunnan ja urheilun edistämiseksi

Sisäasiainministeriön julkaisut 1/2012

ISBN 978-952-491-719-3 (paino)

ISBN 978-952-491-720-9 (pdf)

ISSN 1236-2840

Kannen ulkoasu: Hahmo Design Oy

Paino: Kopijyvä Oy, 2012

SISÄLTÖ

Tiivistelmä	5
I LÄHTÖKUOPISSA.....	9
1. Johdanto	9
Ajassa liikkuvat nuoret.....	9
Vähemmistönuoret yhteisillä kentillä? Raportin aihe ja rakenne.....	10
2. Kentän rajausta.....	13
Tutkimustehtävät	13
Käsitteet - raportin pelivälineet	16
Syrjintä ja yhdenvertaisuus.....	16
Vähemmistöt ja liikunnan kansalaistoiminta	18
Raportin toteutus.....	22
II TULOSKATSAUS	25
3. Esteitä, kynnyksiä, kitkaa - tavoitteena liikunnan ja urheilun etninen esteettömyys....	25
Asenteet ja resurssit maahanmuuttajanuorten liikuntaa raamittamassa	25
Kohti kitkatonta monikulttuurisen liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuutta	27
4. Romaninuoret liikuntaharrastuksissa - pieni ekskursion.....	33
Romanipoikien liikuntaharrastusten lajikirjo	34
Romanitytöt ja liikunta?	35
5. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen huomiointi liikunnan kansalaistoiminnassa - onko sitä?.....	37
”Mitä tekemistä seksuaalisella suuntautumisella on urheilun kanssa?”	37
Homofobian vastaisen kampanjan vastaanotto: Uskalla.fi	43
Entä sukupuolivähemmistöt?	45
6. Liikunnan ja urheilun organisaatioyhteistyön haasteet	49
Lupausten ja käytäntöjen ristiriita	49
Sektorirajat ylittävä yhteistyö	53
Liikuntabyrokrania yhdenvertaisen liikunnan esteenä	56
7. Vähemmistöjen syrjintään puuttuminen liikunnassa ja urheilussa	59
Syrjintään puuttumattomuuden ongelma	59
Puuttumisen keinoja	60
8. ”Mikä on sen nuoren liikunnan tarkoitus?”	65
Väline, itsetarkoitus vai jotain muuta?	65
Nuorten liikkujien osallisuus!	67
III VIESTIKAPULA ETEENPÄIN	71
9. Johtopäätöksiä	71
Lähteet	75
Liite	79

Tekijät (toimielimestä, toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Pekka Junkala ja Kirsi Lallukka		Julkaisun laji	
		Toimeksiantaja Yhdenvertaisuus Etusijalle (YES4) -hanke	
		Toimielimen asettamispäivä 23.02.2011 SM052:00/2010	
Julkaisun nimi Yhteiset kentät? Puheita ja tekoja vähemmistöihin kuuluvien nuorten yhdenvertaisen liikunnan ja urheilun edistämiseksi			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä			
Yhteiset kentät? –raportissa kysytään mitkä tekijät estävät tai edistävät vähemmistöihin kuuluvien nuorten osallistumista liikunnan kansalaistoimintaan. Millaisia yhdenvertaisuuden esteitä liittyy liikunta- ja urheilutoimintaan mukaan pääsemiseen ja mukana olemiseen? Mitä näillä areenoilla on puhuttu ja mitä tehty yhdenvertaisuuden edistämiseksi? Millaisia keskusteluja asian tiimoilta on käyty, miten ongelmakohtiin on tartuttu, millaiset käytännöt ovat toimineet ja millaisia tulevaisuuden kehittämissuuntia tarvitaan? Raportti on osa Yhdenvertaisuus EtuSijalle 4 (YES4) –hanketta. Raportissa selvitetään etnisen alkuperän tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella tapahtuvaa nuorten syrjintää liikunnan ja urheilun piirissä. Raportin toteutuksen lähtökohtana on ollut tulkita erilaisia vähemmistöjen ja liikunnan alueen keskusteluita: tutkimus-, hanke- ja ennen kaikkea ruohonjuuritaso toimijoiden puhetta. Pääosan aineistosta muodostavat liikunnan kansalaistoiminnan, monikulttuurisuuden, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen sekä nuoruuden asiantuntijoiden haastattelut. Jo aikaisemmissa tutkimuksissa on osoitettu, että eri vähemmistöihin kuuluvat nuoret kokevat monissa eri yhteyksissä syrjintää, jonka ilmenemismuodot ovat hyvin samankaltaisia. Näitä ovat esimerkiksi syrjään jättäminen, viitsailun ja vähättelyn kohteeksi joutuminen, nimittely ja poikkeavaksi leimaaminen sekä uhkailu ja väkivalta. On selvää, ettei liikunnan kansalaistoimintakaan ole näistä ongelmista vapaata aluetta. Yhdenvertaisuuden toteutumisen ongelmiin on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota myös liikunnan ja urheilun osalta. Tässä raportissa paneudutaan muun muassa seuraavanlaisiin yhdenvertaisen liikunnan toteutumisen solmukohtiin: vähemmistöihin kohdistuviin ennakkoluuloihin ja asenteisiin, valmentamisen ja kasvattamisen suhteisiin, sekä nuorten osallisuuden vahvistamiseen liikuntaharrastusten sisältöjen ja käytäntöjen suhteen. Raportissa käsitellään liikunta- ja urheilutoiminnasta vähemmistöille tiedottamiseen ja tiedonkulun kanaviin liittyviä ongelmia, kuten myös liikuntaorganisaatioiden – ja ylipäätään nuorten parissa toimivien – vähemmistötietoisuuden vahvistamisen tarvetta. Pohdittavaksi otetaan urheiluseurojen sitoutuminen ja sitouttaminen syrjinnänvastaiseen toimintaan sekä tarkastellaan 'liikuntabyrokratian' kielteisiä vaikutuksia ja sektorirajat ylittävän yhteistyön tärkeyttä. Raportin pyrkimyksenä on koota ja tulkita eri tasojen toimijoiden nuorten liikuntaan ja urheiluun liittyviä yhdenvertaisuuspuheita ja viedä näitä keskusteluita kohti toimenpiteitä.			
Avainsanat (asiasanat) liikunta, nuoret, syrjintä, urheilu, vähemmistöt, yhdenvertaisuus			
Muut tiedot Sähköisen julkaisun ISBN 978-952-491-720-9 (PDF), osoite www.intermin.fi/julkaisut/TAI www.yhdenvertaisuus.fi			
Sarjan nimi ja numero Sisäasiainministeriön julkaisut 1/2012		ISSN 1236-2840	ISBN 978-952-491-719-3
Kokonaissivumäärä 79	Kieli suomi	Hinta maksuton	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Sisäasiainministeriö		Kustantaja/julkaisija Sisäasiainministeriö	

Författare (uppgifter om organet; organets namn, ordförande, sekreterare) Pekka Junkala och Kirsi Lallukka		Typ av publikation	
		Uppdragsgivare Projektet Likabehandling först och främst (YES4)	
		Datum för tillsättandet av organet 23.2.2011 SM052:00/2010	
Publikation (även den finska titeln) Samma plan? Ord och handlingar för att främja likabehandlande motion och idrott för minoritetsungdomar			
Publikationens delar			
Referat I rapporten Samma plan? ställs frågan vilka faktorer som hindrar eller främjar minoritetsungdomars deltagande i medborgarverksamhet inom motion och idrott. Vilka hinder i fråga om likabehandling finns det för att kunna delta och vara med i motions- och idrottsverksamhet? Vad har sagts och gjorts på dessa arenor för att främja likabehandling? Huruvida diskussioner har förts i frågan, hur har man tagit itu med problempunkterna, vilken praxis har fungerat och hur måste den framtida utvecklingen se ut? Rapporten är en del av projektet Likabehandling först och främst YES4. Den undersöker diskriminering av ungdomar på basis av etniskt ursprung eller sexuell läggning i samband med motion och idrott. Utgångspunkten för rapporten är att tolka olika diskussioner om minoriteter och motion och idrott: samtal med aktörer på forsknings-, projekt och framför allt gräsrotsnivå. Merparten av materialet består av intervjuer med sakkunniga om medborgarverksamhet inom motion och idrott, könsminoriteter och sexuella minoriteter samt ungdomstiden. Tidigare forskning har redan visat att ungdomar som hör till olika minoriteter i många olika sammanhang upplever diskriminering som tar sig liknande uttryck. Dessa är till exempel att bli utfrysad, utsättas för skämt, ringaktning eller skällsord, att bli stämplad som annorlunda eller att utsättas för hot och våld. Det är uppenbart att dessa problem också förekommer inom medborgarverksamheten inom motion och idrott. Problemen med att genomföra likabehandling har fått större uppmärksamhet på sistone också vad gäller motion och idrott. Denna rapport behandlar likabehandling inom motion och idrott beträffande knutpunkter av bland annat följande slag: fördomar och attityder gentemot minoriteter, förhållandena mellan träning och fostran samt stärkande av ungdomars delaktighet i fråga om motionsintressets innehåll och praxis. Rapporten tar upp problem i samband med att informera minoriteter om motions- och idrottsverksamhet och kanalerna för informationsflödet, till exempel behovet av att stärka kunskapen om minoriteter hos idrottsorganisationerna – och överhuvudtaget alla som arbetar med ungdomar. Rapporten tar upp hur idrottsföreningarna kan engageras och engagera sig i arbetet mot diskriminering och granskar dessutom ”motionsbyråkratins” negativa konsekvenser och betydelsen av att samarbeta över sektorsgränserna. Rapporten strävar efter att sammanställa och tolka det som aktörer på olika nivåer säger om likabehandling när det gäller ungdomar och motion och idrott och att föra dessa diskussioner ett steg närmare åtgärder.			
Nyckelord diskriminering, idrott, likabehandling, minoriteter, sport, ungdomar			
Övriga uppgifter Elektronisk version, ISBN 978-952-491-720-9 (PDF), www.intermin.fi/publikationer ELLER www.yhdenvertaisuus.fi			
Seriens namn och nummer Inrikesministeriets publikation 1/2012		ISSN 1236-2840	ISBN 978-952-491-719-3
Sidoantal 79	Språk finska	Pris avgiftsfri	Sekretessgrad offentlig
Distribution Inrikesministeriet		Förläggare/utgivare Inrikesministeriet	

I LÄHTÖKUOPISSA

1. JOHDANTO

Ajassa liikkuvat nuoret¹

Nuorten liikunnasta ja varsinkin liikkumattomuudesta puhutaan paljon. Yleisissä keskusteluissa, liikuntapoliittisissa kannanotoissa ja tutkimuspuheenvuoroissa on tarkastelu aihetta monelta kannalta ja oltu montaa mieltä, mutta enimmäkseen puhe on ollut huolivoittoista. Erityisen huolissaan ollaan oltu arkiliikunnan vähentymisestä. Liikunta kilpailee - ja yhä useammin häviää - muun vapaa-ajan tarjonnan, esimerkiksi voimakkaasti kasvaneen media- ja viihdekulttuurin kanssa. Lasten ja nuorten omaehtoinen yhdessä liikkuminen sekä pihapiirissä ja lähikentillä pelailu ovat vähentyneet. Myös koululiikunnan määrän riittävyttä ja sisällöllistä tasoa on arvosteltu. Nuorten liikkumattomuudesta johtuvat terveysongelmat on nostettu esiin: muun muassa heikentynyt peruskunto ja ylipainoisuuden yleistyminen puhuttavat. Yleisessä keskustelussa nuorten jakautuminen liikunnallisesti aktiivisiin ja passiivisiin, sekä näiden ryhmien polarisoituminen on nähty selvänä: paljon liikkuvien ryhmä liikkuu yhä enemmän ja vähän liikkuvien ryhmä passivoituu entisestään. Urheiluseuroissa harrastaminen on viime vuosikymmeninä lisääntynyt, mutta nuorten kokonaisliikuntamäärä on kuitenkin laskenut.

Nuorten kilpaurheilun osalta tietyt kiistakysymykset ovat toistuneet jo useiden vuosien tai jopa vuosikymmenten ajan. Taustalla on osaltaan ollut pettymys suomalaisen huippu-urheilun tasoon - ainakin joidenkin perinteisten lajien osalta. Osa keskustelijoista katsoo, että terveysliikuntaa on korostettu kilpaurheilun kustannuksella jopa siinä määrin, että voi sanoa liikunnan syrjäyttäneen urheilun. Nuorten arkiliikunnan vähentymisen seurauksia on nähty kilpaurheilunkin puolella: myös nuorella kilpaurheilijalla voi olla huono kestävyyskunto. Yksi on huolestunut harjoitusmäärien riittävydestä, toinen harjoitusten yksipuolisuudesta ja kolmas molemmista. Sitä, että nuoren on pakko liian varhain valita päälajinsa, on pidetty seurauksiltaan kyseenalaisena, esimerkiksi siksi etteivät nuorten kehityksen erot tule

---

¹ Ajankohtaiskeskusteluja koottaessa on käytetty seuraavia lähteitä: Kansallinen liikuntatutkimus 2009-2010; Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008; Hampaat irvessä? Painavia sanoja 11-15 -vuotiaiden kilpaurheilusta (2011); Miten kilpaurheilu istuu nykynuorten sielunmaisemaan - näkökulmia liikuntasuhdetta vahvistaviin ja heikentäviin tekijöihin (2010); Haasteena liikkumattomat lapset ja nuoret (2010); Vähän liikkuvien ja liikunnasta syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten aktivointi - raportti hanketoiminnasta (2010).

huomioiduksi. Esille on otettu myös ristiriita nuorten oman motivaation ja kilpaurheilun mielekkääksi kokemisen sekä autoritäärisen johtamisen ja ulkoohjautuvasti tehtyjen harjoitusten välillä.

Nykynuoret elävät niin sanotussa suoritusyhteiskunnassa, jossa joudutaan jo hyvin varhain satsaamaan moninaisten taitojen ja kykyjen oppimiseen, kilpailemiseen ja pärjäämiseen. Liikunnassa ja urheilussa on kuitenkin kyse nuorten vapaa-ajan toiminnasta, ja jos niistä kadotetaan sosiaalisen kanssakäymisen, virkistymisen ja rentoutumisen elementit, ei ole ihme jos ne jaksavat kiinnostaa yhä harvempia. Kun edellisiin näkökulmiin yhdistää kilpaurheilun koventuneet ihanteet ja arvot sekä rahan merkityksen kasvun, kuin myös liikunnan muuttumisen yhä enenevässä määrin kuluttamiseksi, on yhdenvertaisuusnäkulmasta katsoen aihetta huoleen vielä enemmän. On käytetty termejä 'kulutusliikunta' ja 'läpikaupallistunut urheilu'. Nuorten mahdollisuudet harrastaa liikuntaa tai urheilla kilpaa ovat yhä useammin rahasta kiinni, jolloin yhä useampi nuori joutuu jäämään järjestyneiden liikuntapalveluiden ulkopuolelle.

Näihin ongelmakohtiin on alettu hakea ratkaisuja monella eri tasolla ja monien eri toimijoiden taholta. Käynnissä on useita valtakunnallisia kehittämissuunnitelmia ja -hankkeita, joissa rakennetaan yhdessä liikunta- ja urheiluseurojen kanssa malleja nuorten liikuntaedellytysten parantamiseksi. Lisäksi useiden kuntien liikuntatoimilla on omia mallejaan nuorten liikunta-aktiivisuuden lisäämiseksi. Paljon on siis tekeillä, mutta haasteita riittää yhä.

Vähemmistönuoret yhteisillä kentillä? Raportin aihe ja rakenne

Edellinen nuorten liikunnan ajankuva on tausta, jota ilman ei voi ymmärtää mikä on lähtötilanne, jossa vähemmistötkin liikkuvat. Vähemmistöihin kuuluvat kohtaavat samat eriarvoistumisen ongelmat kuin kaikki muutkin nuoret, mutta vähemmistöasema voi tuoda myös uusia yhdenvertaisuuden toteutumisen esteitä tai moninkertaistaa niitä.

Yhteiset kentät? -raportissa kysytään, mitkä tekijät estävät tai edistävät vähemmistöihin kuuluvien nuorten osallistumista liikunnan kansalaistoimintaan. Millaisia yhdenvertaisuuden esteitä liittyy liikunta- ja urheilutoimintaan mukaan pääsemiseen ja mukana olemiseen? Mitä näillä areenoilla on puhuttu ja mitä tehty yhdenvertaisuuden edistämiseksi? Millaisia keskusteluja asian tiimoilta on käyty, miten ongelmakohtiin on tartuttu, millaiset käytännöt ovat toimineet ja millaisia tulevaisuuden kehittämissuuntia tarvitaan?

Raportin tarkoituksena on tuoda esiin, tulkita ja kommentoida syrjintään ja yhdenvertaisuuden esteisiin liikunnan kansalaisitoiminnassa liittyvää keskustelua, sekä esittää raportin aineistoihin perustuvia kehitysehdotuksia havaittuihin ongelmiin.

Raportissa on kolme osaa - tässä kohtaa ollaan lähtökuopissa (osa I). Johdannon jälkeisessä luvussa tehdään kentän rajauksia: käydään läpi tutkimustehtävää, selvitetään raportin keskeisiä käsitteitä ja näkökulmia aiheeseen eli valitaan pelivälineet siihen miten ja mistä näkökulmasta tässä raportissa haastateltuja on kuunneltu ja muita aineistoja luettu ja kommentoitu. Tämän jälkeen selvitetään raportin toteutusta. Tulokatsauksen (osa II) ensimmäisessä luvussa käsitellään liikunnan ja urheilun etnistä esteettömyyttä: tarkastelussa on etnisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten - kuten maahanmuuttajien - osallistumismahdollisuuksien kynnykset ja niiden ylittäminen. Tämän jälkeen tehdään katsaus romanilasten ja -nuorten liikuntaharastuksiin. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen huomiointia liikunnan kansalaistoiminnassa tarkastellaan muun muassa homofobianvastaiseen kampanjaan liittyvien aineistojen kautta. Seuraavaksi liikunnan yhdenvertaisuuden haasteita lähestytään organisaatioiden näkökulmasta. Tulokatsauksessa pohditaan myös sitä, kenen tehtävä on puuttua vähemmistöjen syrjintään liikunnassa ja urheilussa. Viimeisessä tulosluvussa kysytään miksi nuorten tulisi liikkua ja miten - kuka määrittää liikunnan ja urheilun tarkoituksen nuoren elämässä? Raportti päättyy viestikapulan vaihtoon (osa III). Siinä kootaan selvitystyön johtopäätöksiä ja ehdotetaan jatkotoimenpiteitä.

2. KENTÄN RAJAUS

Tutkimustehtävät

Tämä opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sisäministeriön tilaama sektoritutkimus on osa kansallista *Yhdenvertaisuus EtuSijalle 4* -hanketta (YES4), jonka tavoitteena on kasvattaa tietoisuutta ja valmiuksia yhdenvertaisen kohtelun ja syrjimättömyyden toteutumiseksi sekä edistää monimuotoisuuden hyväksymistä yhteiskunnassa. *Yhdenvertaisuus EtuSijalle* -hankkeiden puitteissa on tuotettu selvityksiä ja oppaita yhdenvertaisuuden edistämiseksi eri elämän osa-alueilla (www.yhdenvertaisuus.fi).

YES4 -liikuntatutkimuksen tehtävänanto kuului seuraavasti: ”Tutkimushankkeen tavoitteena on saada kuva nuorten kokemasta syrjinnästä liikunnan kansalaistoiminnassa ja siitä, miten koettu syrjintä estää osallistumasta seuratason toimintaan. Hankkeessa selvitetään etnisen tai kansallisen alkuperän, uskonnon tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella tapahtuvaa syrjintää. Vammaisuus on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle².”

Hankkeessa tarkastellaan liikuntaharrastuksen sisällä tapahtuvaa vähemmistöjen syrjintää, mutta myös syrjintää harrastukseen mukaan pääsyn kannalta. Tavoitteena on vähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjinnän näkyväksi tekeminen, sekä toisaalta näihin ryhmiin kuuluvien nuorten harrastamista estävien sosiokulttuuristen käsitysten ja käytäntöjen esiin nostaminen. Tarkoituksena on, että hankkeesta saatavasta tutkimustiedosta on mahdollista rakentaa toimenpide-ehdotuksia epäkohtien korjaamiseksi.

Vaikuttaa siltä, että vähemmistönuorten liikunnan ja urheilun kentillä kohtaama syrjintä ja yhdenvertaisuuden osallistumisen esteet on alettu tiedostaa monella rintamalla. Ensinnäkin yhdenvertaisuuteen ja syrjinnän ehkäisyyn liittyviä tiedotus- ja koulutusmateriaaleja, sekä oppaita alkaa olla tarjolla melko paljon. Myös erilaisia yleisentason toimenpide-ehdotuksia on löydettävissä. Ne ovat pitkälti keskenään samoilla linjoilla: tietyt avainasiat ja ongelmien ratkaisuihin pyrkivät yleiset suositukset ja ehdotukset toistuvat. Yhdenvertaisuuteen pyrkiviä hankkeita - erityisesti maahanmuuttajien liikuntaan liittyen - on olemassa ja myös näiden

---

² Vammaisuus on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle, koska vammaisten erityisliikunnasta on tehty viimeaikoina useita tutkimuksia ja selvityksiä. Vammaisliikunnan kohdalla on muutoinkin tehty uraauurtavaa yhdenvertaisuustyötä niin hankkeissa kuin tutkimuksissakin, joiden käsitteistöä ja tematiikkaa kannattaisi hyödyntää muidenkin vähemmistöjen kohdalla. Näin onkin jo tehty Milla Ilosen (2009) tutkimuksessa.

hankkeiden evaluaatiota ja arviointia, joissa on purettu hankeraportteja sekä hankevetäjien näkemyksiä.

Myös tutkimustarpeet on selvästi alettu tiedostaa. Parin viime vuoden sisällä on valmistunut tai on juuri valmistumassa tämän raportin³ aiheen kannalta keskeisiä tutkimuksia. Julkaisut käsittelevät liikuntaa, vähemmistöjä, yhdenvertaisuutta ja ja tasa-arvoa. Seuraavassa esitellään lyhyesti muutamia niistä.

Kop kop - Pääseekö sisään? Yhdenvertaisen järjestötoiminnan opas urheilu- ja nuorisojärjestöille (Sisäasiainministeriö 28/2011), on tärkeä julkaisu. Sen lähtökohtana on, että ”kaikilla nuorilla tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua haluaansa urheilu- ja nuorisotoimintaan”. Kyseinen opas on myös tuotettu osana YES - Yhdenvertaisuus EtuSijalle -hanketta. Sen kirjoittamisessa ovat olleet osallisina Etnisten suhteiden neuvottelukunta, Ihmisoikeusliitto ry, Liikkukaa ry, Seksuaalinen tasavertaisuus Seta ry, opetus- ja kulttuuriministeriö, sisäasiainministerio, Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry, Suomen nuorisoyhteistyö - Allianssi ry ja Vammaisfoorumi ry. Urheilu- ja nuorisojärjestöjen luottamus- ja toimihenkilöille suunnatussa oppaassa neuvotaan konkreettisesti kuinka kukin järjestö voi edistää yhdenvertaisen ja tasa-arvoisten vapaa-ajan mahdollisuuksien toteutumista. Oppaan ”ydinasia” on, että järjestöjen kaikki toimijat toiminnan eri tasoilla ovat sitoutuneesti mukana yhdenvertaisuuden mahdollistamisessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tilaamassa ja Emilia Fagerlundin ja Hanna-Mari Maijalan laatimassa ”*Saa hengaa eri porukan kanssa*” - maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten liikuntaan osallistumisen tukeminen -selvityksessä (2011) kartoitettiin millaista liikuntatoimintaa maahanmuuttajataustaisille lapsille ja nuorille järjestetään Suomessa. Samalla selvitettiin tekijöitä, joilla maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten liikuntaan osallistumista voitaisiin parhaiten tukea. Selvitys perustuu liikuntatoimintaa järjestävien toimijoiden (35) ja maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten (13) haastatteluihin. Selvityksessä osoitetaan, että maahanmuuttajalapsille ja -nuorille kohdistuvaa liikuntatoimintaa järjestävät erilaiset toimijat: urheiluseurat, (kunnallinen)liikuntatoimi, yhdistykset, nuoriso- ja sosiaalityö. Liikunnan rooli eri toimijoilla vaihtelee suuresti. Fagerlund ja Maijala jakavat liikuntaan osallistumista tukevat tekijät olosuhteisiin ja toimintatapoihin. Olosuhteita ovat toimintakulttuurit, yhteistyö, perheiden tukeminen ja tietoisuus toiminnasta. Toimintatapoja ovat puolestaan kohdelähtöinen tiedotus, oheistoiminnan järjestä-

---

Raportti on toteutettu 18.4.2011 - 30.11.2011 välisenä aikana.

minen, monikulttuurisuutta tukeva ohjaaminen, yhteiset pelisäännöt, tyttöjen erityisyyden sekä ensimmäisen ja toisen maahanmuuttajasukupolven erityistarpeiden huomioiminen. Käynnissä on myös vertaileva tutkimus monikulttuurisen liikunnan käytännöistä Suomessa ja Norjassa, jossa tarkoituksena on koota hyviä käytäntöjä ja saada ideoita monikulttuuriseen liikuntatoimintaan. Tutkimusprojekti toteutetaan Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön (LIKES) ja Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n (SLU) yhteistyönä. Myös Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksella on juuri valmistumassa maahanmuuttajien liikuntasuhdetta, kotoutumista ja akkulturaatiota käsittelevä laaja tutkimus (työryhmä: Zacheus, Koski, Rinne & Tähtinen).

Opetusministeriön *Kehittämishjelma maahanmuuttajien kotouttamiseksi liikunnan avulla* (2010) linjaa kymmenen keskeistä kehittämistoimenpidettä, joista yhdeksi on mainittu sektoritutkimus: ”Maahanmuuttajien fyysisen aktiivisuuden määrän, laadun ja sosiaalisten suhteiden kehittymisen monitorointiin luodaan systemaattinen, vertailu- ja seurantatietoa tuottava toteuttamistapa”. Eräänä tarkastelunäkökulmana mainitaan maahanmuuttajien liikunta-aktiivisuuden esteiden kartoitus Suomessa. Tämä tutkimus kohdentuu juuri tähän, sekä toisaalta myös ”maahanmuuttajat ja liikuntapalvelujen kysynnän ja tarjonnan vastaavuus” -näkökulmaan.

Sisäasianministeriön Yhdenvertaisuus Etusijalle (YES4) -hankkeen raportissa *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa* (2010) tarkasteltiin ”10-17-vuotiaiden eri vähemmistöihin (etniset, kielelliset, uskonnolliset ja seksuaalivähemmistöt sekä eri vammaisryhmät) kuuluvien lasten ja nuorten kokeman syrjinnän yleisyyttä ja muotoja, syrjintään liittyviä uhrikokemuksia ja niistä selviytymistä sekä pyrittiin tunnistamaan mahdollisuuksia syrjinnän ehkäisemiseen ja vähentämiseen”. Tutkimuksessa todetaan, että syrjintäkokemukset olivat varsin yleisiä ja että syrjinnällä on monia kielteisiä vaikutuksia lasten ja nuorten elämään, kuten ahdistus, yksinäisyys, sulkeutuneisuus, masennus, viha ja katkeruus. Syrjintä painaa leimansa lasten ja nuorten käsityksiin itsestään, muista ihmisistä ja ympäröivästä maailmasta. Kirjoittajat peräänkuuluttavat toimintamalleja ja -rakenteita, jotka auttaisivat tunnistamaan, kohtaamaan ja tukemaan syrjintää kohdanneita lapsia ja nuoria.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjintäkokemukset ovat puolestaan olleet erityistarkastelussa raportissa *Syrjintä koulutuksessa ja vapaaajalla* (Sisäasiainministeriön julkaisu 11/2011). Muuta tuoretta tutkimusta aihepiiristä on vireillä ainakin Jyväskylän yliopiston PsT Marja Kokkosen johtamassa kyselytutkimuksessa. Tutkimuksessa tarkastellaan kilpaurheilijoiden ja kuntoliikkujien kokemaa syrjintää, joka perustuu seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-iden-

titeettiin tai sukupuolen ilmaisuun. Aineistona on vuonna 2011 opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella kerätty sähköinen kyselyaineisto, jossa vastaajina ovat paitsi kilpaa urheilevat ja kuntourheilua harrastavat, myös liikunta-alan ammattilaiset (esimerkiksi liikuntaneuvojat, -ohjaajat, -opettajat ja urheiluvalmentajat). (ks. Liikunnan ja urheilun maailma 9/2011 ja 10/11, SLU.fi/LUM)

Eräs yhdenvertaisuutta käsittelevä tärkeä julkaisu on *Liikunta ja tasa-arvo 2011; Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa*, jossa tarkastellaan fyysisistä aktiivisuutta ja liikunnan harrastamista, eri lajeihin ohjautumista, liikunnan taloutta, huippu-urheilua, liikunnan päätöksentekoa ja johtamista, sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi tehtyjä toimenpiteitä ja sukupuolten näkymistä eräissä liikuntaohjelmissa. Liikunta ja tasa-arvo 2011 raportissa todetaan sukupuolten tasa-arvonäkökulman osalta, että yhdenvertaisuusajattelun pitää lähteä - rakenteellista tasoa, liikuntapolitiikkaa ja organisaatioita unohtamatta - ennen kaikkea ruohonjuuritasolta, sieltä missä yhdenvertaisuuden esteet konkretisoituvat liikunnan ja urheilun arkikäytännöissä. Pelkät juhlapuheet eivät siis riitä, vaan ruohonjuuritason teot liikunta-arjessa tuottavat tasa-arvoa.

Käsitteet – raportin pelivälineet

Syrjintä ja yhdenvertaisuus⁴

Tässä YES 4 liikuntatutkimuksessa, joka on osa Yhdenvertaisuus etusijalle -hanketta, käytetään hankkeen sivustoilla esitettyä yhdenvertaisuuden määritelmää, joka on tiivistetysti seuraava:

”Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa henkilöön liittyvät tekijät, kuten syntyperä tai ihonväri, eivät saisi vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin päästä koulutukseen, saada työtä ja erilaisia palveluja - perusoikeudet kuuluvat kaikille.”

---

⁴ Käsitelmäärittelyt perustuvat seuraaviin lähteisiin: www.yhdenvertaisuus.fi/Kohti_monimuotoisuutta. Vähemmistöt, syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa; Syrjintä Suomessa 2008; Kop, kop - Pääseekö sisään? Yhdenvertaisen järjestötoiminnan opas urheilu- ja nuorisojärjestöille 2011.

Yhdenvertaisuusnäkökulmalla pyritään ehkäisemään syrjintää. Syrjintä on tilanteita, tekoja ja prosesseja, joissa henkilö asetetaan muita huonompaan asemaan, koska hän kuuluu tiettyyn ryhmään. Syrjintä kohdistuu sellaisiin henkilön ominaisuuksiin, joihin hän ei voi vaikuttaa. Syrjintä on yhdenvertaisuuden vastakohta ja syrjinnän vastustaminen on yhdenvertaisuuden puolustamista. Yhdenvertaisuus on pyrkimystä siihen, että ihmisen perusoikeudet sekä tasa-arvoinen ja oikeudenmukainen kohtelu toteutuvat jokaisen ihmisen kohdalla jokaisessa tilanteessa. Syrjintä on kielletty lukuisissa kansainvälisissä sopimuksissa ja kansallisissa laeissa (Yhdenvertaisuuslaista, ks. liite).

Syrjinnällä on useita eri muotoja. Suora eli välitön syrjintä on kyseessä, kun henkilöä kohdellaan avoimen eriarvoisesti, esimerkiksi eväämällä sisäänpääsy julkiseen tilaisuuteen etnisen alkuperän perusteella. Liikunnan ja urheilun alueella välitön syrjintä ilmenee usein esimerkiksi nimittelynä.

Epäsuorassa eli välillisessä syrjinnässä henkilöt asetetaan eriarvoiseen asemaan näennäisesti puolueettoman säännöksen, perusteen tai käytännön perusteella. Todellisuudessa erotteluperuste voikin olla tiettyyn vähemmistöön kuuluminen. Esimerkiksi työnhakutilanteessa maahanmuuttajan kohdalla voidaan vedota hänen heikkoon kielitaitoonsa, vaikka kyseessä oleva työtehtävä ei vaatisi juuri kielitaitoa. Sukupuolten tasa-arvonäkökulmasta on osoitettu miesten ja naisten urheiluun suunnatun rahoituksen olevan useissa tapauksissa naisia epäsuorasti eli välillisesti syrjivää.

Yhteiskunnan rakenteissa, palveluissa, sopimuksissa ja lainsäädännössä olevia syrjiviä tekijöitä kutsutaan rakenteelliseksi syrjinnäksi. Usein näitä rakenteellisia syrjinnän muotoja on helpompi havainnollistaa katsoen, mitä lainsäädännöllisiä muutoksia on tehty ja mitkä ovat tekeillä ja ennen kaikkea mitä aiheita tuodaan syrjintäkeskusteluun. Liikunnan ja urheilun piirissäkin rakenteellisia syrjintää ehkäiseviä ja yhdenvertaisuuteen tähtäviä muutoksia näkyy sekä jo tehdyissä, valmisteilla olevissa että suunnitteilla olevissa säännöissä, ohjeissa, toimintamalleissa ja tulevaisuudenvisioissa. Rakenteellisten muutosten tuominen ruohonjuuritasolle tosin vie usein aikansa.

Moniperustaista syrjintää tapahtuu, kun henkilö tulee syrjityksi monen eri tekijän perusteella. Sama henkilö voi kuulua esimerkiksi etniseen- ja sukupuolivähemmistöön ja hän voi tulla syrjityksi näillä molemmilla perusteilla. Lisäksi esimerkiksi ikä ja vammaisuus voivat lisätä entisestään moniperustaista syrjintää. Moniperustaista syrjintää tapahtuu myös liikunnan ja urheilun piirissä. Esimerkiksi etninen tausta, uskonnollinen vakaumus ja sukupuoli eivät saisi olla yhdessä eikä erikseen yhdenvertaisen liikuntaan osallistumisen esteenä.

Ennakkoluulot ovat yksi yhdenvertaisuuden toteutumisen este: ne ylläpitävät syrjintää. Syrjintä on usein vallitsevista ennakkoluuloista kumpuavaa, jotka puolestaan pohjautuvat virheellisiin käsityksiin ja vääristyneeseen tietoon. Kaikilla ihmisillä on jossain määrin - tiedostettuja tai tiedostamattomia - ennakkoluuloja ja yleensä ne kohdistuvat ihmisiin ja ryhmiin, joita ei tunneta. Ennakkoluulot perustuvat yleensä olettamuksiin ja yleistykseen, ja ne ovat usein tuomitsevia tai muuten negatiivisävytteisiä. Tietämys ja tuttuus, kohtaamiset ja kokemukset poistavat ennakkoluuloisuutta. Ennakkoluulot eivät automaattisesti ilmene syrjintänä, mutta laajasti levinneet ja pitkään toistuneet ennakkoluulot voivat vakiintua yhteiskunnallisten käytänteiden osaksi siinä määrin, että siitä seuraa tiettyjen ihmisryhmien rakenteellista syrjintää.

Eräs yhdenvertaisuuden toteutumisen muoto on esteettömyys. Fyysinen esteettömyys on sitä, että jokaisella on mahdollisuus toimia toisten kanssa ja mukana - sukupuolesta, iästä, terveydentilasta, vammaisuudesta tai toimintakyvystä riippumatta. Liikunta- ja urheilutoimintaa järjestävien tahojen tulee huomioida käyttämiensä toimitilojen fyysisestä esteettömyydestä, esimerkiksi huomioimalla vähemmistöjen mahdollisen pukeutumis- ja peseytymistilojen erityistarpeen. Tämän raportin näkökulmasta on hyvin tärkeää nostaa fyysisen esteettömyyden rinnalle sosiaalinen esteettömyys. Sosiaalisessa esteettömyydessä on kyse asenneilmapiiristä, jossa jokainen voi olla ilman pelkoa syrjinnästä olla oma itsensä. Juuri tunne, että ei voi osallistua puhtaasti omista lähtökohdistaan käsin liikunta- tai urheilutoimintaan, on voitettavissa sosiaalisella esteettömyydellä. Liikunta- ja urheiluseurat, kuten kaikki muutkin järjestöt voivat vaikuttaa asiaan esimerkiksi laatimalla omat syrjimättömän toiminnan sääntönsä. ”Syrjintä ei ole mielipidekysymys: kukaan ei voi perustella syrjivää käytöstään omalla vakaumuksellaan tai mielipiteellään”. (Kop - Pääseekö sisään? 2011, 15-16.)

Vähemmistöt ja liikunnan kansalaistoiminta

Tässä raportissa tarkastelun kohteena ovat johdantoluvussa esitetyn tehtävärajauksen mukaisesti etnisiin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret⁵. Etninen vähemmistö ei ole yksiselitteinen käsite, mutta yleisissä määritelmissä toistuvat kieleen, kulttuuriin, kansallisuuteen ja usein myös uskontoon liittyvät tee-

---

⁵ Raportissa luovuttiin liikunnan kansalaistoiminnassa ilmenevän, uskontoon perustuvan syrjinnän selvittämisestä. Kysymys oli aivan liian iso jo muutoinkin hyvin laajassa tehtävämäärässä. Lisäksi se olisi ollut hankalasti rajattavissa: ”Etnisyyttä, uskontoa ja vakaumusta ei ole aina helppo erotella syrjintäperusteina toisistaan. Lepola ja kumppanit (2006, 156) toteavat, että esimerkiksi uskonnollinen syrjintä nousee monissa tutkimuksissa esiin etnisen syrjinnän seurannassa ja että uskontoon ja asenteisiin liittyvät tutkimukset keskittyvät yleensä islamiin kohdistuviin asenteisiin.” (Huotari et al. 2011, 41.)

mat, joilla etniset vähemmistöt erotetaan - määrittelijästä riippuen - pääväestöstä. Viimekädessä henkilön oma itsemäärittely ja henkilökohtainen etninen identiteetti suhteessa omaan etniseen ryhmään ja pääväestöön ovat merkittäviä. Yleisesti puhutaan myös uusista ja vanhoista etnisistä vähemmistöistä. Vanhoja etnisiä vähemmistöjä Suomessa edustavat esimerkiksi romanit ja tataarit. Tässä raportissa vanhoista etnisistä vähemmistöistä keskitytään romaneihin. Saamelaiset ovat Suomen alkuperäiskansa ja ryhmä muodostaa myös yhden kansallisista vähemmistöistämme. Uusiksi etnisiksi vähemmistöiksi kutsutaan esimerkiksi eri maahanmuuttajaryhmiä. Maahanmuuttajat ovat hyvin moninainen väestönosa. Ryhminä mukana ovat niin ulkomailta opiskelun kuin työn takia muuttaneet, sekä turvapaikanhakijat. Samoin eri maahanmuuttajalasten ja -nuorten taustat voivat olla hyvin erilaiset. Maahanmuuttajanuorten kohdalla on tärkeä ottaa huomioon, ovatko he ensimmäisen vai toisenpolven maahanmuuttajia, koska useat yhdenvertaisuuteen liittyvät seikat näyttäytyvät erilaisina eri maahanmuuttajasukupolville. Nuoret ovat voineet asua koko ikänsä Suomessa oppien suomen (tai ruotsin) kielen lisäksi yhteiskunnalliseen osallisuuteen vaadittavan yhteiskunnallisen tietotaidon.

Seksuaalivähemmistöihin luetaan yleisesti ei-heteroseksuaaliset ihmiset, eli yleistäen homot, lesbot ja biseksuaalit. Seksuaalivähemmistöikäsitteellä viitataan ihmisiin, joilla on samaan sukupuoleen kohdistuvia rakkauden ja seksuaalisuuden tunteita, käyttäytymistä ja itsesäätelyä. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ne ihmiset, joiden biologinen, sosiaalinen tai psyykinen sukupuoli eivät muodosta jatkumoa. Sukupuolivähemmistöjen tarkempaan esittelyyn palataan luvussa 5.

Raportissa mukana olevien eri vähemmistöjen yhdenvertaisen kohtelun ongelmat näyttävät ensi silmäyksellä toisistaan selvästi erottuvina, mutta kun tarkastelee eri vähemmistöjen syrjintäkokemuksista olemassa olevaa tutkimustietoa, käy ilmi, että syrjinnän muodot eri vähemmistöjen kohdalla ovat yllättävänkin samankaltaisia.

Raportissa *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa* (Kankkunen ym. 2010) selvitettiin 10-17-vuotiaiden kokeman syrjinnän yleisyyttä. Internet-kyselyyn vastaajia oli yhteensä 337, joista 148 kuului eri vähemmistöryhmiin (etniset, kielelliset, uskonnolliset ja seksuaalivähemmistöt sekä eri vammaisryhmät). Raportissa todetaan, että syrjintäkokemukset ovat lasten ja nuorten arjessa varsin yleisiä ja ne vaikuttavat voimakkaasti heidän elämäänsä. Eri ryhmiä yhdistävinä syrjintämuotoina tutkimuksessa luetellaan nimittely, ulkopuolelle jättäminen, epäystävällinen kohtelu, ennakkoluuloisuus, väkivalta ja uhkailu. Monikulttuuristen

nuorten kokemuksiin kuuluvat edellä mainittujen kanssa pitkälti samantyyppiset syrjinnänmuodot (ks. esim. Honkasalo ym. 2007).

Vastaavat syrjinnän muodot ovat tulleet esiin useissa muissakin vähemmistönuoria koskevissa tutkimuksissa. Suomalaisten romanilasten ja -nuorten hyvinvointia ja heidän oikeuksiensa toteutumista koskevassa selvityksessä (Junkala & Tawah 2009) syrjintäkokemusten skaala ulottui nimittelystä väkivaltaan. Sama ilmiö toistuu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjintäkokemuksia selvittävässä raportissa (Huotari ym. 2011), jossa kerrotaan seuraavanlaisista omakohtaisesti koetuista syrjinnän muodoista: nimittelyn kohteeksi joutuminen, kiusaamisen uhan kokeminen, eristäminen muista, ”seksihulluksi” leimaaminen, salaamisen ja kaapissa pysyttelemisen paine, konfliktit ja väkivalta, sairaaksi ja syntiseksi leimaaminen sekä vitsailun, vähättelyn ja vaikenemisen kohteeksi joutuminen. Yleisten ilmene-mismuotojen lisäksi vähemmistöt kohtaavat siis myös vähemmistöspesifiä syrjintää.

Liikunnan kansalaistoiminnan tutkimuksessa vähemmistöjen yhdenvertaisuusnäkökulmasta nousee esiin useita mielenkiintoisia kehityslinjoja, tutkimuksen painopistealueita ja myös tunnistettuja tutkimustarpeita. Pasi Koski (2006, 2) on rajannut tutkimuskatsauksessaan liikunnan kansalaistoiminnan tarkoittamaan kansalaisten omaehtoiseen aktiivisuuteen perustuvaksi virallisesti organisoiduksi toiminnaksi, joka käytännössä koostuu ”liikunnan järjestötoiminnasta alkaen paikallistason seuratoiminnasta, alueellisten järjestöjen kautta valtakunnallisiin liikunta- ja urheilujärjestöihin”. Tämän tutkimuksen rajauksena on syrjintä liikunnan kansalaistoiminnassa ja ennen kaikkea, miten syrjintä estää osallistumisen seuratason toimintaan. Tässä tutkimuksessa liikuntaa tarkastellaan useassa kohdin kuitenkin laajemminkin, koska liikuntaa järjestävät eri muodoissa myös muutkin järjestöt, kuin varsinaiset urheiluseurat. Esimerkiksi eri vähemmistöjen järjestöjen paikallisosastojen puitteissa liikunta voi olla keskeinen toimintamuoto, kuten esimerkiksi Miikka Pyykkönen on maahanmuuttajien yhdistystoimintaa käsittelevässä väitöskirjassaan (2007) osoittanut. Myös erilaiset kerhot toimivat nuorten liikunnan harrastuspaikkoina.

Yhteiskuntakehityksen yleiset muutokset heijastuvat myös liikuntakulttuuriin ja sitä kautta seuratoimintaan. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vaatimukset ovat olleet jo melko pitkään liikunnan kansalaistoiminnan toimintaympäristöjen muutostrendeissä mukana (vrt. Koski 2006, 12-15), kuten valtakunnallisten liikunta- ja urheilujärjestöjen suvaitsevaisuushankkeetkin kertovat. Hanketasolla suvaitsevaisuuden edistämisestä ja vähemmistöjen suomalaiseen liikuntakulttuuriin integroitumisen esteistä ja kehittämisehdotuksista on luettavissa Kati Myrénin laajasta liikunnan

suvaitsevaisuushankkeiden evaluointiraportista *Kohtaamisia liikunnan kentällä - liikunnan suvaitsevaisuushankkeiden arviointi 1996-2002* (2003). Raportin pääpaino on maahanmuuttajahankkeiden arvioinnissa, mutta raportin tulokset ovat sovellettavissa muidenkin vähemmistöjen suvaitsevaisuustyöhön.

Integraation sijaan viime aikoina on siirrytty puhumaan inklusiosta. Liikunnassa inklusiönäkökulma tarkoittaa yksinkertaistettuna sitä, että vähemmistöjen edustajat harrastavat liikuntaa urheilulajin mukaan valitussa urheiluseurassa, eikä painoteta vähemmistöjen liikkumista erityisryhmissä. Kyseessä on siis kaikkien mukaan ottaminen ja kaikille avoin urheiluseuratoiminta. Vähemmistöistä maahanmuuttajien ohella inklusioperiaatetta on pohdittu ja kehitetty erityisesti vammaisliikunnan kohdalla (ks. Saari 2011).⁶ Eri vähemmistöjen kohdalla inklusioperiaate on tavoiteltava, mutta työkalut inklusiön toteuttamiseksi vaihtelevat.

Vaikka syrjinnän muodot liikunnan kentillä ovat eri vähemmistöjen kohdalla usein samantyyppisiä, toimintaehdotuksissa yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi on eroja tai ainakin painotuseroja. Esimerkiksi maahanmuuttajien kohdalla ilmeinen suomen kielen taidon puute, ei ole mitenkään merkityksellinen useiden muiden vähemmistöjen kohdalla. Yleisellä tasolla päämäärät ja toimintaehdotuksetkin ovat kuitenkin yhteisiä.

Vähemmistöihin kuuluvien nuorten näkökulmasta yleisympäristön sosiaaliset, kulttuuriset ja poliittiset muutokset ovat tehneet näkyväksi useita yhdenvertaisuuden toteutumisen esteitä ja ylipäättäen mahdollistaneet asioiden esilleottamiset julkisesti. Myös liikunnan kansalaistoiminnassa esiintyvistä vähemmistöjen syrjinnästä on keskusteltu kiivaastikin erilaisilla muodollisilla ja epämuodollisilla foorumeilla. Toisaalta urheiluseuroille on osoitettu useilta tahoilta vaateita korjata syrjintään liittyviä epäkohtia ja toimia myös aktiivisesti suvaitsevaisuuden ja integroitumisen puolesta. Tutkimuskentällä on kuitenkin havaittu, että esimerkiksi laajasta hanketyöstä huolimatta, empiiristä tutkimusta alueelta on vähän (esim. Zacheus 2010, 221).

Liikunnan kansalaistoiminnan tutkimuksen näkökulmasta ilmiön hahmottamisen, tulkinnan ja seuratoiminnan kehittämisen yhteys näyttää selvältä, kuten sektoritut-

---

⁶ Saari (2011, 25) kiteyttää osuvasti inklusiön ja perinteisen urheilun normiston ristiriidan: "Onkin jossain määrin paradoksaalista, että samaan aikaan kun liikuntaa ja urheilua valjastetaan kiihtyvällä tahdilla inklusiön instrumentiksi ja eksklusiön ehkäisijäksi, urheilu toimii myös tehokkaasti valikoinnin, syrjäyttämisen ja ulossulkemisen järjestelmänä. Perinteisen urheilun normisto painottaa kyvykkyyttä, taidokkuutta, jähmettyneitä rakenteita, kontrollia, järjestystä ja normaaliutta."

kimuksen luonteeseen kuuluukin (esim. Heikkilä 2007). Koski (2006, 25) on kiteyttänyt tämän tutkimusotteen seuraavasti:

”Liikunnan kansalaistoiminnan tutkimuksessa on pyritty paitsi olemassa olevan tilanteen hahmottamiseen ja ymmärtämiseen myös muutostrendien jäljittämiseen. Lisäksi on haettu välineitä, eri tasojen toiminnallisten ehtojen ja niitä määrittävien tekijöiden ymmärtämiseen ja sitä kautta toiminnan kehitystyön tukemiseen ja kansalaistoiminnan jatkuvuuden turvaamiseen.”

Myös tässä tutkimuksessa pyritään edellä kuvattuun tutkimusotteeseen.

Raportin toteutus

Pääosan raportin tutkimusaineistosta muodostavat monikulttuurisuuden, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen, liikunnan kansalaistoiminnan ja nuoruuden asiantuntijoiden haastattelut, joita on kolmekymmentä. Haastattelut asiantuntijat edustavat niin liikuntatutkimusta, järjestö- ja seurakenttää kuin hanketyötäkin. Haastattelut toimivat paikallisina, seutukunnallisina ja kansallisinakin toimijoina.

Asiantuntijahaastatteluissa hahmotettiin yhdenvertaisuuden problematiikka kunkin haastattelun oman asiantuntijuuden näkökulmasta. Keskustelut painottuivat haastateltujen toimenkuvan näkökulmasta osallistumisen esteiden kuvaamisen lisäksi uusien yhdenvertaisuutta lisäävien toimenpiteiden kehittämiseen. Haastateltavina oli muun muassa tutkijoita (liikuntasosiologia, nuorisotutkimus, monikulttuurisuus, nuorisotyö, sukupuolentutkimus, kulttuuritutkimus); monikulttuurisuustyön ammattilaisia (monikulttuurisuussuunnittelu, monikulttuurisuustyö, maahanmuuttajien suomenkielen opetus), järjestötason (ohjaus, tiedotus), liikuntahankkeiden (koordinointi, johtaminen) ja seuratason toimijoita (valmentajia, liikuntajohtoa, seuraaktiiveja). On tärkeä huomata, että asiantuntijat puhuivat useammastakin näkökulmasta. Esimerkiksi useat liikuntahallinnon ja -hankkeiden parissa työskentelevät toimivat vapaa-aikanaan liikunta- ja urheiluseuroissa valmentajina tai muissa tehtävissä. Haastateltavat saivat esiintyä anonymeinä, joten heillä oli mahdollisuus esiintyä ”omalla suullaan”, eikä vain työnantajansa tai urheiluseuransa virallisena edustajana.

Haastattelut tehtiin ilman tiukkaa valmista kysymyslistaa. Haastattelut nauhoitettiin ja purettiin tekstimuotoon. Tavallisimmin haastattelut lähtivät liikkeelle siitä, että kukin asiantuntija kertoi vapaasti oman työnsä tai muun asiantuntijuuden kautta kokemuksistaan ja näkemyksistään yhdenvertaisuudesta. Keskustelun aikana

tehtiin tarkentavia kysymyksiä ja avauksia. Ilmeni, että useat osallisuuden ongelmakohdat ja kehittämisteemat toistuivat riippumatta haastattelun toimenkuvasta tai vähemmistöstä, jonka parissa hän toimi: ”Kun tossa äsken puhuttiin siitä, että lähdetäänkö liikkeelle maahanmuuttajanäkökulmasta vai sukupuolinäkökulmasta vai mistä näkökulmasta, niin tavallaan ne ratkaisevat tekijät on sitten samoja. Se on niinku se pointti. Nimenomaan.” (kehittämispäällikkö)

Varsinaisten haastattelujen lisäksi käytiin erävirallisempia keskusteluja eri toimijoiden kanssa. Vapaamuotoisimmatkin keskustelut ja yhteydenotot ovat olennainen osa tämän raportin aineistoa. Merkittävän osan raportin aineistosta muodostavat myös erilaisiin nuorten liikunnan kansalaistoiminnan yhdenvertaisuuteen liittyviin tilaisuuksiin ja tapahtumiin osallistuminen ja niiden annin purkaminen. Tilaisuudet ja tapahtumat olivat lähinnä eri järjestöjen tai hankkeiden järjestämiä. Tällaisia olivat esimerkiksi Sinettiseura-seminaari (8.10.2011) ja homofobianvastainen tapahtuma (International Day Against Homophobia; 17.5.2011). Varsinaisten esitysten lisäksi tilaisuuksissa käytiin sekä yleisökeskusteluja, että epävirallisia keskusteluja liittyen eri vähemmistöihin, nuoriin ja liikunnan kansalaistoimintaan.

Tärkeä osa raporttia ovat erilaiset meneillään olevat aiheeseen liittyvät liikunta-hankkeet, joiden monipuoliset materiaalit ovat olleet myös osa tutkimusaineistoa. Niistä on pyritty hahmottamaan liikunnan yhdenvertaisuuteen tähtääviä ratkaisuyrityksiä, sekä ongelmakohtia. Lisäksi hankkeessa on tutustuttu laajasti sosiaalisessa mediassa käytyyn keskusteluun. Hankkeen aikana toteutettiin myös pienimuotoinen lomakekysely nuorisovalmentajille, mutta sen pienen vastaajamäärän (n=26) vuoksi se jätettiin tässä käyttämättä. Hankkeessa on hyödynnetty myös aiemman romani-lapsia ja -nuoria käsittelevän tutkimuksen (Junkala & Tawah 2009) haastatteluaineistoja. Lisäksi aineistona on käytetty Uskalla.fi -kampanjan yhteydessä syntyneitä kirjoitelma-aineistoja, sekä saman kampanjan lehdistöseurantaa elo- ja syyskuussa 2009.

II TULOSKATSAUS

3. ESTEITÄ, KYNNYKSIÄ, KITKAA – TAVOITTEENA LIIKUNNAN JA URHEILUN ETNINEN ESTEETTÖMYYS

Osallistumisen *matalat kynnykset ja esteettömyys* ovat olleet viime vuosien perusteemoja yhdenvertaisuudesta puhuttaessa. Näillä termeillä on kuvattu eri tasoisia yhdenvertaisuuden toteutumisen haasteita ja arkikäytäntöjä, joita vähemmistöt kohtaavat eri elämäalueilla. Tässä luvussa pohditaan maahanmuuttajanuorten liikuntaan osallistumisen esteitä ja niiden madaltamista. Samalla tuodaan esiin sitä, kuinka samankaltaisia maahanmuuttajien ja muiden vähemmistöjen kohtaamat yhdenvertaisen osallistumisen toteutumisen esteet lopulta ovat.

Asenteet ja resurssit maahanmuuttajanuorten liikuntaa raamittamassa

Tämänkin raportin aineistot kertovat pitkälti samoista esteistä ja kynnyksistä kuin useissa vähemmistöjen osallisuutta kartoittavissa tutkimuksissa ja selvityksissä on todettu aiemminkin. Kati Myrénin tutkimuksen *Pois paitsiosta - maahanmuuttajien liikuntaharrastukset ja vapaa-ajanvietto Suomessa* (1999) laadullisessa osiossa on kuvattu kuinka liikunta on kuulunut lähtömaassa haastatellun elämään ja kulttuuriin ja toisaalta miten liikunta näyttäytyy osana nykyistä elämää Suomessa. Osa haastatelluista edustaa ikänsä puolesta myös tämän tutkimuksen kohderyhmää. Haastateltuja yhdistävinä suomalaiseen liikuntakulttuuriin integroitumisen esteinä esiin tulivat puutteellinen suomen kielen taito, suomalaisiin tutustumisen vaikeus, sopivan harrastusryhmän löytyminen, tiedotuksen ongelmat sekä taloudelliset tekijät. Yhdistävien kokemusten lisäksi korostuivat myös kunkin haastatellun yksilölliset mieltymykset ja sitoutumiset lähtömaan kulttuuriin ja uskoon ja toisaalta integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Eli tietystä maasta tulevat maahanmuuttajat eivät ole - suhteessa liikuntaankaan - yhtä massaa, vaikka edustavatkin samaa kulttuuripiiriä. Sama pätee myös muihin vähemmistöihin.

Maahanmuuttajanuorten liikuntaharrastusten esteinä puhutaan rahasta, asenteista, vastaanotosta, kielitaidosta, tietämisestä ja tietoisuudesta, harrastuspaikoista ja -ajoista - tai toisaalta samaa tarkoittaen taloudellisesta, sosiaalisesta, kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta pääomasta (vrt. Fagerlund & Maijala 2012, 42), jota liikunnan kansalaistoimintaan osalliseksi pyrkivän nuoren olisi hallittava. Maahanmuuttajanuorten kohdalla tilanne hahmottuu usein näin.

”No taloudellinen tilanne ja se vastaanotto, kieli. Nää kolme estettä on varmaan ratkasevat. Hyvä vastaanotto ja sitten että saa rahoituksen, että saa hoidettua joukkumaksut.” (nuorisotyöntekijä)

Taloudellinen kynnys eli liikuntaharrastusten korkea hinta nousi tässäkin raportissa keskeisimmäksi esteeksi nuorten yhdenvertaiselle liikuntaan ja urheiluun osallistumiselle. Toisaalta tämä ei ole pelkästään maahanmuuttajataustaisten nuorten liikuntaharrastusten esteenä, vaan koskee kaikkia samassa taloudellisessa tilanteessa olevien perheiden nuoria. Liikunnan tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta keskusteltaessa taloudellinen näkökulma on ollut yleisestikin eri areenoilla esillä. Täytyykin kysyä, miksi tähän monesti todettuun ongelmaan ei ole tartuttu tehokkaammin?

Maksuttoman liikunta- ja harrastustoiminnan vähäisyys ja seuroissa harrastamisen kalleus puhuttivat monien lajien kohdalla.

”Tosi vähän oli semmosta maksutonta harrastustoimintaa eli kaikki oli sellasta päämäärätietosta urheilua, huippu-urheilua, ja sitten on seurojen juniorit, jotka on pelannu ihan natiiaisesta asti, se ei sitten ollu kahdella tapaa mahdollista. Että toinen oli tietenkin taloudelliset syyt, että maahanmuuttajilla ei ole yksinkertaisesti varaa maksaa huippuvarusteista mitä se vaatis, eikä lisenseistä, et yksinkertaisesti joku jalkapalloharrastus yläasteikäiselle kaverille maksaa melkein tuhannen euroo vuodessa, kun ostetaan uusia nappiksia ja maksetaan lisenssit ja pelimatkat.” (nuorisotoiminnan koordinaattori)

”Ja sitten pelissä tuomarit ja kenttämaksut. Täällä ei oo kenttiä tarpeeks. Et esimerkiks just kenttämaksut kun ne maksaa monta kymmentä euroo tunti, ni ne ei pysty oma-aloitteisesti sitä lähtee organisoimaan, et tulee kieliongelmat.” (valmentaja)

”Kyllä, jotkut harrastukset maksaa parisataa, kolmesataa joukkueelle, että ne saa vuorot varattua, niin ne on semmosia esteitä, mitkä voi olla taloudellisia tekijöitä. Monet ei tiedäkään, että nämä kaikki alle 18, oli ne kantasuomalaisia tai maahanmuuttajia, niin kaupunginhan pitää tukea alle 18-vuotiaiden harrastuksia kerran tai kahdesti vuodessa. Maksuista pitää kaupungin kyllä tulla vastaan, mutta moni ei tiedä, että mistä ne käy tämmösiä kysymässä.” (nuorisotyöntekijä, valmentaja)

Maahanmuuttajien kohdalla taloudelliset esteet korostuvat, koska heillä on usein kantasuomalaisia heikompi taloudellinen tilanne. Maahanmuuttajanuorten kohdalla toinen esiin tuleva este tai kynnys on *kielitaito*. Useat haastatellut asiantuntijat kuitenkin totesivat, että puutteellista kielitaitoa tässä yhteydessä korostetaan ehkä liikaakin.

”Kielitaidottomuuskaan ei ole poissulkeva, esteenä oleva asia. Sen kielen kyllä oppii, kun joukkueeseen mukaan pääsee. En tiedä millä lailla ryhmäytyvät, mutta kun kaksi tuntia harrastavat niin mukaan tulee.” (valmentaja)

”Siellä on aina vertaistulkkaus. Se näkyy aika selkeesti, että toinen kaveri on ollu kolme kuukautta Suomessa ja toinen ollu kuus kuukautta ja se joka on ollu kuus kuukautta, toimii sitten tulkkina niillä kahdellakymmenellä viidellä sanalla jotka se osaa. Nuorten parissa se menee niinku heittämällä. Jos nuorella on ollu suomenkielisiä kavereita, ni kahessa vuodessa ne puhuu melkein parempaa suomee ku savolaiset.” (valmentaja)

Kielitaito ei siis näytä seuratoimintaan sisäänpääsyn jälkeen enää tuottavan suuria esteitä. Kielitaidon puutteellisuutta paljon merkittävämpi este on kuitenkin nuoren vastaanotto seuratoimintaan. Jos asenneilmapiiri on negatiivinen, koko seuratoimintaan liittyminen epäonnistuu ja nuori jää ohjatun liikuntaharrastuksen ulkopuolelle.

”Kyllähän se on sitten paikanpäällä valmentajasta ja joukkuekavereistakin kiinni. Jos vastaanotto on sellanen, että huono vastaanotto, niin nuori saattaa sitten jäädä ulkopuolelle, kun ei välttämättä saa kaikkiin heti kontaktia. Jos ei heti oteta mukaan, niin saattaa sitten syrjäytyä tai on semmonen olo että mua ei haluta tänne, mä en tuu tänne toista kertaa. Pitäis valmentajiinkin vähän enemmän kiinnittää huomiota, tiedottamiseen ja uusista kulttuureista kertomiseen. Vastaanottoon ja kontaktin saamiseen olis kiinnitettävä huomiota.” (valmentaja)

Kohti kitkatonta monikulttuurisen liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuutta

Kynnysten ja esteiden madaltamisessa tärkeä asia on henkilökohtaisen vuorovaikutuksen aikaansaamisen. Tällöin erilaiset avainhenkilöt tai ”sisäänheittäjät” nousevat arvoon. He ovat henkilöitä, jotka toimivat nuoren ja organisoidun liikuntatoiminnan välissä helpottamassa sisäänpääsyä.

”Avainhenkilöt on tässä se, että olis se kynnyks matalampi, että on joku kiinnekohta ja tuttuus. Avainihmisiä ja välittäjiä tarvitaan, jotka on siinä rinnalla kulkemassa.” (monikulttuurisuustyöntekijä)

Avainhenkilöt voivat esimerkiksi opastaa nuoren ensi kertaa harrastuspaikalle ja tukea häntä ensikontaktissa seuratoimintaan.

”Eli siellä seuroissa ja maksuttomissa kerhoissa on sama ihminen ketä voi kädestä viedä vaikka yhden kerran sinne seurajoukkueen harjoituksiin. Mun kokemus oli, meillä oli lapsia, ala-asteella kävi kerhoissa viikoittain, niin me jaettiin niille laput käteen ja sanottiin että menkää, meillä on tuolla ja tuolla treenejä, niin ei mitään tapahtunut. Sitten se yks kerta, kun se valmentaja sanoi, että mä tapaan teidät täällä tiistaina kello kaks ja me mennään yhdessä sinne harjoituksiin, niin siellä oli yht’äkkiä kuus seittemän lasta. Sen jälkeen kun ne on kerran viety sinne, niin ei niitä saanut kulumallakaan pois, vaikka ne joutu kulkeen pitkän matkan.” (monikulttuurisuusasiantuntija)

”Itsekin ollaan tehty ja moni muukin tässä kaupungissa, että nämä uudet maahanmuuttajat, kun ne tulee tänne Suomeen ja jos ne tietää mitä ne haluaa harrastaa, niin soitetaan valmiiksi valmentajille ja sitten mennään ensimmäistä kertaa linja-autolla sen nuoren kotia lähellä olevalle pysäkillä ja viedään se paikanpäälle ja hän näkee sen joukkueen. Siinä pelaamisessa ja harrastamisessa ei tarvita sitä kieltä, ne oppii sen samalla. (...) Täältäkin viedään sinne paikanpäälle ja tuodaan takaisin. Seuraavan kerran, seuraavana päivänä hän pystyy kyllä samaa reittiä menemään. Se on yks tärkeimpiä keinoja.” (nuorisotyöntekijä, valmentaja)

On tärkeä huomata, että avainhenkilöt voivat olla myös muita nuoria. Tämä tulee esiin myös monikulttuuristen nuorten arkea, ajatuksia ja ajankäyttöä selvittävässä tutkimusraportissa *Yhdessä vai yksin erilaisina?* (Honkasalo ym. 2007). Raportti pohjautuu 38:n erilaisista monikulttuurisista taustoista tulevan nuoren haastatteluihin. Mukana oli sekä maahanmuuttajia että paluumuuttajia, niin sanotuissa ”sekaavioliittoperheissä” syntyneitä ja pakolaisia. *Yhdessä vai yksin erilaisina?* -raportissa käsitellään liikuntaa ja urheilua monin paikoin. Nuorten harrastusten liikuntapainotteisuus nousi vahvasti esiin: 38 haastatellusta 28 harrasti urheilua tai liikuntaa ja lajikirjo oli laaja. Haastatellut nuoret näkivät liikunnan ja urheilun hyvin tärkeänä ystävyyssuhteiden ja sosiaalisten verkostojen rakentajana. Ystävän vaikutus liikuntatoimintaan mukaan lähtemiselle oli merkittävä.

Olemassa olevat ystävyys- ja kaverisuhteet ja ylipäättään sosiaalisen ja fyysisen ympäristön tuttuus helpottavat seuratoimintaan mukaan menoa. Seuratoiminnan esitleminen lähiliikunta-alueille voisi helpottaa maahanmuuttajien seuratoimintaan sisäänmenoa.

”Että varmaan sekin, että nuoret löytäis sen oman lähipiirin, että maahanmuuttajavanhemmilla on varmaan vielä vähemmänkin niitä resursseja lähtee viemään ja tuomaan siihen rumbaun ja ei ehkä haluakaan. Että löytyis sen lähialueen kautta. Miksi ei esimerkiksi asuinalueella, kun on tämmönen iso halli siinä koulun vieressä, tehtäisikin niin, että syksyllä julkaistais sellainen, mitä on tällä asuinalueella tarjolla. Kaikki se. Koska ei ihmistä kiinnosta se järjestäjä. Niitä kerhoja vois tarjota yhä enemmän juuri nämä liikuntaseuratkin.” (projektipäällikkö)

Lähiliikunnassa tuttuus ja kaverit ovat tärkeitä. Nuoret ja erityisesti maahanmuuttajat eivät välttämättä löydä paikkaansa urheiluseuratoiminnassa. Lähiliikuntapaikkojen kautta tätä roolia olisi mahdollista kasvattaa ja palvelut voitaisiin saada paremmin vastaamaan nuorten omia toiveita ja tarpeita (Gretschel & Salmikangas 2010, 97-98).

Perheen rooli maahanmuuttajanuorten liikunnan harrastamisen tukena on merkittävä, kuten kaikkien lasten ja nuorten harrastuksissa. Maahanmuuttajan lähtömaan kulttuurilla voi olla merkitystä siihen, miten nuoren vanhemmat lastensa liikuntaharrastuksiin suhtautuvat. Mikäli lähtömaassa on ollut vahva kilpa- ja huippu-urheiluun kannustava ilmapiiri, vanhemmat tukevat - joskus myös vaativat -helpommin Suomessa lastensa osallistumista ohjattuun seuratoimintaan. Toisaalta maista, joissa ohjattu seuratoiminta ei ole yleistä, maahanmuuttajaperheet saavat ensikontaktin ohjattuun liikunta- ja urheilutoimintaan vasta Suomessa. Perheen rooli on kummassakin tapauksessa tärkeä. Haastatteluissa korostui varsinkin maahanmuuttajatyttöjen kohdalla, että liikunta- ja urheilutoiminnan järjestäjät ovat yhteydessä nuorten perheisiin tavalla tai toisella.

”- Mites niitten vanhempien kanssa, onks ne käynyt siellä kattomassa paikan päällä?

- Tässä poikaporukassa vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ei ole ollut niin olennaista, mutta tyttöryhmien kans se on tosi tärkeätä ja sitten meillä pitäis olla myös naispuolinen ohjaajakin siinä. Meillä oli sellanen yks hanke ja siinä käytiin läpi just sitä, että millä tavalla tytöt saatais harrastamaan, ylipäättänsä mitä tahansa, ni sitten se oli loppujen lopuks ihan perhetyötä. Ohjaaja menee käymään kotona ja näyttäytymässä, että minä olen se ja

se, ja sitten vasta irtoa näille tytöille luvat lähteä. Sitten tytöille loppujen lopuksi meidän hankkeessa muodostu liikuntalajiksi uinti. Ne halus uimaan ja sen onnistuminen teki pioneerityötä täällä, että nythän tuolla on naisten uimavuoro. Kerran viikossa muslimitytöt pääsee uimaan kaikessa rauhassa, että se voidaan ottaa meidän nuorille meriitiksi.” (nuorisotyöntekijä)

Useissa suomalaisissa lasten ja nuorten liikunnan ja urheilun kehittämishankkeissa vanhempien roolia ja sitouttamista onkin korostettu. Tyttöjen ja poikien sukupuolten tasa-arvonäkökulma liikunnassa on otettu esille yleisestikin. Esimerkiksi *Liikunta ja tasa-arvo 2011* -raportissa liikunnan sukupuolijärjestystä ehdotetaan tasa-arvoistamaan jo kaikista nuorimpien liikunnan harrastajien osalta, jotta sukupuolistereotyyppioihin ja niistä seuraaviin valinnan mahdollisuuksiin ei jähmetyttäisi.

Tärkeä haastatteluissa selvästi esiintunut isompi toimenpide-ehdotuskokonaisuus liittyi tiedotukseen. Miten nuoret saavat tietoa harrastusmahdollisuuksista? Haastateltujen kokemusten perusteella tiedotuksessakin henkilökohtaiset kontaktit ovat erittäin tärkeitä: ”Ennen vanhanen puskaradio, henkilökohtaiset kontaktit”. Suorien kontaktien jatkona ehdotetaan sosiaalisen median käyttöä, joka on jo valmiinaoleva kommunikaatiokanava nuorten keskuudessa.

*”Eli nyt teillä on sitten tiedotusta menossa?
Koulut, nuorisotilat, facebook.” (nuorisotyöntekijä)*

”Facebook oli ihan niitten jätkien oma pyyntö, että sieltä saat meijät kiinni hyvin. Ja sitten suoraan tekstiviesti puhelimeen. Suora kontakti, jos sä sanot niille viikkoo aikasemmin ja sitten soitat niille, että missä kaikki on ni, ne sanoo et tänäänkö ne on ja ahaa mä oon jo muualla, emmä pääse okei. Se on huomattu, et se pitää olla tarpeeks lähellä ajankohtaa kun muistuttaa.” (valmentaja)

Tiedotuksessa on panostettava nuorten jokapäiväisiin viestintäkanaviin, sekä ennen kaikkea koulujen ja oppilaitosten kautta tapahtuvaan tiedotukseen. Joskus yhteistyö on sujunut hyvin:

”Tiedotus on enimmäkseen hoidettu koulun kautta. Koulun kautta tehty yhteistyö. Oon vienyt kouluille mainoksia, opettajat on tietysti, opot, olen tehnyt yhden opon kanssa yhteistyötä. Hänkin on mainostanut eteenpäin.” (nuorisotyöntekijä, valmentaja).

Mutta valitettavan usein haastatteluissa nousi esiin myös vähemmän onnistuneita yhteistyökokemuksia.

Myös perustiedot liikuntapaikoista, harjoitusajoista ja seuraan liittymisen käytännöistä ovat avainasemassa. Tärkeätä on myös se, että yksittäisten liikuntainfojen lisäksi nuorella ja hänen perheellään on tietoa kokonaistarjonnasta. Haastateltu monikulttuurisuustyöntekijä pukee ajatuksen hyvin sanoiksi: ”Halutakseen jotain pitää jo tietää mitä haluaa ja mitä on tarjolla ja mihin se johtaa, tavallaan se laatu siinä. Just se tietosuus, että tällasta toimintaa voi olla olemassa tai tään tyyppistä ja tämmöseen on mahdollisuus mennä.” Ja toinen monikulttuurisuustyöntekijä jatkaa: ”Sitten myös mielikuvat lajeista, että jotkut lajit koetaan tosi vieraaks ja kun ei oo tuttuutta eikä semmosta. Voiku joku laittais semmosen tutustumiskierroksen kaikkeen.”

Esimerkiksi koulujen tiloissa paikoitellen järjestetäänkin jo harrastetori-tapahtumia joissa myös liikuntaharrastusten lajikohtaiset esittelyt ovat mukana. Eri liikuntalajeihin maksuttoman tutustumisen periaate on erinomaisesti läsnä esimerkiksi Power Action -toiminnassa (<http://www.poweraction.net>), joka on levinnyt useille paikkakunnille. Tällaiset tapahtumat eivät luonnollisestikaan ole vain maahanmuuttajalasten ja -nuorten, vaan kaikkien lasten ja nuorten etu.

4. ROMANINUORET LIIKUNTAHARRASTUKSISSA – PIENI EKSKURSIO

Etnisistä vähemmistöistä ja liikunnasta puhuttaessa kohteena ovat olleet yleensä maahanmuuttajat. Niin sanotut vanhat vähemmistöt, kuten romanit on ohitettu yleensä näissä keskusteluissa. Tässä luvussa tarkastellaan romaninuria ja liikuntaharrastuksiaan.

”- Onko sulla muita harrastuksia?

- Talli, hevoset.(15-vuotias poika)

- Ei sulla omaa hevosta oo?

- On mulla pari.

- Pari?

- Niin, kaks. Tai kolome.

- No ethän sä sitten muuta kerkee harrastamaan?

- No eihän siinä muuta kerkee.

- No onko pärjännyt?

- On kai ne välillä.

- No sehän on melkein kuin työtä?”

Edellinen keskustelu⁷ 15-vuotiaan romanipojan kanssa tukee yleistä stereotyyppistä kuvaa romanimiehestä tai pojasta hevosmiehenä. Raviurheilu on romanipoikien puheenaiheena ja osalla myös äärimmäisen intensiivisenä, aikaa vievänä ja koko arkielämää hallitsevana harrastus, voisi sanoa jopa elämäntapa. Liikunnan tai urheilun ja romanikulttuurin yhteen liittäminen päättyy usein juuri raviurheiluun, tai siihen stereotyyppiseen kuvaan, että romanit eivät harrasta urheilua ja liikuntaa juuri lainkaan, vaikka esimerkiksi nyrkkeilystä löytyy selkeän romani-identiteetin omaavia sm-tason huippu-urheilijoita:

”- No mites yläasteella? Kiinnostuksen kohteet oli samat. Urheilu?

- Joo. Tai mulla siirty jo tossa viidennellä luokalla kun olin, niin kaveri sano, että mennään kokeilemaan nyrkkeilyä. No sitte minä, että ei-ei, nenä menee

---

⁷ Tämän luvun aineisto perustuu Alli Paasikiven Säätiön rahoittaman suomalaisten romanilasten hyvinvointia ja heidän oikeuksiensa toteutumista käsittelevän tutkimushankkeen haastatteluaineistoihin. Haastateltavina oli 36 erilaisissa asumisympäristöissä ja eri puolella Suomea asuvia 10-18 -vuotiaita romanilapsia ja -nuoria. Hanke toteutettiin ajalla 1.10.2008 - 31.3.2009. Hankkeesta julkaistiin raportti *Enemmän samanlaisia kuin erilaisia. Romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2009:2. Tekijöinä Pekka Junkala ja Sanna Tawah. Haastateltavien tavoittamiseen, itse haastatteluihin, aineiston tulkintaan ja tutkimusetiikkaan liittyvää tietoa ja pohdintaa löytyy julkaisusta, joka on luettavissa myös verkkoversiona osoitteessa www.lapsiasia.fi kohdassa julkaisut.*

vinoon. Sitte me mentiin ja sitte mä huomasin, että mä olen ollut pari vuotta siellä ja kaveri oli jo lopettanut. Siinä se on sitten mennyt (17-vuotias poika)

- *Mikä siinä veti? Oliko se se laji sinänsä vai porukat?*
- *Niin, no mä olen ollut semmonen kilpaurheilun ystävä enemmän.*
- *Se on kovaa treeniä.*
- *Kyllä. Täysillä. Kyllä mä treenaan joka päivä ja nyrkkeilyn ympärillä mun elämä pyörii tosi paljon.*
- *Niin vielä tuosta liikunnan harrastamisesta. Sanoit että sulla oli nuorempana muitakin urheilulajeja, mutta ei niin ohjatusti?*
- *Niin jos oli talvi, niin oltiin luistelemassa tai vähän hiihtoo. Siitä mä en oo kyllä niin paljon tykännyt. Kesällä niin edelleen jalkapalloa. Sitten yks laji vei.”*

Romanipoikien liikuntaharrastusten lajikirjo

Haastattelutilanteessa keskusteltaessa 10-18 -vuotiaiden romanipoikien (n=22) kanssa vapaa-ajasta, esiin tulivat seuraavat lajit, joita haastateltavat olivat harrastaneet tai harrastivat haastatteluhetkellä:

Sähly, salibandy (4 mainintaa), jääkiekko (3), karate (3), nyrkkeily (3), jalkapallo (2), hevosurheilu (2), lentopallo (2), punttisali(2), hip-hop-tanssi (2), potkunyrkkeily (2), ammunta, koripallo, keilaus, judo, yleisurheilu (juoksu), telinevoimistelu, kungfu, hiihto, laskettelu, uinti

Haastatteluteemoissa ei erityisesti oltu painotettu liikuntaharrastuksia ja koko vapaa-aikateemakin muodosti vain melko pienen osan kysymyksistä. Toisaalta vapaa-ajanvietto oli ”helppo” keskustelunaihe, verrattuna esimerkiksi koulu- tai kotiteemoihin. Useimmat pojat olivat ainakin jossakin vaiheessa harrastaneet liikuntaa ohjatusti urheiluseurassa. Yleensä urheiluseuran toimintaan oli menty kaverin kanssa, eikä kaveri aina ollut välttämättä romaniystävä. Usein ohjatut liikuntaharrastukset olivat kokeiluluonteisia ja kestivät muutamasta kerrasta kuukausiin.

”- Onko sulla ihan semmosta ohjattua harrastusta?

- *Ei niinku sillee.(14-vuotias poika)*
- *Onko sulla jossain vaiheessa ollut?*
- *Oon mä jossain vaiheessa pelannut sählyä ja pelannut lentopalloa.*
- *Olisko sulla nuorempana ollut jotakin semmosia harrastustoiveita mitkä ei toteutunut?*
- *Karate.”*

Toteutumattomina liikuntaharrastustoiveina romanipojat toivat esiin karaten lisäksi hevosurheilun, ammunnan, kartingin ja kungfun. Perusteluiksi miksi toiveet eivät toteutuneet, he mainitsivat rahan puutteen.

Suurin osa liikuntaharrastuksista vanhemmilla haastatelluilla oli loppunut teini-iässä. Varsinaisia perusteluja haastatteluaineistosta ei löydy, koska teema ei ollut kyseisiä haastatteluja tehdessä vielä relevantti ja haastatteluaiheita on muutenkin runsaasti. Kattoivathan haastatteluaiheet käytännössä kaikki elämänalueet. Yleisesti liikuntaharrastuksen loppuminen kuvattiin hiipumisena tai motivaation loppumisena tai yksiselitteisesti, että vain lopetin harrastuksen.

”- Onko sulla ollut nuorempana jotakin muita?

- Kyllä mulla on ollut nuorempana. Harrastin liikuntaa ja yleisurheilua.

(14-vuotias poika)

- Jossain seurassa olit?

- Joo.

- Tuliko menestystä?

- Kyllä nuorempana ihan mukavasti juoksin siellä,

mutta sitte se vähän hiipu. Ei jaksanut enää.”

Toisaalta kyse lienee yleisemmästäkin teini-iän kynnyksellä tapahtuvasta alakoulu-iässä aloitetun liikuntaharrastuksen loppumisena yläkouluiässä. Esimerkiksi Lämsän ja Mäenpään *Kuinka moni lopettaa. Tietoja ja näkemyksiä nuorten urheiluharrastuksen aloittamisesta ja lopettamisesta* (2002) tutkimuksen perustella lajilisenssejä on eniten 11-vuotiailla, mutta niiden jyrkkä lasku tapahtuu 13-vuotiaana yläkoulun alkuvaiheissa. Huomioitavaa on, että haastatteluaineiston romanipojat liikkuivat paljon seurakuntien ja kunnallisen nuorisotyön toiminnan puitteissa. Lisäksi useammalla paikkakunnalla romanimiehillä ja pojilla oli oma salivuoro, jolloin pelattiin ”isä-poika-porukalla” pääasiassa sählyä ja kesäaikaan jalkapalloa.

Romanitytöt ja liikunta?

Enemmän samanlaisia kuin erilaisia -raportin (2009) aineistoja uudelleen läpikäydessä romanipoikien ja -tyttöjen liikuntaharrastamisen ero tulee selvästi esiin. Seuraavassa poikien tavoin romanityttöjen (n=14) maininnat lajeista joita ovat harrastaneet tai harrastavat: tanssi (2 mainintaa), uinti. Toteutumattomat liikuntaharrastustoiveet puolestaan olivat: jalkapallo (3 mainintaa), tanssi (2) ratsastus (2), koripallo, lentopallo

Tämä sukupuoliero näyttää häkellyttävän selvältä, eikä sitä voi ohittaa esimerkiksi sillä, että romanityttöjen kuuluu puhua ja vastata tietyllä tavalla liikuntaan tai urheiluun liittyen haastattelutilanteessa. Muita elämänalueita koskeviin kysymyksiin tytöt olivat valmiita vastaamaan usein varsin kriittisestikin, olipa haastattelijana sitten mies tai nainen. Ylipäätään tyttöjen harrastukset tai vapaa-ajanvietto eivät vaikuttaneet kovinkaan ohjatulta, toisin kuin usein romanipojilla, vaan ne liittyivät lähinnä kodin, suvun ja ystävien yksityiseen piiriin.

Tässä läpikäyty romanilapsia ja -nuoria käsittelevä aineisto lähinnä vain todentaa - ainakin tyttöjen osalta sukupuolitettuja - olemassa olevia vähemmistönuorten liikunnan kansalaistoimintaan liittyviä yhdenvertaisuuden esteitä. Niiden syihin, mekanismeihin, saati ratkaisuyrityksiin aineisto ei taivu. Romanityttöjen tai nuorten liikuntaan osallistumisen yhdenvertaisuusesteet ovat olleet tiedossa ainakin opetussektorilla. Toimiinkin on ryhdytty - ainakin puheen tasolla.

”Koulussa laadukkaaseen liikunnanopetukseen osallistumien on jokaisen oppilaan oikeus. Romanioppilaita koskevat liikunnan opetuksessa samat säännöt kuin muitakin. On kuitenkin huolehdittava yhdenvertaisuuslain edellyttämällä tavalla, että kukaan ei joudu muita huonompaan asemaan esimerkiksi etnisen alkuperänsä, sukupuolensa, ikänsä, uskontonsa, vammansa, seksuaalisen suuntautumisena tai sukupuoli-identiteettinsä vuoksi. Jos liikunnassa on sellaisia sisältöjä, jotka eivät sovellu romanioppilaille hänen kulttuurinsa vuoksi, voidaan opetuksessa toimia siten, että tällaiset opetussisällöt korvataan sellaisilla sisällöillä, jotka eivät ole ristiriidassa romanikulttuurin kanssa. Ryhmässä aikuinen on myös vastuussa siitä, että kukaan vertaisryhmässä ei kiusaa tai syrji ketään.” (Nissilä 2010, 24.)

5. SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖJEN HUOMIOINTI LIIKUNNAN KANSALAISTOIMINNASSA – ONKO SITÄ?

”Mitä tekemistä seksuaalisella suuntautumisella on urheilun kanssa?”

”Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvia on monien lajien harrastajien ja huippujen joukossa, mutta monet heistä ovat piilossa ja suojelevat itseään, joukkuettaan tai sponsoreitaan. Urheilumaailman heterokeskeisessä ja sukupuolinormatiivisessa ympäristössä on monen urheilijan vaikea esimerkiksi esiintyä julkisesti samaa sukupuolta olevan kumppanin tai puolison rinnalla. Erityisesti joukkuelajeissa miesten homous kohtaa kielteisiä asenteita ja ennakkoluuloja.” (Aaltonen ym. 2009, 141.)

Miksi homous, lesbous ja bi-seksuaalisuus ovat urheilussa niin suuri tabu, vaikka aiheesta käydään muualla yhteiskunnassa jo paljon aktiivisempaa ja avoimempaa keskustelua? Urheilukulttuuri onkin nähty yhtenä heteronormatiivisuuden ja homofobian viimeisistä ja vahvimista linnakkeista. Homofobia määritellään Yhdenvertaisuus.fi -sivustolla ihmisten ja yhteiskunnan negatiivisiksi asenteiksi tai toimiksi homoseksuaaleja kohtaan. Se on yleistermi homokielteisyydelle ja -pelolle. Pelkoa ja kielteisyyttä ylläpitävät homouteen liitetyt väärät uskomukset ja käsitykset. Hetero-olettamus on puolestaan vallitseva näkemys siitä, että heteroseksuaalisuus on yleinen normi ja kaikkien ihmisten oletetaan automaattisesti olevan heteroseksuaalisia.

Homofobia ja heteronormatiivisuus sekä niiden kanssa yhdessä kulkevat ennakkoluulot, vääristyneet käsitykset ja kielteiset asenteet tulivat esiin myös omakohtaisissa kirjoituksissa, joissa seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluvat aktiiviliikkujat ja urheilijat kertoivat syrjäntäkokemuksistaan. Kirjoitukset löytyvät kokonaisuudessaan homofobian vastaisen Uskalla-kampanjan sivuilta (www.uskalla.fi). Kirjoituksia on yhteensä 50, joista suurin osa on omakohtaisiin kokemuksiin perustuvia, mutta joukossa on myös muutama yleisellä tasolla kampanjaa - kielteisessä tai myönteisessä sävyssä - kommentoiva kirjoitus. Seuraavat sitaatit ovat peräisin kyseisestä aineistosta.

Seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä keskustelunavauksia on torjuttu liikunta- ja urheiluympäristöissä pääasiassa kahdella tavalla. Ensinnäkään ei ole haluttu myöntää, että ei-heteroita urheilijoita ylipäätään on - vaikka heitä löytyykin kaikilta

muilta elämänalueilta. ”Meidän urheiluseurassa ei tätä homo-ongelmaa ole” -tyyppiset asian mitätöinnit ovat yleisiä. Homoseksuaalisuuden kääntäminen välittömästi ongelmaksi kertoo yleisestä suhtautumisesta seksuaalivähemmistöihin. Nimimerkki HeteroMies1978 (100% hetero) kirjoittaa: ”Itse en voi uskoa, että urheilussa olisi oikeasti homoja tai lesboja”. Toinen yleinen argumentti kuuluu, että seksuaalisella suuntautumisella ei ole mitään tekemistä urheilun kanssa: ”Ei kai näillä asioilla ole merkitystä urheilussa? Hyvät ihmiset herätkää! Tehkään heterot ja homot vapaa-aikanaan mitä haluavat, mutta urheilussa ko. asetelmaa ei voi ajatella”; ”Minusta seksuaalisuutta ei tarvitsisi viedä joka paikkaan, vaan urheiluseurojen pitäisi rauhassa saada keskittyä olennaiseen”.

Argumentti on tuttu myös Setan varapuheenjohtajalle, joka on todennut: ”Muuta ei toivota kuin tosiasioiden tunnustamista. Urheilussa on muitakin kuin heteroita, ja heidän on saatava urheilla omina persooninaan, ilman pelkoa, nolaamista ja ulos sulkemista. Se, paljonko haluaa konkreettisesti kertoa yksityiselämästään vaikka joukkueessa, on jokaisen oma asia.” (Apu-lehti 34/2009) Eräs Uskalla -kampanjaviestin kirjoittajista lähestyy asiaa rinnastamalla sen rasismiin: ”Eihän äkkiseltään ajateltuna asia seuroihin ja urheiluun mitenkään liity, mutta jotenkin kampanjan kritisoijilla tuntuu aina menevän pointti ohi - ongelman eli homofobian vastustaminen. Eihän rasismiakaan enää hyväksytä urheilussa?”

Vaikenemisen pakko on yksi perustava kielteisistä asenteista ja ennakkoluulosta juontuva seuraus. Seksuaalivähemmistöistä tulee helposti hiljaisia ja näkymättömiä (Aaltonen ym. 2009, 142). Vaikenemisen pakko kielteisten seurausten pelossa oli aiheuttanut myös monelle Uskalla-kampanjan kirjoittajalle paineita: tunteen että ei saa olla oma itsensä ja joutuu esittämään jotakin muuta kuin oikeasti on.

”Tiedän, että jos kertoisin joukkueelle seurustelevani toisen pojan kanssa, joutuisin ehkä jäämään pois joukkueesta. Siksipä olen päättänyt, että toistaiseksi en sano asiasta mitään. Kertomatta jättäminen on minulle hankalaa.”

”V****ttaa teeskennellä ja hymistellä tyhmille vitseille ja pitää jotain roolia koko ajan. Tuntuu, että valehtelen, enkä saa olla oma itseni. Asia tuskin järkyttäisi muutamia ’siviilielämässä’, mutta treeneissä kaikki antavat itseltään erilaisen kuvan ja suhtautuvat asiaan eri tavalla. Toivottavasti tulevaisuudessa jokainen saa olla oma itsensä ja täysillä mukana joukkueessa.”

Kirjoituksissa toistuu kerta toisensa jälkeen pelko siitä, että tulisi seurasta pois-potkituksi, jos kertoisi seksuaalisesta suuntautumisestaan. ”En ole kertonut enkä kerro asiasta ryhmän muille jäsenille, koska pelkään että minut potkitaan pois ryhmästä”; ”Mietin vain, että mitä joukkuekaverini asiasta tuumaisivat jos kertoisin? Mitä valmentamieni junioreiden vanhemmat ajattelisivat? Savustettaisiinko minut ulos molemmista joukkueista?” Myös ulostulon vaikutuksia oman urheilusuorituksen ja osaamisen arviointiin pelättiin: ”Entäpä kun on kyse arvostelulajista? Itse en ainakaan uskalla kokeilla mitä tapahtuu, jos tulen kaapista ulos! Osa tuomareista on niin konservatiivisia, että homoseksuaalisuus voi vaikuttaa arvostelupisteiden suuruuteen - nimenomaan negatiivisesti.”

Joidenkin kohdalla pelot olivat myös käyneet toteen. Joukkueesta ulossavustaminen oli tapahtunut esimerkiksi henkilön peliaikaa vähentämällä ja informaatiota salaamalla. Muun muassa harjoitusaikatauluista oli jätetty kertomatta. ”Seläntäkainen pahanpuhuminen”, juoruilu ja naureskelu pukuhuoneessa ja suihkutiloissa, sekä mielenosoituksellisesti korostunut fyysisen etäisyydenotto olivat myös keino osoittaa, että seksuaaliseen vähemmistöön kuuluva nuori ei kuulu joukkueeseen.

”kokemuksen katkeralla sävyllä voin kertoa, että pysykää tiukasti kaapissa, jos haluatte urheilla. minun urheilu-urani katkesi, kun joku näki minut helsingissä homobaarin terassilla. sen jälkeen kukaan ei enää kertonut tulevista harkoista ja joukkue savusti minut taidokkaasti ulos. sääli, koska urheilu oli iso osa elämäni. pitäkää asiat omana tietonanne, jos haluatte jatkaa. totuus on aivan toista kuin korulauseet. suomen urheilumaailma on hyvin ahdasmielinen.”

Myös seksimaanikoksi leimaaminen tai leimatuksi tuleminen pelko tulivat kirjoituksissa toistuvasti esiin.

”Valitettavasti edelleen iso pelon aihe ilmeisesti on että homot/lesbot yrittävät jokaisen samaa sukupuolta olevan kimppuun. Näinhän se ei tietenkään ole. Itse en ole koskaan ollut siinä mielessä kiinnostunut kenestäkään pelikaveristani. Olisihan sellainenkin tietysti voinut tielle sattua, mutta siihen se olisi jäänyt, jos kerran toinen on hetero. Haloo - eihän heterotkaan sentään ihan kaikkia vastakkaisen sukupuolen edustajia ’yritä’ - kai???”

*”Olen 19-vuotias tyttö, enkä ole tullut kaapista - - - Suurin osa kuitenkin aat-
telis et kuolaan sitä tai olen kiinnostunut siitä seksuaalisesti. Toisen ihmisen
läheisyydessä tapahtuva esim. parityöskentelyä vaativa harjoittelu saisi
erilaisen merkityksen. Tahaton kosketus voisi muuttua ties miksikä lääppi-
miseksi muiden mielissä.”*

Uskalla kampanjan-sivulla kirjoittajat ottivat esiin myös yksilö- ja joukkuelajeihin liittyviä eroja. Joukkuelajeissa syrjivät käytännöt tulevat esiin usein koko joukkueen edessä ja joukkueen jäsenet saattavat yhdessä osallistua ja tukea - koulu-kiusaamisen tapaan - eri rooleissa syrjintää, mikä lisää seksuaalivähemmistöön kuuluvan nuoren kohdalla tilanteen ahdistavuutta.

”Itse olen harrastanut lentopalloa koko ikäni ja liigatasolla monia vuosia. Edelleen pelaan alemmalla tasolla, ja joukkuekaverini eivät tiedä homouttani... Jäin miettimään, miten paljon urheilijoilla ’kaapissa-oleminen’ ja siihen kohdistuvat valheet ja jännitykset syövät urheilusuoritusta? Miesjoukkueessa hyväksymisen paine on valtava, siihen ladataan kovia odotuksia fyysiseltä ja henkiseltä puolelta. Homous ei saisi olla este menestymiselle, mutta henkilöt seurassa tai joukkueen sisällä voivat tulla esteeksi jos heillä on omia henk koht negatiivisia näkemyksiä asian suhteen.”

”Joukkuelajit jäivät, oli helpompi harrastaa yksilölajeja. Kohtasin myöhemmin, seksuaalisen suuntautumiseni tultua ilmi, aika kipeitä asenteita mm. valmentajan ja seuran merkkimiehen tahoilta, joten kilpaura piti lopettaa kesken kaiken.”

Tietyille lajeille on annettu homo/lesboleima. Nuoren nähdään ikään kuin harrastavan väärän sukupuolen lajia. Seuraavassa tanssinharrastaja kuvaa tilannetta:

”Olen harrastanut tanssia, jossa onneksi harvoin törmää homofobiaan. Oli silti todella iso askel minulle aloittaa harrastaminen juuri sen takia, että tanssijat usein leimataan samantien homoiksi. Uskon, että on moni epäröi harrastuksen aloittamista samasta syystä. Toivoisin lajille enemmän jätkiä, varsinkin kun tiedän, että monet rakastavat tanssimista, mutta eivät syystä tai toisesta aloita harrastusta.”

Paitsi seksuaaliseen suuntautumiseen ja lajivalintoihin perustuviin ennakkoluuloihin myös homouteen liitetyt stereotypiat koettiin loukkaavina.

”Haluisin kertoa omia ajatuksia ja kokemuksia homoseksuaalina kilpaurheilijana. Itse olen SM-tason yksilölajin edustaja.... Mä pidän myös tän päivän stereotypiaa homosta aika voimakkaana ja itteni mielestä aika epäedullisena, en ainakaan itse pysty samaistumaan yhtään ainakaan median ruokkimaan malliin homoseksuaalista. Varmasti moni muukin jannu ja kimma ajattelee ihan samoin. Leimautuminen stereotypiaan voi pelottaa.”

On yleistä, että homoseksuaalit etäännytetään ihmisryhmäksi jossakin kauempana, jotka eivät kosketa omaa joukkuetta. Sen sijaan toinen joukkue saatetaan leimata homoseksuaaleiksi. Homoseksuaalisuutta käytetään ikään kuin yleisenä koko ryhmän negatiiviseksi leimaamisen välineenä.

”Silloin kun homoista puhuttiin, ei koskaan oletettu, että joku meistä voisi olla homo, vaan homot olivat aina jokin kasvoton ihmisryhmä jossain kauempana....Yleensä ihmiset eivät tee asioita suoranaisesti ilkeyttään vaan ennemminkin ajattelemattomuuttaan, ja rekisteröin kyllä hyvin ne muutamit kerrat kun kopissa käytiin keskustelua naispuolisten jääkiekon- ja ringetenpelaajien maskuliinisesta habituksesta tai yhteisistä suihkuhetkistä. Epävarmana lesbona nämä muutamit heitot jäivät mieleen. (muodostelmaluistelija)”

”Itse olen aina rakastanut urheilua ja pikkutyöstä asti pelannut jalkapalloa, juniorina olin ikäluokkani parhaimmistoa. Parikymppisenä tai oikeestaan ennen sitä kun aloin tajuamaan suuntautumiseni, minua aina ärsytti suunnattomasti, kun joukkukaverini kommentoivat ja haukkuivat vastustajia lesboiksi. Silloin en uskaltanut asiaan mitään sanoa. Hieman myöhemmin tämä pitkäaikaisten joukkuekavereiden homofobia oli yksi syistä, joka sai minut lopettamaan fudiksen useammaksi vuodeksi.”

Useat kirjoittajat toivat esiin näkemyksen, että urheilu menettää lahjakkuuksia homofobian vuoksi. Monet lahjakkaat nuoret ovat lopettaneet urheiluharrastuksen pelätessään seksuaalisen suuntaumisensa paljastumista.

”Mä olen aina ollut lahjakas urheilussa, melkein laji kuin laji luonnistui, mutta koska tunsin itseni jo nuorena erilaiseksi ja muiden hyväksyntää hakevaksi, en koskaan uskaltanut kunnolla harrastaa joukkuelajeja, vain kokeilla sitä sun tätä. Heti kun porukassa puheeksi tuli henkilökohtaiset asiat lopetin sanoin ’ei tää oo mun laji’.”

”Harrastin tennistä ja sulkkista, mutta niissäkin valmennusryhmistä sulkeuduin pois. En tahdo, että kukaan minkään erilaisuuden, mutta varsinkaan homouden takia joutuu jättämään elämästään jotain pois. Rakkaus on hieno asia, ja kun sen on tunnistanut, että ketä tahtoo rakastaa on se hieno asia, eikä siitä pitäisi rankaista.”

Seuraava tarina kuvaa ja kokoaa osuvasti edellä käsiteltyjä teemoja.

*”Olen 22-vuotias uskovaisesta perheestä oleva entinen lätkäjätkeä. Minulle oli ja on edelleen aivan sama onko pelikaverini musta, valkoinen, keltainen, homo, hetero tai jotain muuta. Minä haluan vain pelata. Ollessani 15-vuotias pakkiparini tuli ulos kaapista joukkueen keskuudesta. Olin itse tien-nyt asiasta jo jonkin aikaa, koska hän oli ja on edelleen paras kaverini ja kerromme toisillemme kaiken. Valitettavasti kaikki joukkueessamme eivät olleet yhtä suvaitsevia. Aluksi hänen tullessa treenin jälkeen suihkuun osa poistui mielenosoituksellisesti pukuhuoneen puolelle. Muitakin lapsellisuuk-
sia harrastettiin, mutta en viitsi listata niitä kaikkia tähän. Valmentaja joutu-
i kiusalliseen välikäteen, koska pienellä paikkakunnalla ei ole hirvittävästi
reserviä kaivaa uusia jätkiä syrjivien tilalle. Kiusaus oli siis suuri potkaista
homo pihalle. Olen iloinen, ettei niin käynyt.”*

Niin sanotulla Raamattu-vyöhykkeellä myös ennakkoluuloiset vanhemmat pelasivat omaa peliään. Pakkiparillani oli muun muassa ongelmia päästä kimpakyyteihin vieraspelimatkoilla, koska harva vanhempi halusi häntä autoonsa. Oli valitettavaa, että omat vanhempani olivat puolisen vuotta siinä leirissä. Meitä oli valmentajan lisäksi ehkä 4-5 kaveria, jotka eivät olleet moksiskaan koko hommasta ja pelasimmekin kenttänä yhdessä. Joukkue repeytyi nopeasti kahteen leiriin, ”homot” ja ”heterot” joista itse siis kuulin homoihin. Pikku hiljaa asia kuitenkin meni pelaajien kanssa eteenpäin ja 18kk päästä joukkue oli käytännössä yhteneväinen.

Koulussa syrjintää jatkui muistaakseni yhdeksännen luokan loppuun. Lukiossa kukaan ei kiinnittänyt mitään huomiota pakkiparini seksuaaliseen suuntautumiseen. Osa vanhemmista ei tosin vieläkään hyväksy homoutta, mutta se lienee heidän ongelmansa.”

Kirjoitelmista löytyi myös joitakin rohkaisevia kokemuksia siitä, kuinka urheilijan seksuaalinen suuntautuminen oli otettu joukkueessa vastaan.

”Olen ollut jalkapallojoukkueessani ulkona kaapista lähes alusta asti, enkä ole kokenut minkäänlaista syrjintää, pakoilua tai muuta sellaista. Johtuneekohan joukkueen nuoresta iästä, vai mistä, mutta ennakkoluuloisia on joko todella vähän tai sitten ei yhtään.”

”Olen 18-vuotias tyttö. Olen parisuhteessa tytön kanssa täysin avoimesti. Emme kuuluta itsestämme tai koeta hakea erityistä huomiota, mutta toimimme niin kuin heteroparitkin mitään häpeilemättä. Harrastamme molemmat urheilua, minä tanssia hän jalkapalloa. Ystäväporukassa on paljon urheilevia homoseksuaaleja.

”Ihmiset ovat suhteutuneet meihin ihailtavan hyvin, ja olemme saaneet kehuja siitä miten aitoja ihmisiä olemme ja miten upeaa on, kun uskallamme olla mitä olemme. Tottakai on myös ihmisiä, joiden on vaikea hyväksyä asiaa. Erilaisista ihmisistä juoruillaan, paheksutaan sitä, että miten joku kehtaa olla tuollainen. Mutta mitä sitten? Meillä on ystäväpiiri johon kuuluu homoja, lesboja ja heteroita, ihmisiä joiden kanssa voimme olla mitä olemme. Vanhempamme ovat hyväksyneet suhteemme myös hyvin. Olen ylpeä itsestäni ja ylpeä siitä, että saan elää yhdessä upean ihmisen, NAISEN, kanssa!”

Homofobian vastaisen kampanjan vastaanotto: Uskalla.fi⁸

Elokuussa 2009 avattiin homofobian vastainen *Uskalla*-kampanja, jonka motot olivat: ”Uskalla olla itsesi - myös urheilussa” ja ”Ongelma eivät ole seksuaalivähemmistöihin kuuluvat liikkujat ja urheilijat vaan kielteiset asenteet”. Kampanjalla muistutettiin, että homojen, lesbojen ja bi-seksuaalien määrä Suomen väestöstä on noin viisi prosenttia - eikä ole syytä olettaa, ettei sama suhdeluku pätsisi myös liikunnan ja urheilun maailmassa.

Kampanjan toteuttajina oli neljä urheilutaustan omaavaa vapaaehtoisnuorta ja taustavoimina toimivat Suomen liikunta- ja urheilu ry, SETA - seksuaalinen tasavertaisuus ry ja EU:n nuorisotoimintaohjelma Youth in Action. Kampanjalla haluttiin tuoda esiin seksuaalivähemmistöjen oikeus olla oma itsensä myös liikunnassa ja urheilussa.

---

⁸ Lähteinä ja aineistoina on tässä käytetty *Uskalla* -kampanjasta tehtyä lehdistöseurantaa (elo- ja syyskuu 2009).

Varsin pienin henkilö- ja taloudellisin resurssein toteutettu kampanja sai yllättävän käänteeseen, kun Helsingin ja Espoon liikuntatoimet - toisin kuin esimerkiksi Vantaan liikuntatoimi - kieltäytyivät lähtemästä mukaan kampanjaan, eivätkä antaneet kiinnittää kampanjajulisteita kaupungin liikuntapaikoille. Kampanjassa kohdattiin vastatuulta myös tukijoukkojen keräämisessä, sillä seurat ja urheilijat eivät olleet erityisen innokkaita lähtemään mukaan. Ainoa mukaan lähtenyt lajiliitto oli Suomen Palloliitto. Myös useat pääkaupunkiseudun nuorisotoimet sallivat kampanjajulistesten kiinnittämisen tiloihinsa.

Helsingin ja Espoon liikuntatoimien kielteiset päätökset toivat kampanjalle paljon lisää mediajulkisuutta: elokuussa 2009 kirjoitettiin 75 lehtijuttua aiheesta. Lisäksi radio- ja televisiouutissa käsiteltiin asiaa toistuvasti. Monet pitivät kampanjan hyllytystä jo sinällään osoituksena siitä, kuinka tarpeellista seksuaalivähemmistöjen asemaan on kiinnittää huomiota. Kampanja sai tukensa tuolloiselta kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallinilta, joka otti voimakkaasti kantaa kampanjan puolesta ja toivoi että kunnat auttaisivat kampanjaa saamaan sanomalleen huomiota. Kampanjan hyllytyksestä nousseen kohun ja kielteisen julkisuuden vauhdittamana Helsingin ja Espoon liikuntatoimet peruivat päätöksensä ja lähtivät mukaan tähän kampanjaan. Syyskuussa Uskalla-kampanja sai lisätukea, kun presidentti Tarja Halonen ryhtyi sen suojelijaksi.

Uskalla -kampanjan sivustolla kommentoitiin sen tärkeyttä moneen kertaan seuraavaan tapaan.

”Ehkä tämä huomio kiteyttää osaltaan Uskalla-kampanjan suuren tarpeen; ettei tarvitsisi lopettaa urheilua vain siksi, että saisi olla oma itsensä.”

”Hienoa, että on tällainen kampanja! Homofobia urheilupiireissä on todellinen asia ja olen sitä itsekin kokenut.”

”Loppuun on pakko sanoa yksi asia: on hienoa, että tällainen kampanja on saatu pystyyn - mutta on valitettavaa, että sitä tarvitaan.”

Samalla kun kampanjan vastaanottoa muun muassa Helsingin ja Espoon liikuntatoimissa voi pitää erittäin valitettavana, niin niiden jyrkän kielteiset reaktiot toivat kampanjalle lisää huomiota ja konkretisoivat homofobian olemassaolo urheilupiireissä.

”Sehän sai julkisuutta sen takia kun Helsinki ja Espoo ei hyväksyneet sitä kampanjaa, eikä antanu laittaa julisteita seinille. Sitähän ei ois kukaan huomannukaan sitä kampanjaa, jos he ois sanoneet että kyllä, mutta sitten he teki päätöksen että ei, niin sehän sai ihan valtavan mediamylläkän.” (vähemmistö- ja liikunta-alan asiantuntija)

Vaikka kaikenlaiset liikuntaan ja urheiluun liittyvät epäeettisyydet ovat kielteinen asia, voi niiden paljastuminen ja sitä seuraava mediahuomio edesauttaa kyseisten ongelmien käsittelyä ja ratkaisuja.

”Ja mistä lähti liikunnan etiikan pohtiminen? Lahden doping -skandaalista eli sitä ennen ei ollu juuri käytännössä mitään, mut dopingista on tietty aina puhuttu, mutta kun puhutaan yleisesti liikunnan tai urheilun eettisistä kysymyksistä niinku laajemmassa eettisessä mittakaavassa, ni se nimenomaan tää Lahden doping-skandaali oli hyvin pitkälle semmonen, joka moninkertaisti sen volyymin. Et aina kun tapahtuu tämmösiä, niin ne on muutama virstanpylväs eettisyydessä eteenpäin, mikä sitten johtaa seuraavaan.” (vähemmistö- ja liikunta-alan asiantuntija)

Entä sukupuolivähemmistöt?

Uskalla.fi -kampanja keskittyi seksuaalivähemmistöihin, eikä siinä tarkastelu sukupuolivähemmistöjä. Osaltaan tästä seurasi, että sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret laativat oman agendansa siitä kuinka he toivoisivat tulevansa yhdenvertaisesti huomioituksi.

”Mut sitten taas kun Uskalla -kampanjan aiheena oli seksuaalivähemmistöt ja siinä ei ollu sukupuolivähemmistöjä mukana, vaan nimenomaan seksuaalivähemmistöjä, ni sukupuolivähemmistönuorilta tuli oma tämmönen Muu, mikä? -esite. He ovat tehneet oman esitteen, se ei ole ainoastaan urheilutoimeen, et miten he kokee, et miten heidät tulisi huomioida. Sehän on ihan oma dilemmansa, paljon enemmän syrjintää, että sehän on pientä mitä jo seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joutuu kokemaan, koska senhän voi kuitenkin yrittää tavallaan piilottaa, mut jos sä todella oot poika joka tavallaan on aina tiennyt, et sä oot tyttö ja pelaat jalkapalloa ni eihän siis! Niin sehän on aivan toisessa sfäärissä siinä.” (vähemmistö ja liikunta-alan asiantuntija)

Edellisessä haastattelusitaatissa mainittu Muu, mikä? -opas (www.transtukipiste.fi) antaa tiiviissä muodossa omakohtaisilla kokemuksilla täydennetyin kuvan sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten tilanteesta ja tulevaisuudentoiveista. Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020 on seitsemäntoista 14-21 -vuotiaan sukupuolivähemmistöihin kuuluvan nuoren itse tuottamaa materiaalia. Hankkeen agenda on: oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, oikeus tietoon, oikeus itsemäärittelyyn, oikeus määrätä ja päättää omasta kehosta, lähipiiriin oikeus tukeen, oikeus positiiviseen erityiskohteluun, oikeus seksuaalisuuteen, oikeus mielenterveyspalveluihin, oikeus asialliseen ja asiantuntevaan palveluun, sekä lailla turvattu elämä yhteiskunnan tasavertaisena jäsenenä.

Tämä raportin aineistoja kerätessä osallistuttiin myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen liikuntaa käsitteleviin tilaisuuksiin. Liikunnan ja urheilun asiantuntijoiden puheenvuoroissa sukupuolivähemmistöt jäivät maininnan tasolle: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä puhutaan käsitteparina, jossa toinen puoli jää usein käsittelemättä. Usein sukupuolivähemmistöteemaan päästiin vasta kommentoissa ja yleisökeskusteluissa. Tasa-arvovaltuutettu on ottanut kantaa (23.4.2009) transsukupuolisten ihmisten liikuntamahdollisuuksien edistämiseksi.

”Kannanotossa (www.tasa-arvo.fi/transihmisten_liikunta) odetaan, että ”ongelmia aiheuttaa muun muassa se, että uimahallien ja muiden liikuntatilojen puku- ja pesuhuoneissa ei ole järjestetty transsukupuolisille ihmisille mahdollisuutta intymiteettisuojaan. Intymiteettisuoja on tärkeä erityisesti sukupuolienkorjausprosessin aikana, joka saattaa kestää 2-5 vuotta. Aina transsukupuolisille ei tehdä genitaalikorjauksia, vaan vain ns. juridinen ja sosiaalinen sukupuolen korjaus, jolloin tarve intymiteettisuojaan voi olla jatkuva. Kun liikuntapalvelujen tarjoajilta kysyy mahdollisuudesta intymiteettisuojaan pukuhuone- ja muissa järjestelyissä, joutuu usein epäasiallisten utelujen ja epäluulojen kohteeksi. --- Tiedon jakaminen sukupuolivähemmistöistä ja niihin kuuluvien henkilöiden mahdollisista erityistarpeista liikuntapalvelujen käyttäjänä on tärkeää. Onkin hyvä, että opetusministeriö on päättänyt tiedottaa asiasta kuntakirjeessään.

Tasa-arvovaltuutettu totesi, että transsukupuolisten henkilöiden liikuntamahdollisuuksia voidaan edistää järjestämällä heille intymiteettisuoja liikuntatilojen pesu- ja pukuhuoneissa. Suojasta hyötyisivät myös monet muut sitä tarvitsevat ryhmät ja yksilöt. Suojaan liittyviä käytännön toimenpiteitä suunnitellessaan viranomaiset voisivat kuulla asiantuntijana esimerkiksi sukupuolivähemmistöjen asioita ajavaa Potilasyhdistys Trasek ry:tä.”

Liikunnan asiantuntijapuheessa seksuaalivähemmistöt näyttäisivät jo läpäisseen rajan, jossa seksuaalivähemmistöt pitää - ainakin puheen tasolla - ottaa huomioon tavalla tai toisella. Sukupuolivähemmistöjen kohdalla tilanne on toinen: niiden olemassaoloa liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuusproblematiikassa ei osata vielä tunnistaa

Seuraavassa lyhyet määrittelyt eri sukupuolivähemmistöistä, jotka pohjautuvat yhdenvertaisuus.fi -sivustolle tuotettuun koulutusmateriaalin (Kohti monimuotoisuutta. Vähemmistöt, syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa, 22-23).

”Sukupuolivähemmistöihin eli transihmisiin kuuluvat ne ihmiset, joiden biologinen, sosiaalinen tai psyykkinen sukupuoli eivät muodosta keskenään jatkumoa. On syytä välttää sukupuolivähemmistöjen sekoittamista seksuaalivähemmistöihin: sukupuoli-identiteetti ei kerro seksuaalisesta suuntautumisesta tai mieltymyksistä. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat a. intersukupuoliset, b. transsukupuoliset, c. transgenderihmiset ja d. transvestiitit.

Henkilö on a) intersukupuolinen (hermafrodiitti), kun hänellä on synnynnäisesti kahden biologisen sukupuolen ominaisuuksia. Ihmisen biologinen kehitys on monivaiheista - osa kehitysvaiheista voi olla tytön kehitystä ja osa pojan kehitystä. Intersukupuolisuutta on monta eri muotoa. Syntyvistä lapsista 1:2000 - 1:10 000 on intersukupuolisia.

b) Transgender elää pysyvästi mieheyden ja naiseuden rajamailla. Transsukupuolisesta henkilöstä poiketen hän ei kuitenkaan tarvitse tai halua ruumiillisia sukupuoliominaisuuksia muuttavaa sukupuolenkorjaushoitoa. Englannin kielen ”transgender” -käsitettä käytetään myös toisessa, laajemmassa merkityksessä, jolloin se tarkoittaa kaikkia transihmisiä, ihmisiä, joilla on transkokemuksia.

c) Transsukupuolinen henkilö kokee psyykkisen sukupuolensa olevan ristiriidassa fyysisten sukupuoliominaisuuksiensa kanssa: biologinen nainen tuntee itsensä mieheksi tai biologinen mies tuntee olevansa nainen. Biologisesta miehestä, joka tuntee itsensä naiseksi, käytetään käsitettä transsukupuolinen nainen (ts-nainen) ja biologisesta naisesta transsukupuolinen mies, (ts-mies). Transsukupuoliset käyvät yleensä läpi lääketieteellisen sukupuolenkorjausprosessin. Sukupuolen vaihdos on usean vuoden kestävä prosessi, jonka aikana juridinen, sosiaalinen ja psykologinen sukupuoli muuttuvat.

d) Transvestiitit ovat ihmisiä, joilla on kyky samaistua ja eläytyä kumpaankin sukupuoleen. Transvestiittimiehillä on sisäinen tarve eläytyä naiseuteen - esimerkiksi pukeutumalla, meikkaamalla, elekielellä ja muulla naisellisella rooli-ilmaisulla.

6. LIIKUNNAN JA URHEILUN ORGANISAATIOYHTEISTYÖN HAASTEET

Yksittäisen vähemmistönuoren liikuntaharrastukseen mukaan pääsyn ja mukana olemisen säikeet ulottuvat moniin organisaatioihin ja organisaatiotasoihin. Tarkastelussa tuodaan esiin eri tason rakenteellisia liikunnan yhdenvertaisuuden toteutumisen ongelmakohtia, jotka puhuttivat haastateltuja asiantuntijoita.

Eri organisaatiotasoina luvussa ovat mukana niin seurataso, lajiliitot kuin kuntien liikuntatoimetkin. Lisäksi organisaatiotasolla pohditaan järjestöjen, yhdistysten, eri hankkeiden, koulujen ja nuorisotyön rooleja nuorten liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Kaikki liikunnan kentällä toimivat organisaatiot eivät varsinaisesti kuulu liikunnan virallisten organisaatioiden piiriin, mutta esimerkiksi kunnallisen tason toimijoista kouluilla ja oppilaitoksilla on merkittävä rooli lasten ja nuorten vapaa-ajan liikunnan toimintaympäristöinä ja informaatiokanavana.

Lupausten ja käytäntöjen ristiriita

Haastatellut asiantuntijat pitivät erittäin tärkeänä, että urheiluseurojen kaikki toimijat, toiminnan eri tasoilla ovat sitoutuneet yhdenvertaisuuden toteuttamiseen. Yhdenvertaisen järjestötoiminnan oppaassa *Kop kop - Pääseekö sisään?* (2011) peräänkuulutetaan samaa. Tähän raporttiin haastatellut näkivät tässä sitoutumisessa suuria ongelmia: Periaatteellisella tasolla syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden tavoitteet hyväksytään, mutta käytännön toiminnassa tilanne on usein toinen.

”Monestihan tavallaan puheissa nää on helppo hyväksyä, nää osallisuudet ja yhdenvertaisuudet, mutta sit kun mennään sinne kentille, ni sit se saattaa tuntua valmentajista ja porukoista tällaselta ylimääräselä puuhastelulta, joka häiritsee sitä varsinaista toimintaa, oikeeta toimintaa.” (projekti-koordinaattori)

”Et monet ihmiset on niin poliittisesti korrekteja, et eihän ne rupee suoraan päin näköö sanomaan, et tämmönen ei vois vähempää kiinnostaa, vaan että sit ei asioille tehdä mitään ja se on ehkä se kaikkein yleisin tapa. Ja sitten on monia seuratoimijoita, jotka oman päivätyön ohessa ei koe et tää on sitä ydin-toimintaa. Monet semmoset tasa-arvoasiat ni ne on semmosia, jotka koetaan enemmän hömppäpuolen asioina.” (vähemmistö- ja liikunta-asiantuntija)

”SLU:lla on missiot ja se on monesti vaan retoriikkaa seuratasolla. Periaatteessa sitoudutaan joihonkin arvoihin, mut et mitä se käytännössä tarkoittaa... Esimerkiksi valmentajat, totta kai ne sanoo näin, mutta mitä näitten asioitten eteen on tehty. Onhan siellä tietysti käytäntöjä, et kaikki pelaa ja näin, mutta pikkusen kuitenkin, et onks se kilpailullisuus kuitenkin se homma ja varmaan monelle valmentajalle on ja tavallaan ymmärtääkin että se on, että mä haluan valmentaa kovatasosia urheilijoita.” (tutkija)

Tähän puheen ja toiminnan ristiriitaan puututtiin monessa haastattelussa ja esille otettiin rahoitus.

”Kun seurat hakee rahoitusta tai perustelee että liikunnalla on kasvattava ja terveyttä edistävä ja kaikkia hyviä arvoja edistävä merkitys ja sitten ne saa rahaa sellaseen tarkotukseen ja sellasilla perusteluilla ja sitten siinä onkin ongelma, koska kenttätasolla ja valmentajista suuri osa on kiinnostunut sen lajin edistämisestä ja niitten tyyppien menestymisestä siinä, jollon nää muut on ylimäärästä, jotka häiritsee sitä niitten perustyötä.” (liikuntatutkija)

”Se pulma on vähän se, että niin lajiliitot kuin seuratkin, mä väitän, että suurinosa on kirjanneet toimintasuunnitelmiansa strategioihin tämmöset yhteiskunnalliset merkitykset ja muuta, mut se käytännön arki menee ihan josain muualla. Ja rahoittajat ei sitten riittävästi ole ymmärtäneet sitä rahan valtaa, siis sitä että resursseja on allokoitava sen mukaan, et se näkyy siellä toiminnassa, ni pystyttäis muokkaamaan sitä toimintaa. Niin se vaan on. Resusseja ohjaamalla pystyis niin hirveesti vaikuttamaan.” (kehityspäällikkö)

”Mä uskon itse aktiivisena seuratoimijana siihen, että jos rahan tulo, resursien ohjaaminen on sidottu siihen, mitä nekin jotka ei oo oivaltaneet tään asian tärkeyttä, totta kai ne jotka on älynneet tään kokonaisuuden, niin ne tekee sitä jo muutenkin, niin kuin monessa muussakin, että jos käytännön arki ei kohtaa niitä, että ne ei oo yhdensuuntaisia, niin silloin se arki vaan vie. Et siellä tehdään sellasia ratkaisuja - eikä se oo kenenkään vika - mut et se on vaan sellasta organisoimatonta toimintaa.” (seuratoimija)

Eräs urheiluun yhä sitkeästi liitetty harhaluulo on, että kunkin lajin säännöt riittävät yhdenvertaisuuden toteutumiseen, eikä mitään erillisiä syrjintään puuttumisen välineitä, kuten yhdessä laadittuja sääntöjä ja toimintaohjeita siten tarvita.

”Mut jotenkin näitten tämmösten yhdessä sovittujen sääntöjen luominen, niin niitä on vielä yllättävän harvassa ja tuota mä olen kuullut, et sanottiin, et ei tarvita mitään erillisiä rasismiin liittyviä sääntöjä, koska jalkapallosahan on jo säännöt, jotka on samat kaikille ja ohjaa semmosta herrasmiestoimintaa ja mä mietin, et voiskohan sitä ajatusta tarkastella vähän tarkemmin, et riittääkö ikäänkuin sen lajin säännöt, et pystytäänkö niillä puuttumaan siihen syrjintään?” (yhdenvertaisuussuunnittelija)

Toisaalta yhdenvertaisuuden käytännöntason aktiivisia toimijoitakin on. Silloin syrjimättämyyden edistäminen siirtyy luontevasti puheista teoksi: ”Sitten siellä on kyllä poliittisesti aktiivisia tai sellasia, joilla on siihen sellanen laajempikin näkemys, että kyllä niitäkin on, mutta se ei oo se vallitseva linja” (liikuntatutkija). Yhdenvertaisuuden toteutumisesta huolehtiminen jää liian usein yksittäisten liikunta- ja urheiluseura-aktiivien harteille. Vaikka yksikin ihminen voi saada todella paljon aikaan syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi seurassaan tai joukkueessaan, ei ole kenenkään etu, että tämä iso kysymys on yhden henkilön vastuulla. Ensinnäkään se ei ole oikeudenmukaista yksittäistä vastuunkantajaa kohtaan ja lisäksi se tekee yhdenvertaisuuspyrkimysten jatkuvuuden hyvin hauraaksi.

Myös liikunta- ja urheiluseurojen passiivisuutta vähemmistöihin kohdistuvassa jäsenhankinnassa kritisoitiin. Tässä näyttäisi olevan suuria eroja eri seurojen välillä. Toisaalta on myös vähemmistöjen omia erikoisseuroja ja kattojärjestöjä, kuten esimerkiksi Suomen Monikulttuurinen Liikunta Liitto ry (<http://www.fimu.org>) ja Liikkukaa! ry (www.liikkukaa.org). Myös alueellisia eroja on havaittavissa, mikä johtuu esimerkiksi maahanmuuttajien keskittymisestä tietyille paikkakunnille ja asuinalueille. Urheiluseurat eivät aina ole lähteneet esittelemään omaa toimintaansa vähemmistöihin kuuluville nuorille, vaikka niille olisikin tarjottu valmis jäsenhankinta- ja esittelyfoorumi.

”- Ovatko perinteiset urheiluseurat tulleet koskaan esittäytymään teidän monikulttuurisiin tilaisuuksiin tai muuten?

- Ei ole tullut, vaikka muutamia monikulttuurisia tilaisuuksia ollaan tänne järjestettykin, mutta ei olla sieltä kautta kiinnostuttu, vaikka on kysytty. (nuorisotyöntekijä)

- Niin teillä on ollut sellaisia tilaisuuksia?

- Niin tai seminaareja, missä me vähän kerrottiin järjestöt ja nuorisotyötä tekevät kertoivat vähän itse, mitä on tarjolla nuorille, mutta

enimmäkseen ne on järjestöjä, yhdistyksiä ja muuta nuorisotyötä ja seurakunta.

- Mutta ei urheiluseuroja?

- Ei.”

Jäsenhankintaa on harvemmin tietoisesti kohdennettu suoraa vähemmistöihin. Tässä tekevät poikkeuksen eräiden lajiliittojen (esimerkiksi Suomen Palloliitto) alaiset maahanmuuttajiin kohdistuvat hankkeet, joita on levitetty pääkaupunkiseudun lisäksi kuntiin, joissa on runsaasti maahanmuuttajalapsia ja -nuoria. Myös joidenkin suurimpien kaupunkien liikuntatoimilla on hankkeita, joissa maahanmuuttajia aktiivisesti ohjataan liikunta- ja urheiluseurojen toiminnan piiriin.

Eräänä maahanmuuttajanuorten mukaan pääsemisen ja seuratoimintaan kiinnittämisen ulottuvuutena on nuoren liikunnallinen lahjakkuus. Lahjakkaalla, kilpaurheilulliseen menestykseen pystyvälle nuorelle yhdenvertaisuuden esteet ovat matalammat kuin muille maahanmuuttajille.

”...urheiluseuran perinteiset, se on heidän valinta tehdä, pyrkiä kilpaurheilulliseen menestykseen ja jokainen itseään kunnioittava valmentaja ottaa aivan varmasti mukaan jonkun lahjakkaan maahanmuuttajan, kirkuen mukaan, se on ihan selvää, mutta sitten jos mennään niinku oikeesti tähän tämmöseen mitä meidänkin hanke tulee tarjoamaan, matalan kynnyksen juttuun ja nimenomaan siihen, että sun ei taidoiltasi tarvitse olla mikään mestari, että sä pääset mukaan toimintaan.” (projektityöntekijä)

Lahjakkaalle nuorelle voidaan tarjota seuran toimesta myös resursseja, jotka mataloittavat huomattavasti seuratoiminnan aloittamista, lajin piirissä pysymistä ja menestymistä kilpaurheilussa.

”...että (maahanmuuttajanuori) saatetaan hakee treeneihin, hakee peleihin, jos sillä on selkee vaikutus esimerkiksi sen joukkueen menestymiseen. Se on ikävä kyllä näin. Ja jopa siihen joukkueeseen pääsemiseen eli jos on lahjakas nuori, niin kyllä löydetään taloudellisia edellytyksiä. Tosi lahjakas nuori, niin sieltä seurasta jostain löytyy se raha siihen seuramaksuun tai jäsenmaksuun.” (monikulttuurisuusasiantuntija)

Ajatuksen voi myös viedä näkökulmaan, jossa molemmat osapuolet - nuori ja seura - hyötyvät.

”Se on niinku, sen pitää olla win-win, molemmin puolin. Kun puhutaan seuroista, missä ihmiset on vapaaehtoisia, ei saa siitä palkkaa, niin on hyvin järkevää nähdä, että seuroillakin on jokin hyöty. Pelkästään sillä, että me oletetaan, että ne on hyväsydämissä ihmisiä, sillä ei mennä pitkälle.”
(monikulttuurisuusasiantuntija)

Juha Sihvola (2011, 56) on todennut osuvasti: ”Maahanmuuttajataustoista on kaikkialla maailmassa noustu huippu-urheilijoiksi, mutta kilpaurheilun arvo maahanmuuttajien kotoutumisessa ei rajoitu huippuihin. Yhtä tärkeää työtä tehdään tässä suhteessa lähiöseurojen juniorivalmennuksessa.” Miten liikunta- ja urheiluseurojen yhdenvertaisuusajattelua sitten tulisi kehittää? Miten kaikki, ei vain lahjakkaimmat, saataisiin mukaan? Haastattelujen perusteella kyse on ennen kaikkea sitouttamisesta ja sopimuksellisuudesta, sekä käytännön toteutuksessa. Eettiset yhdenvertaisuusvaatimukset on asetettu esimerkiksi lajiliittojen taholta ja seurat periaatteellisesti ovat niiden takana. Eri seurat tosin ovat eri intensiteetillä mukana. Seurat ovat usein jääneet ilman ohjausta yhdenvertaisuusasioiden käytännön toteutuksessa. Seurat tarvitsisivatkin työkaluja, jotka opastaisivat ja sitouttaisivat käytännön toimijoita.

Sektorirajat ylittävä yhteistyö

Sektorirajat puhuttivat haastateltuja paljon. Onnistuneissa hankkeissa eri toimijat olivat toimineet saumattomasti yhteisen päämäärän eteen. Useat haastatellut toivat kuitenkin esiin eri organisaatioiden väliset sektorirajat yhteistyön esteenä. Usein kyse oli taloudellisista resursseista ja erityisesti siitä, mitkä valtionhallinnon tai kuntasektorin toimijat resursseja jakavat ja kohdentavat, ja kenelle niitä myönnetään. Ehkä selvimpänä keskustelunherättäjänä olivat yhdenvertaisuustyötä tekevät järjestöt ja nuoristyö suhteessa liikunta- ja urheiluseuroihin sekä liikunta-toimeen. Erityisesti nuoristyön ja järjestökentän edustajat toivoivat mahdollisuuksia liikunta-avustusten hakemiseen.

”Kyllähän aika paljon mietityttää, raha-asiat, taloutta on koko ajan vähennetty ja vähennetty täältä meiltäkin nuorisotyöstä, onneksi tuon koulun liikuntasalin käyttö ja koulun kanssa yhteistyötä on muutenkin, se on meille ilmainen. Jos se maksaisi, niin budjettia lisää pitäis sitten jostakin saada. Kyllä pitäisi pystyä näihin hankkeisiin, näihin liikuntanuorisotyötä tekeviin, niin pitäis kyllä liikunta-avustuksia mun mielestä enemmän antaa.”
(nuorisotyöntekijä)

”Talven liikuntasalien vuokrissa on ongelmia eli nää on parikymppiä tunti ja jos sitä koko kauden harrastaa, ni se on monta sataa euroo eli mihin tämmösellä pienellä puulaakipumpulla ei oo mitään mahdollisuutta ja sitten loppujen lopuks ei kaupunkikaan tule vastaan ja et sitten me emme ole ensisijaisia hakijoita, koska emme ole liikuntajärjestö. Tässä ollaan vähän vaikeessa asemassa. SLU:n rahatkin menee pelkästään tonne urheilujärjestöille. (nuoristoyöntekijä, valmentaja)

”Kun tekee kysymyksen, että harrastat sä liikuntaa jossain ryhmässä tai sillei ohjatusti, ni sehän voi olla ihan hyvin seurakunta tai järjestö tai nuorisotoimi jonka puitteissa liikutaan. Onhan se samalla tavalla ohjattua, että se kokoontuu säännöllisesti tai jopa voi olla ammattitaitonen valmentaja, siis en tiijä onko kaikki lisenssit ja muut kohillaan, mutta eipä se eroo juuri millään tavalla arkipäivän tasolta.” (tutkija)

Nuorisotyön kentän toimijat eivät näe suurta eroa liikuntaseurojen ja heidän oman vapaamuotoisemman, nuorisotyön välineenä käytetyn liikunnan välillä. Nuorisotyön edustajat korostivat vapaamuotoisuutta, mukaanpääsyn helppoutta ja joustavuutta heidän omassa liikuntatoiminnassaan.

”- Onks tässä sitten semmosta sektorirajaa tiukasti?

Varmaan siinä pelätään vähän niinku varpaille astumista, että kaupungin nuorisotyö tekeekin urheiluseurojen hommaa.” (nuoristoyöntekijä)

Monikulttuurisen nuorisotyön asiantuntija kertoo, että kun maahanmuuttajanuorilta kysytään mitä he haluaisivat harrastaa, niin varsinkin poikien toiveet liittyvät liikuntaan. Silloin ”heidät ohjataan liikuntatahoille”. Nuorisotoiminnan toiminnan piiriin liikunta ei virallisesti kuulu: ”se on oikeestaan kaikki muu toiminta paitsi se liikunta mikä on meidän”.

Haastatteluissa kaivattiin laajempaa yhteistyötä useiden eri toimijoiden välille. Yhteistyön tarvetta nähtiin urheiluseurojen ja nuorisotyön lisäksi koulu-, sosiaali- ja liikuntatoimen, sekä yhdistysten ja liikuntahankkeiden välillä. Koulut osoittautuivat tärkeiksi kanaviksi ja yhteistyötahoiksi varsinkin maahanmuuttajanuorten tavoittamiseksi ja ohjaamiseksi seuratoimintaan

”Nää kaikki kerhot tapahtuu kouluissa. Koulujen kautta saadaan ilmaiset tilat. Meidän ei niistä tarvi maksaa mitään ja plus nämä lapset ovat näissä

kouluissa eli ei tarvi tehdä sitä etsivää työtä, mikä on hirveen haastavaa. On hirveesti hankkeita missä menee eka puolivuotta, että yritetään löytää kohderyhmä ja sitten ne on ne kolme neljä lasta, jotka pyörii jossain pikku toiminnassa, mikä sekin on tärkeitä, mutta mun mielestä pitäis panostaa sellasiin malleihin, missä se kohderyhmä on helposti tavoitettavissa.”
(monikulttuurisuusasiantuntija)

Koulujen ja oppilaitosten kanssa tehtävän yhteistyön avulla sekä urheiluseurat, että eri tahojen toteuttamat yhdenvertaisuutta edistävät liikuntahankkeet ovat löytäneet kohteensa.

”Sanotaan näin, että mitä mä olen huomannut esimerkiksi nyt näitten futis-kerhojen kanssa, niin aika hyvin nää meidän seurat on päässyt sinne sisälle, kun kunnille ja kouluille kertoo mistä tässä on kysymys. Kun sä meet sinne sillä asenteella, että me rekrytoidaan vaan pelaajia meidän seuraan, niin se vastaanotto ei oo välttämättä hyvää. Jos ne ymmärtää, että tässä on myös tämä sosiaalinen puoli taustalla, niin kyllä silloin. Kunhan niiden ei itse tarvitse vetää näitä kerhoja.” (monikulttuurisuusasiantuntija)

Tätä raporttia varten haastateltiin useita yhdenvertaisuutta painottavien liikuntahankkeiden vetäjiä, jotka toimivat eri liikuntasektorirajojen välillä välittäjinä. Nämä välittäjätahot etsivät nuoria, jotka olivat passiivisia liikunnan suhteen tai jotka olivat liikuntaorientoituneita, mutta eivät olleet syystä tai toisesta päätyneet liikunnan kansalaistoiminnan piiriin. Haastatellut välittäjät ja heidän hankkeensa olivat tavallaan etsivään nuoristotyöhän verrattavaa nuoriin kohdistuvaa etsivää liikuntatyötä. Välittäjähankkeet voivat ohjata lapsia ja nuoria aktiiviseen seuratoimintaan ja myös kilpaurheilun piiriin.

”Se on kanssa tärkeä kulma tässä hommassa, että kun tehdään tämmöstä uutta liikuntatuotetta, niin me ei missään nimessä olla urheiluseurojen kilpailijoita, vaan ollaan tukemassa sitä. Mä näkisin, että pitkässä juoksussa saadaan se palveluketju just nimenomaan kuntoon, ku me tehdään tämmönen matalan kynnyksen juttu ja jos siellä joku nuori innostuu mihin tahansa, niin totta kai se ohjaaja, jos se on seuranohjaaja saa markkinoida sitä omaa tuotetta ja ottaa sen kehittyvän ja innostuvan nuoren sitten seuramaailmaan. Tää on ponnahduslauta siihen. Tavote on kuitenkin saada liikunnallisesti passiiviset, urheiluseuraan kuulumattomat nuoret liikkeelle ja tietysti se funktio, et niistä tulis terveempiä kuntalaisia.” (projektityöntekijä)

Esimerkkejä toimivista sektorirajat ylittävistä hankkeista ja toimista löytyy. Niistä on luotu myös helposti helposti kopioitavia malleja, hyviä käytäntöjä. Mallit ovat suunnattu vähemmistöistä erityisesti maahanmuuttajanuorten yhdenvertaisen liikunnan edistämiseksi. Haastatellut asiantuntijat kritisoivat kuitenkin useiden hankkeiden lyhytkestoisuutta ja irrallisuutta pysyvistä rakenteista.

”...näe monet hankkeet, missä vaan pomsautetaan rahaa urheiluseuroille, et tehkää nyt monikulttuurisuustyötä, sit ne tekee sitä, siellä ei oo mitään olemassa olevaa ideaa, rakennetta, et se raha pomsautetaan ja sit se loppuu.” (tutkija)

Yhdenvertaisuushankkeissa pitkäkestoisuus, jatkuvuus ja eri organisaatioiden toimijoiden sitouttaminen mukaan näyttäisikin olevan avainasia.

”- Se on nyt toiminut yli kymmenen vuotta siellä ja nyt se rupee olemaan semmosella tietyllä tasolla, et nuoretkin tietää. Siinä oli vuosien työ sitä lanseerata ja viedä ja se lähti sitten vähän hitaasti nousten liikenteeseen. (projektyöntekijä)

- Et se ei jääny sellaseks lyhytkestoseksi hankkeeksi?

- Ei, se on ihan kaupungin normaalia toimintaa nyt siellä. Ja ilokseni oon tiettenkin huomannu, et tää on muihinkin kaupunkeihin tämä formaatti lähteny menemään. Ja se on lähtökohtana täälläkin.

Liikuntabyrokratia yhdenvertaisen liikunnan esteenä

Haastatellut toivat esiin liiallisen liikuntabyrokratian rakenteellisena esteenä nuorten seuratoimintaan osallistumiselle. Arvostelua esitettiin joustamattomuudesta, lokeroinnista ja ennen kaikkea toiminnan totisuudesta. Toisaalta näitä ongelmia huomioivia liikuntahankkeita on jo olemassa.

”Niin tää on nyt sellanen, että tolla jäsenkortilla, et jos halusit maanantaina mennä salille treenaan se onnistuu, sun ei tarvii käydä siellä koko kautta. Jos sä et seuraavan viikon maanantaina kerkee sinne, sä voit mennä vaikka keilaamaan torstaina. Sen päätöksen kun tekee itte, ni se monessa suhteessa tota oli kauaskantosempaa ja siitä harrastuksesta tuli säännöllisempi, kuin että pakolla. Ja tiettenkin se, että sä saat yksin mennä jonnekin, mihin vaan, tai jos sulle tulee jonkin kaverin kanssa, et keskiviikkona ei oo mitään tekemistä illalla, ni lähetäänpä kokeilee.” (hanketyöntekijä)

”...meiltäkin on kyselyt et voisitteko te perustaa monitoimitalolle tällöisen vapaa-ajan kerhon, minkä puitteissa vois harrastaa jotain palloa ja sitten aattelee että monikulttuurikeskus, että onko se nyt ihan yksiohtava kun on niin paljon olemassa urheiluseuroja. Mut se voi olla sillon just, ni tällöinen kokoava ja jos se tarve on olemassa, ni sitte mä näkisin että aikaa myöten sitten kuitenkin saatettais se niitten peruspalvelujen piiriin. Musta tuntuu, että ihmiset jotka käy tällä, ni periaatteessa haluais sellasta matalan kynnyksen liikuntapaikkaa, höntsyilyä, että nää kansalliset urheiluyhdistykset ottaa aika vakavasti. Että niissä ei oo paljon leikkisyyttä niissä hommissa. Tavoitteellista pienestä pitäen ja jotenkin sillei vanhemmatkin sitoutetaan siihen. Sit taas tuntuu, että esimerkiksi pojat haluais pelaila, niinku potkia. Semmonen et kaiken kaikkiaan helppous, mut eihän meillä toimi sillei, vaan et ei oo mitään kenttää, johon tiijätsä niinku mennään. Vaa se menee niin, että mennään liikuntatoimeen, varataan ja puolta vuotta aikasemmin, pitäis olla lomakkeita täyttämässä ja että ketkä vastaa ja koko se byrokraatia. Niin, että se on oikeesti ihan että huh huh. (projektipäällikkö)”

Monikulttuurisuuskeskuksen työntekijä kuvaa edellä maahanmuuttajanuorten halua harrastaa liikuntaa ja liikuntaharrastusten esteitä. Hän miettii, onko tarpeen ja järkevää, että monikulttuurisuuskeskukset lähtevät organisoimaan kaiken muun ohella myös liikuntatoimintaa. Varsinkin kun liikunta- ja urheiluseuroja on todella paljon paikkakunnalla. Kysyntää ja tarvetta on olemassa siitä huolimatta. Perusteluitakin asiantilalle löytyy: suomalaisten liikunta- ja urheilutoiminnan ylivakavuus ja leikkisyyden puute, tiukalle viety tavoitteellisuus ja toimintaan sitoutuminen, matalan kynnyksen toiminnan tarve, raskas ja monimutkainen liikuntabyrokraatia.

”Nuoret ei halua oikeestaan sitoutua enää niinku yhteen juttuun, siihen perinteiseen urheiluseurahommaan. Eli urheiluseurassa jos sä rupeet harrastamaan esimerkiks sählyä ja sä maksat jäsenmaksun ja sun on käytävä syksy- ja kevätkausi tiistaina kello kaheksantoista. Ja sit tippuu pois, jos ei käy. Ja sit se on myös niinku vanhemmat jotka maksaa sen jäsenmaksun ja sit se puolipakolla viedään sinne.” (hanketyöntekijä)

Edellisen kaltaiset puheenvuorot liikuntabyrokratiasta toistuivat. Tietoisuus suomalaisesta seuratoiminnasta, sen lainalaisuuksia, toimintatavoista ja riittävät taloudelliset resurssit omatessaan rakeenteellisen tason esteitä seuratoimintaan menemisessä ei juuri ole. Yhdenvertaisuuden muita esteitä nämä muuttajat eivät tie-

tenkään muuta. Haastatellut - myös urheiluseuratyössä olevat - sanoivat monessa tapauksessa seuratoimintaan sisääntulon vaativan melkoisesti tieto-taitoa: osaamista siitä, mitä mahdollisuuksia kullakin paikkakunnalla on, mitä toiminta on ja ennen kaikkea miten siihen pääsee osalliseksi ja millä edellytyksillä.

7. VÄHEMMISTÖJEN SYRJINTÄÄN PUUTTUMINEN LIIKUNNASSA JA URHEILUSSA

Syrjintään puuttumattomuuden ongelma

Kun nuori kokee syrjintää, kehen hän turvautuu? Kuka jakaa asian hänen kanssaan, puuttuu tilanteeseen ja lähtee viemään sitä eteenpäin? Toistuva tutkimustulos tuntuu olevan se, että - syystä tai toisesta, usein monista - nuoret ovat hyvin varovaisia kertomaan syrjintäkokemuksistaan aikuisille. Tämä on tullut esiin muun muassa maahanmuuttajanuorten rasismikokemusten yhteydessä (Honkasalo ym. 2007), romaninuorten arjessa (Junkala & Tawah 2009) sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen omakohtaisissa syrjintäkokemuksissa (Huotari ym. 2011).

Useissa tutkimuksissa on myös osoitettu, että tämä vakava syrjintään puuttumisen ongelmakohta koskee ylipäätään syrjinnästä ja kiusaamisesta kärsiviä lapsia ja nuoria, ei vain vähemmistöjä. Jo aiemmin mainitussa raportissa *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa* (Kankkunen et al. 2010, 44) kerrotaan, että kaikista kyselyn vastaajista lähes 40 prosenttia ilmoitti, että heidän mielestään aikuiset eivät huomaa nuorten parissa tapahtuvaa syrjintää koskaan, 30 prosenttia oli sitä mieltä, että aikuiset huomaavat syrjinnän joskus. Vain kuusi prosenttia kaikista verkkokyselyyn vastanneista lapsista ja nuorista (joita oli yhteensä 337) koki, että aikuiset huomaavat syrjinnän usein.

Samaisesta raportista ilmenee myös, että aikuisten väliintulokaan ei välttämättä ole tuloksellista: kaikista vastaajista yli 16 prosenttia ei osannut sanoa, onko aikuisten syrjintään puuttumisesta ollut apua ja liki 10 prosenttia oli sitä mieltä, ettei sillä ole ollut mitään vaikutusta. Vastaajista 3 prosenttia oli sillä kannalla, että aikuisten puuttuminen oli lopulta vain lisännyt syrjintää tai että siitä saatu apu oli ollut vain hetkellinen. Kankkunen ja kumppanit summaavat, että vaikka heidän tutkimusaineistoistaan löytyy myös mainintoja nuoria tukevista aikuissuhteista ja myönteisiä kokemuksia aikuisten puuttumisen toimivuudesta, niin silti voidaan puhua ”melkoisesta tietämättömyyden, salaamisen ja puuttumattomuuden kovertamasta sukupolvikuilusta”. (Mt. 45.)

Myös kouluyhteisössä tapahtuvan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjinnän osalta on todettu aikuisten puuttumattomuuden ongelma ja puuttumisen valmiuksien vaje: ”Usein kouluyhteisön aikuisilla ammattilaisilla ei ole valmiuksia, koulutusta tai yhteisiä pelisääntöjä seksuaalisen ja sukupuoleen liittyvän väkivallan kohtaami-

seen ja ehkäisyyn. Homottelun, huorittelun ja sukupuoleen perustuvan häirinnän merkitystä saatetaan vähätellä tai jättää huomaamatta.” (Huotari ym. 2011, 42.) Asenneongelmasta kertonee myös Opettajalehden lukijaselvitys, jossa ilmeni että peräti yli 80 prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei omasta mielestään tarvitse opetusta varten lisätietoa seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvistä asioista. (Huotari 2011 ym. 43.) Edellä mainituista tutkimuksista on saatu viitteitä myös siitä, että pahimmassa tapauksessa aikuinen - opettaja, nuoriso-ohjaaja, valmentaja - voi olla se joka syrjii.

Aikuisten tulisi olla kantava voima lasten ja nuorten syrjinnän ehkäisyssä. Mutta myös lasten ja nuorten panosta tarvitaan. Esimerkiksi koulukiusaamiseen liittyvistä tutkimuksista ja toimenpiteistä on saatu osviittaa siitä, kuinka tärkeä merkitys ikätovereilla on syrjinnän torjumisessa (ks. Salmivalli 1998, 2003; <http://www.kivakoulu.fi/>). Nämä ratkaisumallit rakentuvat pitkälti yhteispeliin: niin aikuiset kuin nuoret itse on otettu mukaan syrjinnänvastaisiin toimenpiteisiin.

Puuttumisen keinoja

Syrjintä Suomessa 2008 -raportissa (2009, 134) todetaan: ”Liikunnassa ja urheilussa esiintyvää syrjintää on käsitelty poikkeuksellisen vähän syrjinnän vastaisessa toiminnassa. Aihepiirin marginaalista asemaa selittänee osittain ainakin se, että vapaa-aikaan liittyvät kysymykset on helppo mieltää toissijaiseksi niiden ongelmien rinnalla, mitä syrjintä aiheuttaa ihmisille asumisessa, koulutuksessa tai työelämässä. Liikuntapalvelut ovat kuitenkin osa kuntien peruspalveluita, joten yhdenvertaisuusnäkökulman huomioiminen on niiden kohdalla aivan yhtä oleellista kuin muissa julkisissa palveluissa.”

Liikuntapalveluja tarjoavat niin kunnat, liikunta- ja urheiluseurat kuin yksityiset elinkeinonharjoittajat. Liikuntalain (1054/1998) mukaan valtion ja kuntien tehtävänä on yleisten edellytysten luominen liikunnalle ja liikuntajärjestöillä on liikunnan ja urheilun pääasiallinen toiminnan järjestämisvastuu. Kuntien tulee tarjota liikuntapaikkoja ja tukea paikallista liikunnan kansalaistoimintaa. On tärkeä huomata, että syrjinnänvastainen lainsäädäntö ei yleisesti koske liikunta- ja urheilujärjestöjen seuratoimintaa, vaan esimerkiksi henkilön seuraan jäseneksi hyväksyminen on kunkin yhdistyksen autonomisesti päätettävissä. Syrjinnän vastainen lainsäädäntö koskee liikunta- ja urheiluseuroja vain mikäli ne toimivat työnantajina. Seurojen pelaajasopimuksissa ja työehdoissa niin urheilijoiden, toimihenkilöiden, valmentajien kuin ohjaajienkin kohdalla on noudatettava syrjinnän vastaista

lainsäädäntöä. Myös liikunta- ja urheiluseurojen elinkeinotoimintana muille kuin jäsenilleen tarjoamat palvelut ovat lainsäädännön piirissä. (Aaltonen ym. 2009, 134-135.)

Kuka sitten valvoo ja puuttuu liikunta- ja urheiluseurojen piirissä tapahtuviin syrjintätapauksiin? Suurin osa syrjintätapauksista käsitellään urheiluseuran tai järjestön sisäisinä asioina. Eräissä tapauksissa seurojen päätöksistä voi valittaa urheilun oikeusturvalautakuntaan. Valituksen kohteena voivat olla yhdistyksen päätökset, joissa on kysymys erottamisesta yhdistyksen jäsenyydestä, jäsenoikeuksien rajoittamisesta tai kurinpitotoimista, sekä päätöksen sääntöjenvastaisuudesta (<http://www.oikeusturvalautakunta.fi>). Esimerkiksi vuosina 2007-2008 lautakunnassa ei käsitelty yhtään tapausta, joka olisi perustunut syrjintätapaukseen. Tämä voi osin johtua siitä, että oikeusturvalautakunnan perimä maksu nousee esteeksi lähteä ajamaan yksittäistä syrjintätapausta. Samana ajanjaksona, 2007-2008, SLU:n tietoon tuli muutamia tapauksia, joissa sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vammaisuutta, liikunnallista lahjakkuutta ja etnistä taustaa oli käytetty syrjintäperusteena yhdistyksen tehtävämityksissä ja esimerkiksi harjoitusvuorojen jaossa. Lisäksi SLU:lle tuli yhteydenottoja etnisten vähemmistöjen kohtelusta liittyen urheilutilojen pukeutumis- ja peseytymistilojen yksityisyyden suojaan. Nämä yhteydenotot koskivat kuntien liikuntapalvelua. (Aaltonen ym. 2009, 136.)

Syrjinnän vastaisessa ja yhdenvertaisuutta edistävässä toiminnassa on merkittävä osuus ollut kansallisilla kattojärjestöillä ja lajiliitoilla, kuten esimerkiksi Suomen Palloliitolla. Suomalaisten liikuntajärjestöjen ja -seurojen kattojärjestö SLU (Suomen Liikunta ja Urheilu ry) nosti vuonna 2004 esiin eettisten periaatteiden tärkeyden liikunnassa ja urheilussa. Reilun peli -asiakirja tuli hyväksytyksi sen syyskokouksessa 20.11.2004. Periaatteita päivitettiin viemällä niitä konkreettisempaan ja havainnollisempaan suuntaan vuonna 2010 ilmestyneessä *Tietoisemmin, vastuullisemmin, kestävämmiin. SLU-yhteisön Reilun pelin ihanteet ja Tavoitteet* - julkaisussa. Siinä esiteltiin seuraavat yleiset periaatteet: Jokaisen tasavertainen mahdollisuus liikuntaan ja urheiluun; Vastuu kasvatuksesta; Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen; Luonnon kunnioittaminen ja kestävään kehitykseen pyrkiminen; Avoimuus, demokraattisuus ja oikeudenmukaisuus. Suosituksena oli, että SLU:n jäsenjärjestöjen hallitukset käsittelevät kyseisiä periaatteita oman järjestönsä toiminnan kannalta ja laativat toimintamallin siitä, miten niitä toteutetaan käytännössä.

'Jokaisen tasavertainen mahdollisuus liikuntaan ja urheiluun' -periaatteen yhteydessä todetaan näin:

- ”Edistämme monimuotoista liikuntakulttuuria, jossa kaikkia toimijoita arvostetaan. Pyrimme kehittämään eri liikunta- ja urheilulajeja niin, että ne soveltuvat mahdollisimman monelle.
- Vaikutamme siihen, että liikuntapaikat ja yhdyskuntasuunnittelu tukevat liikunnallista elämäntapaa. Liikunnan olosuhdetyössä korostamme muun muassa turvallisuutta ja saavutettavuutta.
- Vaikutamme siihen, että liikuntaan ja urheiluun käytettävät resurssit jakautuvat oikeudenmukaisesti alueellisesti sekä eri ryhmien, kuten naisten ja miesten, välillä. Emme tingi laaja-alaisesta tasa-arvosta. Liikuntaa ja urheilua on voitava harrastaa tulotasosta riippumatta. Pyrimme varmistamaan käytännön mahdollisuuksien puitteissa sen, että kaikilla on oikeus ja mahdollisuus valmennukseen ja ohjaukseen taitotasostaan ja tavoitteistaan riippumatta.
- Kunnioitamme yksilön oikeuksia. Kiusaaminen, syrjiminen, haukkuminen, nimittely, fyysinen ja henkinen väkivalta, alistaminen, vähättely, seksuaalinen ja sukupuolinen ahdistelu ja syrjintä sekä rasismi eivät kuulu liikuntaan ja urheiluun - ei edes huumoriksi puettuna. Keskeisistä käyttäytymis- ja toimintatavoista sovitaan myös joukkue- ja seuratasolla. Näiden tapojen rikkomiselle määritellään samalla riittävät seuraamukset.
- Luomme omalla toiminnallamme ilmapiirin, jossa voidaan käydä avointa keskustelua vaikeistakin asioista. Sanomamme on, että liikunnassa ja urheilussa ei tulisi olla vaiettuja asioita. Yhteisössämme teemme tilaa sille, että jokainen voi vapaasti päättää ilman pakkoa tai painetta siitä, haluaako puhua omista henkilökohtaisista asioista, kuten seksuaalisesta suuntautumisestaan, vai haluaako mieluummin olla puhumatta.
- Haluamme puuttua ajoissa tilanteisiin, mikäli näemme tai kuulemme jonkun joutuvan epäasiallisen käytöksen kohteeksi. Jokaisella on myös velvollisuus puolustaa tällaisen teon kohteeksi joutunutta.
- Kerromme selkeästi kilpailu- ja muissa säännöissä seuraamukset epäurheilijamaisesta käytöksestä. Jokaisella SLU ry:n jäsenjärjestöllä on toimintaohjeet tällaisten tilanteiden ratkomiseen omista seuroissaan.” (Tietoisemmin, vastuullisemmin, kestävämmiin. SLU-yhteisön Reilun pelin ihanteet ja Tavoitteet, 2010, 10-11.)

Reilun Pelin tavoitteissa ja ihanteissa on siis esitetty runsaasti syrjinnän vastustamiseen ja yhdenvertaisuuden edistämiseen tähtäviä linjauksia. Reilu peli -asiakirja on *suositus*, jolloin riskinä on, huolimatta sen yksimielisestä hyväksymisestä SLU:n jäsenkokouksessa, että sille ei aseteta käytännön toiminnoissa tarpeeksi painoarvoa. Koottua tietoa siitä, kuinka Reilun Pelin -säännöt on otettu lajiliitoissa ja seuratoiminnassa osaksi omia käytäntöjä ja kuinka aktiivisesti niitä on edistetty, ei ole saatavilla.

SLU ry on tehnyt merkittävää yhdenvertaisuustyötä myös julkaisemalla lukuisan määrän erilaisia oppaita, esitteitä ja koulutusmateriaaleja, joissa annetaan tietoa yhdenvertaisen liikunnan toteuttamiseen käytännön tasolla.

Vuonna 1992 käynnistetty Sinettiseuratoiminta on Nuoren Suomen ja urheilun lajiliittojen yhteinen toimintamalli, jonka avulla pyritään lasten ja nuorten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin joukkueissa ja harjoitusryhmissä. Toimintaa määrittelevät Sinetikriteerit, jotka on jaettu neljään osa-alueeseen: (1) yhteisöllisyys ja yksilöllisyys, (2) harjoittelemine ja kilpaileminen, (3) ohjaaminen ja valmentaminen sekä (4) viestintä ja organisointi. Nuoren Suomen Vuosikertomuksessa (2010, 7) todetaan, että ”Vuoden 2010 aikana lasten ja nuorten urheilun laatumerkki myönnettiin 45 seuralle ja sinetin menetti viisi seuraa. Vuoden lopussa seuroja oli 560.” Sinetikriteereiden täyttymistä arvioidaan säännöllisesti yhteisten arviointimenetelmien kautta ja tarkoitus on vahvistaa hyviä jo olemassa olevia toimintoja sekä paikantaa kehittämisen kohteita.

Nuori Suomi ry:n Operaatio Pelisääntöjen (<http://www.nuorisuomi.fi/pelisaannot>) tavoitteena on edistää keskustelua ja sopimista lasten ja nuorten urheilun periaatteista joukkueitasolla. Keskustelut käydään joukkueiden ja ryhmien sisällä. Aluksi lapset tai nuoret ja valmentajat sopivat yhteisistä pelisäännöistä ja toimintatavoista. Keskusteluissa sitoudutaan yhteisiin sääntöihin allekirjoittamalla itse laadittu sopimus. Toisessa osassa vanhempien ja valmentajien kesken käydään keskustelu, jolla pyritään löytämään pelisäännöt, joihin sitoutumalla aikuiset voivat toimia lasten urheiluharrastuksen tukijoina ja kannustajina. Operaatio Pelisääntöjen keskustelujen pohjaksi laadituissa materiaaleissa tasa- ja yhdenvertaisuusteemat ovat selkeinä tavoitteina esillä.

Suomen Palloliiton Rasisti on reppana -yhdenvertaisuushankkeen (<http://www.rasistionreppana.fi/>) tavoitteena on tehdä rasismin vastaisesta teemasta pysyvä lisä kaikkeen Suomen Palloliiton ja sen piirien koulutuksiin ja sitä kautta vaikuttaa

jatkuvasti seurakenttään. Rasisti on reppana -hanke alkoi vuonna 2006 rasismiselvityksen tekemisellä. Rasismista suomalaisen jalkapallon piirissä oli viitteitä, mutta vasta laaja ottelu- ja erotuomariraporttien seuranta ja niiden evaluointi, sekä usealle sadalle erotuomarille tehty kysely osoitti rasismien yleisyyden. Ongelmia oli erityisesti alemmilla divisioonatasoilla. Hankkeen koulutus on suunnattu erotuomareille, seurajohtajille, valmentajille ja muille seuratoimijoille. Rasisti on reppana -hankkeessa annetaan konkreettisia työkaluja rasismien tunnistamiseen ja asian käsittelyyn peli- ja harjoitustilanteissa. 1.1.2012 lähtien Walter ry (<http://www.walter.fi>) vastaa Suomen Palloliiton monikulttuurisesta kehitystyöstä ja jatkaa Rasisti on reppana -hankkeen linjoilla.

Yhdenvertaisuushankkeista paljon niin kiitosta kuin kritiikkiä on saanut osakseen Suomen Palloliiton Kaikki Pelaa -ohjelma (www.palloliitto.fi/kaikki_pelaa), joka näkyytyensä ja jalkapallon laajan seuratason osallistujamäärän takia on toiminut tietynlaisena ”kaikki pelaa -ideologian” nimenantajana ja esikuvana varsinkin lasten ja nuorten joukkuelajeissa. Kaikki pelaa -ajatus on kirjattu jalkapallon lisäksi useiden lajiliittojen lasten ja nuorten seuratoiminnan periaatteisiin. Kaikki Pelaa -ohjelman lähtökohtana on ”jokaisen lapsen ja nuoren oikeus kannustavaan ja turvalliseen jalkapalloharrastukseen”. Tähän tähdätään eri ikäkausille sovitetuilla joustavilla pelisäännöillä.

Liikunnan yhdenvertaisuuden edistämisen ja syrjintään puuttumisen ei siis voi sanoa jääneen vaille satsauksia. Hyviä periaatteita ja tavoitteita on nostettu esiin, mutta onko niin, että liian usein ne jäävät käytännössä unohtuiksi ja niitä joudutaan nostamaan esiin kerta toisensa jälkeen.

8. ”MIKÄ ON SEN NUOREN LIIKUNNAN TARKOITUS?”

Väline, itsetarkoitus vai jotain muuta?

Kukaan tuskin kyseenalaistaa nuorten liikunta- ja urheiluharrastusten tärkeyttä yleisellä tasolla. Mutta nopeasti sen jälkeen kun liikkumisen merkityksiä, tavoitteita tai päämääriä aletaan eritellä, löytyy näkemyksiä laidasta laitaan. Myös tämän tutkimuksen aineistoissa näkemyserot tai vähintäänkin vaihtelevat painotukset otettiin esiin ja niissä korostettiin myös järjestäjätahon näkökulman merkitystä.

”Kun miettii, että on 1,1 miljoonaa suomalaista järjestäytyneen urheilun ja liikunnan piirissä, niin se on selvä juttu, että se on se kansa pienoiskoossa eli sieltä löytyy niitä, jotka on että tärkeintä on että se keppi lentäis mahdollisimman pitkälle ja se on se kaikki, kaiken mittari. Tai että maaleja tulee mahdollisimman paljon. Mutta sitten on niitä, toinen ääriä, jotka taas on, että ei niillä oo mitään väliä kunhan osallistujilla on hyvä mieli. Ja kaikkee siltä väliltä eli ei oo semmosta yhtä yhteistä.” (vähemmistö- ja liikunta-alan asiantuntija)

”Varmaan tämmöset kolmannen sektorin toimijat, jotka muutenkin tekee maahanmuuttajatyötä, eikä niinkään perinteiset urheiluseurat, ni on ikään kuin avanneet sinnepäin sitä toimintaa ja siinä se liikunta on ollu enemmänkin väline kun itsetarkoitus.” (projektipäällikkö)

”Ja sitten se, et me tehdään nuorisotyötä, et tarkoituksena ei ole saada huippupelaajia ja semmosia kilpailuhenkisiä tyyppejä, vaan se että niillä on ensinnäkin terveellinen liikuntaharrastus, ensinnäkin mahdollisuus harrastaa, et siinä voidaan kattoo semmosta yleistä hyvinvointia.” (nuorisotyöntekijä)

”Se on mun mielestä tosi häiritsevä ajatus, kun valmentaja on kuitenkin nuorten esikuva ja mentori ja jos se sitten kohtelee ja näkee ne jotenkin aikuisina ja huippu-urheilijoina ja näin päin pois, ni mä veikkaan että se on yks suurimpia syitä minkä takia lähetään mieluummin vaikka nuorisotalolle hengaamaan, ku pysytään siellä kentällä. Jos se valmentaja näkis ittensä nuorisotyöntekijänä ja lähtis vähän panostamaan siihen pään sisäiseen maailmaan ja menis jollain tavalla siihen teinielämään mukaan, ni ihan varmasti ne sitoutuis siihen hommaan. Huomiois nuoret nuorina.” (hankevetäjä)

Lasten ja nuorten liikunta- ja urheiluharrastuksiin liittyvä kasvatuspuhe elää vähintäänkin rahanhauissa, mutta moni haastateltu kyseenalaisti sen toteutumisen käytännössä.

”Mä vertaan nyt tonne koulumaailmaan, ni opettajat sanovat hyvin usein et heidän tehtävänsä on opettaa, ei niinkään kasvattaa - tää on nyt kärjistys. Mut myös nuoriso- ja vapaa-ajankentällä oon kuullu et ihmiset sanoo, et mun tehtävä on ikään kuin valvoa sitä vapaa-aikaa, ei niinkään kasvattaa. Ja liikuntapuolella, et mitä suorituskeskeisempää se toiminta on, ni se pääpiste on tietenkä siinä, et mun tehtävä on tehdä näistä nuorista mahdollisimman hyviä näin ja näin ja näin, mut mikä on se kasvatys, et onko sisäistetty se että tää on myös kasvatustyötä, jollonka se tarkoittaa sitä että mä joudun pitkäjänteisesti käymään tiettyjä asioita läpi jotka ei kuulu millään tavalla siihen lajiin tai sen nuoren yksilön kehittymiseen siinä tietyssä lajissa vaan se onkin jotain ihan muuta.” (monikulttuurisuus suunnittelija)

”Kyllä se on just näin, että perusseuratoiminta, siis mikä nähdään seuratoimintana, niin heti jos puhutaan vahvemmin tämmösestä kasvatuksellisista elementeistä, niin se nähdään sosiaalityöksi. Hyvin vahvasti rajataan, jopa meidänkin johdossa se että mikä on seuratyötä ja mikä on sosiaalityötä. Ja sinne sosiaalipuolelle menemiselle, niin sitä pelätään, koska se on semmosta mistä ei hirveesti tiedetä ja toisaalta ei myöskään haluta rasittaa liikaa näitä meidän vapaaehtoisia, jotka jo nyt tekee ilmatteeks hyvin raskasta työtä ja siinä on hirveä vaihtuvuus.” (monikulttuurisuus asiantuntija)

”Urheilujohtamisesta, niin ne sanoo ne samat asiat ja sanoo täysin ristiriitaisesti: valittaa siitä ylimääräisestä puuhastelusta ja sitten kuitenkin samaan aikaan että tää on hyvä ja tärkeä asia. Urheilu on kasvattavaa homma, mutta sitten kun siihen liittyy tää kasvatys, ni sitten ne ei millään lailla halua sitä.” (liikuntatutkija)

”Ja se on mielenkiintosta se että onko jotenkin, kun miettii sitä lajia, ni onko kasvatys ikäänkun siellä lähtökohdissa jossain siellä ylätasolla määritelty osaksi sitä perustehtävää, nii jos siellä on mainittu se kasvatustehtävä ni kyllähän sen pitäis näkyä sitten riippumatta siitä persoonasta joka sitä toteuttaa. Mut tähän on se haaste meillä näissä, et onko meillä se yhteinen ymmärrys siitä et mitä me tehdään ja miten me tehdään kaikilla niillä toiminnan tasoilla.” (monikulttuurisuus asiantuntija)

Nuorten liikkujien osallisuus!

Kansallisen liikuntatutkimuksen (2009-2010) mukaan seuraharrastamisen aloittaminen tapahtuu vuosi vuodelta nuorempana: nykyisistä 3-6 -vuotiaista melkein kolmannes on mukana seurojen toiminnassa, kun 15 vuotta taaksepäin tämänikäisistä seuraharrastajia oli noin neljännes. Eniten seuroissa harrastajia löytyy 11 -vuotiaista (60%). Sen sijaan ainakin viimeiset kymmenen vuotta samana pysynyt trendi on, että 14-vuotiaasta alkaen seuraurheilun lopettaminen alkaa kiihtyä. Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa (2009) todetaan puolestaan, että viimeisen kymmenen vuoden aikana 15-30 -vuotiaiden kuuluminen liikuntaseuroihin ja -järjestöihin on laskenut 13 prosenttia. (Gretschel & Salmikangas 2010, 96.)

Miksi seura-urheilun ja -liikkumisen harrastaminen sitten loppuu niin usein 14 ikävuoden tietämillä? Muidenkin harrastuslajien suhteen tiedetään, että teini-ikä on vanhojen harrastusten lopettamisen aikaa monille. Liikunta- ja urheiluharrastusten osalta on löydetty muun muassa seuraavia syitä:

”Se yleisin ikä millon lapset tai nuoret lopettaa harrastamisen on just siinä neljäntoista korvilla ja syyks ne ilmottaa sen, että se menee liian totiseks, että alkaa olla treenejä jotain viis kertaa viikossa ja ne ei jaksa siihen enää sitoutua samalla tavalla. Ja tää meidän hanke on vähän niinku vastaus myös siihen, että kantasuomalaiset nuoret, jotka haluaa tulla pelaamaan ja hengaillemaan siihen mukaan, ni on yhtä lailla tervetulleita. Mulla on tosi paljon kavereita jotka on että silloin yläasteella mä harrastin vielä tosi paljon futista, että kyllä nykyäänkin ois kiva päästä päästä potkimaan, tonne vaan” (hankevetäjä)

”Tää lähti siitä tää homma, et nappulaliigan porukkaa ruvettiin tutkiin, et se massa mikä siellä oli ni siellä oli hirveesti nuoria, kaikenlaisia nuoria ja monikulttuurista porukkaa oli ja se määrä oli valtava, mut sitten taas kun nappulaliigavaihe loppu, ni vaan kolmannes jatko jalkapalloo. Et mitä näille kahdelle kolmasosalle tapahtu ja siinä tuli sit tietysti vastaus ku sitä tutkittiin vähän. Et ensin siinä tapahtuu tietysti tämmönen lajivalinta, siihen asti on harrastettu erinäkösiä juttuja ja sit tehtiin valinta vaikka jääkiekkoon tai jalkapalloon tai eri urheilulajeihin. Mut sitten tämmöset kaverit, jotka niinku soitti tai piirsi tai maalas tai jotain, ni ne teki myös siinä sen valinnan, et eri harrastuksen kulttuuripuolelta. Mut sit jäi semmonen iso osa kuitenkin lapsia ja nuoria niinku vaille, et he ei jostain syystä päässy sinne pelaamaan, et ne jäi tavallaan tämmösiks drop outeiksi.” (projektityöntekijä)

Onko niin, että perinteinen urheiluseuratoiminta kilpailuhenkisyysineen, karsintoineen ja poispuodottamisineen on yhä vielä se yleisin malli, joka ei jätä kaikenlaisille nuorille tilaa osallistua? Onkin todettu, että 'yhden urheilun' käsitteestä olisi syytä luopua, jotta urheilun ja liikunnan eettistä perustaa voitaisiin vahvistaa:

”Yksi urheilu’ tarkoittaa sitä, että melkein kaiken järjestetyn urheilutoiminnan sisältö, menetelmät ja välineet mukailevat enemmän tai vähemmän huippu-urheilun piirteitä. On myös muistettava, ettei osallisuus (asioihin vaikuttaminen ja niissä toimiminen) ole kilpaurheilun vastakohta. On tutkittua tietoa siitä, että myös kilpa-urheilijoiden motivaatio voi kasvaa ja suoritukset parantua, kun asioihin pääsee vaikuttamaan uudella tavalla (Nikander 2007). Miten siis liikuntaa voitaisiin organisoida lapsille ja nuorille esimerkiksi kuntourheilun periaattein tai nuoren näköiseksi?”(Gretschel & Salmikangas 2010, 100.)

Anu Gretschel ja Anna-Katariina Salmikangas ovat avanneet tärkeän keskustelun artikkelillaan *Nuoret toimijoiksi, vaikuttajiksi ja asiantuntijoiksi liikuntaharrastusten ja lähiliikuntapaikkojen suunnitteluun* (2010). Nuorten osallisuus liikunnan ja urheilun kentillä on toistaiseksi ollut hyvin vähän työstetty aihe. Tutkijat toteavat: ”Liikuntalain (1054/1998) 2§:n mukaan kunnan tulee luoda edellyksiä kuntalaisten liikunnalle tukemalla muun muassa kansalaistoimintaa. Erytystä huolta kannetaan lasten ja nuorten kasvusta ja kehityksestä liikunnan avulla. Voidaankin kysyä, millaisia kuulemisen ja vaikuttamisen kanavia sekä menetelmiä liikunnan kentillä tarjotaan lapsille ja nuorille.” (Mt. 97.)

Artikkelissa tehdyn tutkimuskatsauksen perusteella tilanne on huono. Liikunta- ja urheiluseuroihin kuuluvista nuorista alle kolmannes (28%) on sitä mieltä, että pystyy vaikuttamaan harrastusseuransa toimintaan. Vielä harvempi seuratoiminnassa mukana oleva nuori (18%) katsoo että pystyy osallistumaan toiminnan suunnitteluun ja ainoastaan 9 prosenttia on päässyt toimimaan jollain tavalla seuran hallintoelimiin. Gretschel ja Salmikangas vertaavat lukuja muihin nuorten vapaa-ajan ympäristöjen vastaaviin ja toteavat, että liikunta- ja urheiluseurat häviävät useimmille niistä huomattavalla erolla.

Samalla täytyy todeta, että nuorten osallisuus ei ole vahvoissa kantimissa sellaisenaan nuorten arjen keskeisissä instituutioissa kuten koulussa. Kouluterveyskysely 2009-2010 kertoo, että koulumaailmassa nuorten osallisuudenkulttuuri on vielä kovin puutteellista: peruskoulun 8.-9.-luokkalaisista vain 47 prosenttia oli sitä mieltä,

että tietää miten voi omassa koulussaan vaikuttaa koulun asioihin, ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista 48 prosenttia oli tällä kannalla ja lukiolaisista vain 31 prosenttia. Tämän rinnastus tuli esiin myös asiantuntijahaastatteluissa:

*”Se on ehkä se pulma että meillä antaa ohjeita aina valmentaja - ja väit-
täisin että myös opettajakulttuuri on lähtenyt liikaa liikkeelle siitä aikuisen
näkökulmasta. Miten minä opettajana, miten minä valmentajana teen sen,
sen sijaan että hei tää on tää ryhmä, miten tätä ryhmää, eli se semmonen
ajattelun muutos tarvitaan siihen.” (projektipäällikkö)*

Miten muutos sitten saataisiin käyntiin? Kuinka liikunta- ja urheiluseurat voisivat lähteä liikkeelle nuorten vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi? Gretschel ja Salmikangas (2010, 100) korostavat selkeästi rajattujen kohteiden ja prosessien tärkeyttä. Kun rajaukset ovat selkeät, ja kokeiluilla on selkeä alku ja loppu, projektimainen elinkaari, niin ne on helpompi käynnistää ja toteuttaa. Konkretisointi auttaa motivoimaan mukaan paitsi lapsia ja nuoria, myös aikuista urheiluseuraväkeä ja kuntatahoa. Tutkijat uskovat, että vaikutusmahdollisuuksien lisääminen vahvistaisi seuratoiminnassa mukana olemisen mielekkyyttä ja siinä mukana pysymistä.

Rohkaisevina esimerkkeinä muutoksen mahdollisuudesta Gretschel ja Salmikangas nostavat esiin Suomen Palloliiton syksyllä 2005 käynnistämän nuorten harraste- ja vaikuttajahankkeen sekä Nuori Suomi ry:n Operaatio Pelisäännöt, Harrastemanagementisysteemit sekä Your Move -kampanjan. Lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen liikunta- ja urheiluseuroissa on vielä aivan aluillaan, mutta muutostahtoa on kuitenkin jo paikoitellen näkyvissä.

*”Meillä on vankka usko siihen, että tämmöinen lapsilähtöinen yksilöllinen
taikka nuorisotoiminta on se, minkä kautta, kun jokainenhan on loppupe-
leissä erilainen, ja jos sen kautta pystytään muuttamaan toimintakulttuu-
ria, niin että siinä toteutuu osallisuus ja sen lapsen yksilöllinen huomioimi-
nen, niin silloin ollaan oikeilla jäljillä.” (projektipäällikkö)*

III VIESTIKAPULA ETEENPÄIN

9. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Tiedossa olevat nuorten liikuntaan ja urheiluun liittyvät yleiset trendit, jotka osin eriarvoistavat ja polarisoivat nuoria, ovat myös vähemmistöjen yhdenvertaisuusongelmia. Raportissa onkin korostettu, että vähemmistönuorten urheiluun ja liikuntaan liittyviä kysymyksiä ei voi irrottaa tästä kokonaisuudesta. Vähemmistöt kuitenkin kohtaavat usein näiden yleisten ongelmien lisäksi muita yhdenvertaisuuden esteitä, jotka saattavat moninkertaisesti kaventaa liikunta- ja urheilutoimintaan mukaan pääsemisen ja mukana olemisen mahdollisuuksia.

Kirjallisuus- ja selvityskatsauksen perusteella näyttää siltä, että eri vähemmistöjen liikunta- ja urheilutoiminta on ollut tarkastelun kohteena erityisesti vasta 1990-luvulta lähtien; poikkeuksena vammaisliikunta ja -urheilu, jota on tutkittu ja edistetty jo aiemminkin. Vähemmistöistä erityisesti maahanmuuttajien liikuntaan osallistumismahdollisuuksia ja niiden esteitä on tutkittu viime vuosina paljon. Näkökulmana on ollut pääasiassa kotoutuminen ja kotouttaminen liikunnan avulla. Tuloksina on tuotu esiin samoja talouteen, tiedonkulkuun, sukupuolten epätasa-arvoon ja asenneilmastoon liittyviä teemoja, jotka ovat tuttuja myös muita elämänalueita käsittelevien yhdenvertaisuusselvitysten kertomista epäkohdista. Yhdenvertaisuuden esteet ja kynnykset on pitkälti tiedostettu raporttien tasolla ja niihin on tehty toimenpide-ehdotuksia: Pitäisi nähdä kunkin nuoren yksilölliset tarpeet, lähestyä koko perhettä kulttuurierot huomioiden, tiedottaa liikunta- ja urheilutoiminnan mahdollisuuksista - erityisesti maksuttomasta toiminnasta sekä harrastusmaksuissa tukemisesta. Käytännön tasolla edellisten toimenpiteiden toteuttamisessa on kuitenkin vielä paljon tehtävää. Sen sijaan niin sanottujen vanhojen etnisten vähemmistöjen kohdalla liikuntanäkökulmaa ei ole juurikaan tuotu esiin, vaikka esimerkiksi romanikulttuurilla on Suomessa jo 500-vuotinen historiansa. Seksuaali- ja varsinakin sukupuolivähemmistöjen osalta hanke- ja selvitystyö on käynnistynyt vasta viime vuosina.

Tyttöjen ja poikien yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua liikunnan ja urheilun kansalaistoimintaan olisi taattava. Tutkimuksissa on löydetty esimerkiksi liikuntajohtamisen, päätöksenteon, resurssien jaon ja lajien sukupuolittamisen suhteen eriarvoistamista. Jo valmiiksi epätasa-arvoisessa tilanteessa etnisiin vähemmistöihin kuuluvat tytöt ja naiset ovat monikertaisten yhdenvertaisuuden esteiden edessä.

Käynnissä on paljon myös laajasti liikunnan ja urheilun kentille levinneitä hankkeita, jotka ovat tukeneet onnistuneesti yhdenvertaisuuden toteutumista liikunnassa ja urheilussa. Yleisesti voisi sanoa, että nyt painotusta olisi eri asiantuntijoiden puheenvuorojen perusteella kohdennettava hyvien käytäntöjen kokoamiseen. Tiedossa olevista epäkohdista ja yhdenvertaisuusretoriikasta olisi edettävä kohti konkreettisia tekoja.

Eettisiä yhdenvertaisuusvaatimuksia on asetettu, mutta ne ovat usein jääneet seuratasen kontolle. Seuratoimijat ovat vastanneet yhdenvertaisuushaasteeseen eri intensiteetillä. Seurat tarvitsisivat avukseen lisätoimia, jotka ohjaisivat ja sitouttaisivat käytännön toimijoita eri tasoilla. Nyt yhdenvertaisuushankkeet ovat usein jääneet irrallisiksi ja lyhytkestoisiksi - kuten hankkeet usein jäävät - eivätkä ehdi juurtua käytännöiksi. Osin hankkeet ovat voineet olla jo lähtökohtaisesti irrallaan rakenteista.

Sektorirajat liikunnan kentällä puhuttavat. Toimiviakin esimerkkejä sektorirajat ylittävästä yhteistyöstä löytyy, mutta edelleen on paljon byrokraattisia rajoja, jotka hankaloittavat yhdenvertaisuutta edistävien toimien kehittämistä ja läpiviemistä. Esimerkiksi: ”Hallinnollisten sektorirajojen myötä monissa kunnissa ja ylipäättään julkishallinnossa liikunta ja nuorisotetaan usein keinotekoisesti toisistaan. Taloudellisten resurssien ollessa kyseessä ne asetetaan usein jopa vastakkain.” (Koski 2007, 316.)

Vähemmistötietoisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumisen epäkohtien huomioiminen on avainasemassa. Tietoa ja koulutusta on lisättävä aikuisille, mutta myös nuorille itselleen kaikilla tasoilla ja foorumeilla, eri yhteyksissä. Nuorten on saatava tietoa omista oikeuksistaan yhdenvertaisuuteen. Nuorten osallisuutta on korostettu viime aikoina eri yhteiskunnan osa-alueilla, miksi ei myös liikunnassa ja urheilussa? Ammattikasvattajat, kuten opettajat ja lastentarhaopettajat, sekä tietenkin liikunnanohjaaja- ja valmentajakoulutukseen osallistujat pitäisi saada yhdenvertaisuusopintojen piiriin. Seuratasolle tarvittaisiin myös koulutettuja vastuuhenkilöitä, jotta yhdenvertaisuusnäkökulma menisi eteenpäin liikunta- ja urheiluseuroissa.

Nuorisotyönopintoihin ja nuorisotyöhön olisi saatava entistä vahvemmin vähemmistöjen ja yhdenvertaisuuden huomioiminen, jota pitää laajentaa maahanmuuttajavähemmistöistä, kantasuomalaisvähemmistöihin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin. Nuorisotyön asiantuntijoiden näkemystä pitäisi hyödyntää myös liikunta- ja urheiluseuroissa.

Liikunta- ja urheiluseurojen sitouttamista yhdenvertaisuuteen ja sen käytännön toteutumisen seuranta tulisi tarkentaa. Erityisesti rahoituksen seurannalla voitaisiin varmistaa seuratason yhdenvertaisuuspyrkimyksiä. Olisi tärkeää, että terveysliikunta, elämysliikunta ja kilpaurheilu olisivat samassa arvoasetelmassa yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Kaikkien liikuntaa ja urheilua järjestävien tahojen tulisi pyrkiä omassa toiminnassaan ja keskinäisessä yhteistyössään yhdenvertaisuuden tukemiseen.

Vähemmistöille suunnattu yhdenvertaisuustyö tukee lopulta kaikkia nuoria: ”Että juuri niin päin, että ne nuoret näkee, että siihen toimintaan liittyy jotain kynnyksiä, eikä se, että heillä olis jotain ominaisuuksia, jotka vaikuttais siihen että pystyvätkö he vai eivätkö pysty”.

LÄHTEET

Aaltonen, Milla; Joronen Mikko & Villa, Susan (2009) Syrjintä Suomessa 2008. Ihmisoi-
keusliitto ry: Helsinki.

Autio, Minna; Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.) (2008) Polarisoituva nuoruus?
Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisoasiain neuvottelukunta: Sosiaali- ja terveysalan tutki-
mus- ja kehittämiskeskus. Hakapaino: Helsinki

Beurling, Juha (2010) Tietoisemmin, vastuullisemmin, kestävämmiin. SLU-yhteisön Rei-
lun Pelin ihanteet ja tavoitteet. SLU-julkaisusarja 5/2010. Suomen Liikunta ja Urheilu:
Helsinki.

Fagerlund, Emilia & Maijala, Hanna-Maria (2011) Saa hengaa eri porukan kanssa. Maa-
hanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten liikuntaan osallistumisen tukeminen. Liikun-
nan ja kansanterveyden julkaisuja 248. LIKES: Jyväskylä.

Gretschel, Anu & Salmikangas, Anna-Katariina (2010) Nuoret toimijoiksi, vaikuttajiksi ja
asiantuntijoiksi liikuntaharrastusten ja lähiliikuntapaikkojen suunnitteluun. Nuorisotut-
kimus 2/2010.

Haasteena liikkumattomat lapset ja nuoret - selvitystyö (2010). Nuori Suomi: Helsinki.

Hakamäki, Matti & Turpeinen, Salla (2011) Urheilun hyvät ja vielä paremmat asiat. Lii-
kunta & tiede 48, 5/2011.

Harinen, Päivi; Honkasalo, Veronika; Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2009) Ovet
auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Nuori-
sotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 91, Helsinki.

Heikkilä, Matti (2007) Tutkimuksen poliittista ohjausta halutaan lisätä. Yhteiskuntapo-
litiikka 72 (2007): 2.

Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) (2007) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien
perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Jul-
kaisuja 76, Helsinki.

Honkasalo, Veronika; Harinen, Päivi & Anttila, Reetta (2007) Yhdessä vai yksin erilaisina? Monikulttuuristen nuorten arkea, ajatuksia ja ajankäyttöä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 15, Helsinki.

Honkasalo, Veronika (2011.) Tyttöjen kesken: monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 109. Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Huotari, Kari; Törmä, Sinikka & Tuokkola, Kati (2011) Syrjintä koulutuksessa ja vapaaajalla: Erityistarkastelussa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjintäkokemukset toisen asteen oppilaitoksissa. Syrjintäselvitys 2010. Sisäasiainministeriön julkaisut 11/2011, Helsinki.

Huotari, Katja; Heinonen, Kristiina; Niemelä, Ville & Kössi-Jormanainen, Sonja (2003) Liikuntaa ja urheilua Suomessa - Liikuntaopas maahanmuuttajille. SLU-julkaisusarja 5/03, Helsinki.

Ilonen, Milla (2009) ”Että vois olla siellä missä ne muutkin”: nuorisotyötä tekevien järjestöjen ja vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten käsityksiä ja kokemuksia yhdenvertaisesta nuorisotyöstä. Suomen nuorisoyhteistyö - Allianssi: Helsinki.

Junkala, Pekka & Tawah, Sanna (2009) Enemmän samanlaisia kuin erilaisia: romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomessa. Lapsiasia- valtuutetun toimiston julkaisuja 2009:2, Jyväskylä.

Kankkunen, Paula; Harinen, Päivi; Nivala, Elina & Tapio, Mari (2010) Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa. Sisäasiainministeriön julkaisu 36/2010, Helsinki.

Kansallinen liikuntatutkimus 2009-2010; Lapset ja nuoret. Suomen Liikunta ja Urheilu ry: Helsinki.

Kehittämisohjelma maahanmuuttajien kotouttamiseksi liikunnan avulla. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:16.

Kim, Heli (2009) Miten monikulttuurista liikuntaa ja urheilua Suomessa on? Monikulttuuristen nuorten puheenvuoro. - Teoksessa Harinen, Päivi; Honkasalo, Veronika; Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2009) Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 91, Helsinki.

Kivijärvi, Antti & Herranen, Jatta (2010) Monikulttuuriset nuoret ja osallisuuden ohuus. Nuorisotutkimus 3/2010.

Kop kop - Pääseekö sisään? Yhdenvertaisen järjestötoiminnan opas urheilu- ja nuorisojärjestöille. Sisäasiainministeriön julkaisut 28/2011.

Koski, Pasi (2006) Katsaus liikunnan kansalaistoiminnan tutkimukseen Suomessa. Opetusministeriö. (www.minedu.fi/OPM/Liikunta/valtion_liikuntaneuvosto/julkaisut)

Koski, Pasi (2007) Liikunnan ja urheilun seuratoiminta nuorisotyönä. - Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) (2007) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 76, Helsinki.

Liikunta on yhteinen kieli. Hyvän seuran opas monikulttuuriseen arkeen. (2004) SLU-julkaisusarja 7/04. Suomen Liikunta ja Urheilu: Helsinki.

Lupa välittää - lupa puuttua. Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä liikunnassa ja urheilussa. (2002)

SLU-julkaisusarja 8/02. Suomen Liikunta ja Urheilu: Helsinki.

Lupa kuulua - lupa näkyä. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt liikunnassa. (2005) SLU-julkaisusarja 6/05. Suomen Liikunta ja Urheilu: Helsinki.

Lämsä, Jari ja Mäenpää, Pasi (2002) Kuinka moni lopettaa. Tietoja ja näkemyksiä nuorten urheiluharrastuksen aloittamisesta ja lopettamisesta. Nuori Suomi: Helsinki.

Myrén, Kati (1999) Pois paitsiosta - maahanmuuttajien liikuntaharrastukset ja vapaa-ajan vietto Suomessa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 122. LIKES: Jyväskylä.

Myrén, Kati (2003) Kohtaamisia liikunnan kentällä - liikunnan suvaitsevaisuushankkeiden arviointi 1996-2002. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 143. LIKES: Jyväskylä.

Nissilä, Tuula (2010) Romanioppilaat ja liikunta. Latso Diives. Romaniväestön koulutusryhmän tiedostuslehti 2/2010. Opetushallitus.

Pyykkönen, Miikka (2007) Järjestyvät diasporat: etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä

Rajala, Katja (2010) Vähän liikkuvien ja liikunnasta syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten aktivointi - raportti hanketoiminnasta. LIKES: Jyväskylä.

Saari, Aija (2011) Inklusion nosteet ja esteet liikuntakulttuurissa. Tavoitteena kaikille avoin liikunnallinen iltapäivätoiminta. *Studies in sport, physical education and health* 174. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.

Salasuo, Mikko & Kangaspunta, Manu (toim.) (2011) Hampaat irvessä? Painavia sanoja 11–15-vuotiaiden kilpaurheilusta.. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisu 39, 2011.

Salasuo, Mikko & Koski, Pasi (2010) Miten kilpaurheilu istuu nykynuorten sielunmaiseen - näkökulmia liikuntasuhdetta vahvistaviin ja heikentäviin tekijöihin. *Liikunta ja tiede* 47, 2-3/2010.

Salmivalli, Christina (1998) Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Gaudeamus: Helsinki.

Salmivalli, Christina (2003) Koulukiusaamiseen puuttuminen: kohti tehokkaita toimintamalleja. PS-kustannus: Jyväskylä.

Salmivalli, Christina (2010) Koulukiusaamiseen puuttuminen: kohti tehokkaita toimintamalleja. PS-kustannus: Jyväskylä.

Sihvola, Juha (2011) Kilpaurheilu ja murrosikäisen luonteenkasvatus. - Teoksessa: Salasuo, Mikko & Kangaspunta, Manu (toim.). Hampaat irvessä? Painavia sanoja 11-15 -vuotiaiden kilpaurheilusta. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisu 39, 2011

Turpeinen, Salla; Jaako, Jaana; Kankaanpää, Anna & Hakamäki, Matti (2011) Liikunta ja tasa-arvo 2011; Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2011:33. Opetus- ja kulttuuriministeriö: Helsinki.

Zacheus, Tuomas (2010) Liikunnan ja urheilun merkitys maahanmuuttajien kotoutumiselle. *Kasvatus & Aika* 4 (2).

Zacheus, Tuomas. Liikunta monen kulttuurin kohtaamispaikaksi? *Liikunta & Tiede* 48, 4/2011.

LIITE

Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa lain soveltamisalaan kuuluvissa syrjintätilanteissa.

6 §

Syrjinnän kieltö

Ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Sukupuoleen perustuvasta syrjinnän kiellosta säädetään naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa (609/1986)

Syrjinnällä tarkoitetaan:

1. sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa (*välitön syrjintä*);
2. sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden, paitsi jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia (*välillinen syrjintä*);
3. henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri (*häirintä*);
4. ohjetta tai käskyä syrjiä.

Yhdenvertaisuuslain (21/2004) lisäksi:

- Yhdenvertaisuuden vaatimus on vahvistettu Suomen perustuslaissa (731/1999),
- Syrjintä on kielletty myös rikoslaissa (578/1995)
- Sukupuoleen perustuvan syrjinnän estämiseksi ja naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämiseksi on säädetty laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
- Yhdenvertaisuudesta säädetään myös koulutusta koskevissa erityissääädöksissä (ks. Huotari ym. 2011, 10-14.)

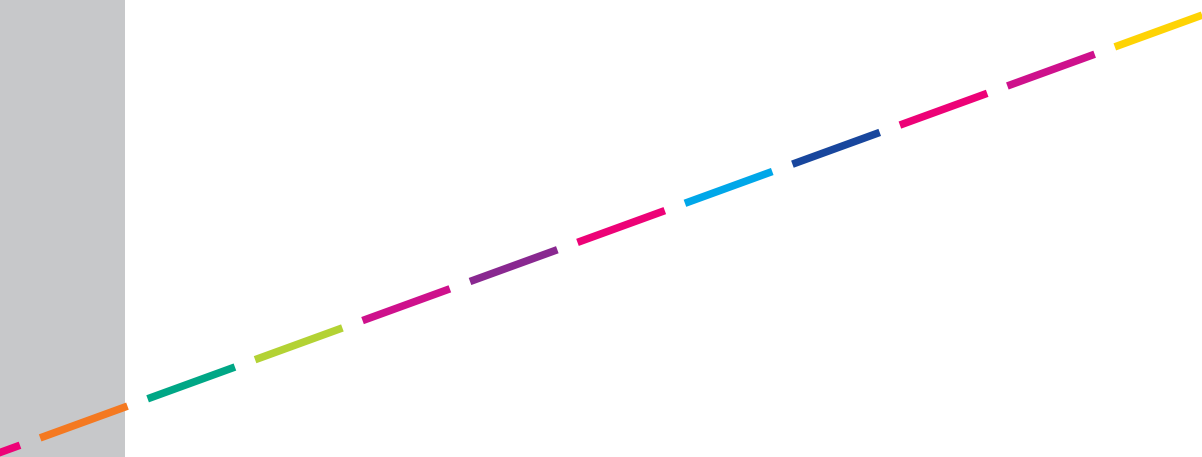

yhdenvertaisuus.fi
equality.fi

Yhteiset kentät?

Puheita ja tekoja vähemmistöihin
kuuluvien nuorten yhdenvertaisen
liikunnan ja urheilun edistämiseksi

Pekka Junkala & Kirsi Lallukka

Yhdenvertaisuus

Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2012

MONINAISUUDEN PUOLESTA
SYRJINTÄÄ VASTAAN

Tämä julkaisu on tuotettu osana YES - Yhdenvertaisuus EtuSijalle -hanketta, joka on saanut rahoitusta Euroopan yhteisön työllisyyttä ja sosiaalista yhteisvastuuta koskevasta PROGRESS -ohjelmasta (2007-2013).

Julkaisussa ilmaistut mielipiteet ovat kirjoittajan omia, eikä Euroopan komissio vastaa julkaisun sisällön käytöstä. Tämän julkaisun sisältö ei välttämättä edusta Euroopan komission kantoja tai näkemyksiä.

YES - Yhdenvertaisuus EtuSijalle on hallinnon, viranomaisten sekä syrjintävaarassa olevia ryhmiä edustavien elinten ja järjestöjen välinen yhteistyöprojekti, jonka tavoitteena on edistää syrjimättömyyttä ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia. Projektia toteuttavat sisäasiainministeriö, oikeusministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, puolustusvoimien Pääesikunta sekä Saamelaiskäräjät ja syrjinnän vaarassa olevia tahoja edustavat järjestöt ja neuvottelukunnat. Lisätietoa osoitteesta www.yhdenvertaisuus.fi.

Yhteiset kentät?

Puheita ja tekoja vähemmistöihin
kuuluvien nuorten yhdenvertaisen
liikunnan ja urheilun edistämiseksi

Pekka Junkala & Kirsi Lallukka

Julkaisija: Sisäasiainministeriö

Copyright: Sisäasiainministeriö

Pekka Junkala ja Kirsi Lallukka

Yhteiset kentät? Puheita ja tekoja vähemmistöihin kuuluvien nuorten
yhdenvertaisen liikunnan ja urheilun edistämiseksi

Sisäasiainministeriön julkaisut 1/2012

ISBN 978-952-491-719-3 (paino)

ISBN 978-952-491-720-9 (pdf)

ISSN 1236-2840

Kannen ulkoasu: Hahmo Design Oy

Paino: Kopijyvä Oy, 2012

SISÄLTÖ

Tiivistelmä	5
I LÄHTÖKUOPISSA.....	9
1. Johdanto	9
Ajassa liikkuvat nuoret.....	9
Vähemmistönuoret yhteisillä kentillä? Raportin aihe ja rakenne.....	10
2. Kentän rajausta.....	13
Tutkimustehtävät	13
Käsitteet - raportin pelivälineet	16
Syrjintä ja yhdenvertaisuus.....	16
Vähemmistöt ja liikunnan kansalaistoiminta	18
Raportin toteutus.....	22
II TULOSKATSAUS	25
3. Esteitä, kynnyksiä, kitkaa - tavoitteena liikunnan ja urheilun etninen esteettömyys....	25
Asenteet ja resurssit maahanmuuttajanuorten liikuntaa raamittamassa	25
Kohti kitkatonta monikulttuurisen liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuutta	27
4. Romaninuoret liikuntaharrastuksissa - pieni ekskursion.....	33
Romanipoikien liikuntaharrastusten lajikirjo	34
Romanitytöt ja liikunta?	35
5. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen huomiointi liikunnan kansalaistoiminnassa - onko sitä?.....	37
”Mitä tekemistä seksuaalisella suuntautumisella on urheilun kanssa?”	37
Homofobian vastaisen kampanjan vastaanotto: Uskalla.fi	43
Entä sukupuolivähemmistöt?	45
6. Liikunnan ja urheilun organisaatioyhteistyön haasteet	49
Lupausten ja käytäntöjen ristiriita	49
Sektorirajat ylittävä yhteistyö	53
Liikuntabyrokrania yhdenvertaisen liikunnan esteenä	56
7. Vähemmistöjen syrjintään puuttuminen liikunnassa ja urheilussa	59
Syrjintään puuttumattomuuden ongelma	59
Puuttumisen keinoja	60
8. ”Mikä on sen nuoren liikunnan tarkoitus?”	65
Väline, itsetarkoitus vai jotain muuta?	65
Nuorten liikkujien osallisuus!	67
III VIESTIKAPULA ETEENPÄIN	71
9. Johtopäätöksiä	71
Lähteet	75
Liite	79

Tekijät (toimielimestä, toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Pekka Junkala ja Kirsi Lallukka		Julkaisun laji	
		Toimeksiantaja Yhdenvertaisuus Etusijalle (YES4) -hanke	
		Toimielimen asettamispäivä 23.02.2011 SM052:00/2010	
Julkaisun nimi Yhteiset kentät? Puheita ja tekoja vähemmistöihin kuuluvien nuorten yhdenvertaisen liikunnan ja urheilun edistämiseksi			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä			
Yhteiset kentät? –raportissa kysytään mitkä tekijät estävät tai edistävät vähemmistöihin kuuluvien nuorten osallistumista liikunnan kansalaistoimintaan. Millaisia yhdenvertaisuuden esteitä liittyy liikunta- ja urheilutoimintaan mukaan pääsemiseen ja mukana olemiseen? Mitä näillä areenoilla on puhuttu ja mitä tehty yhdenvertaisuuden edistämiseksi? Millaisia keskusteluja asian tiimoilta on käyty, miten ongelmakohtiin on tartuttu, millaiset käytännöt ovat toimineet ja millaisia tulevaisuuden kehittämissuuntia tarvitaan? Raportti on osa Yhdenvertaisuus EtuSijalle 4 (YES4) –hanketta. Raportissa selvitetään etnisen alkuperän tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella tapahtuvaa nuorten syrjintää liikunnan ja urheilun piirissä. Raportin toteutuksen lähtökohtana on ollut tulkita erilaisia vähemmistöjen ja liikunnan alueen keskusteluita: tutkimus-, hanke- ja ennen kaikkea ruohonjuuritaso toimijoiden puhetta. Pääosan aineistosta muodostavat liikunnan kansalaistoiminnan, monikulttuurisuuden, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen sekä nuoruuden asiantuntijoiden haastattelut. Jo aikaisemmissa tutkimuksissa on osoitettu, että eri vähemmistöihin kuuluvat nuoret kokevat monissa eri yhteyksissä syrjintää, jonka ilmenemismuodot ovat hyvin samankaltaisia. Näitä ovat esimerkiksi syrjään jättäminen, viitsailun ja vähättelyn kohteeksi joutuminen, nimittely ja poikkeavaksi leimaaminen sekä uhkailu ja väkivalta. On selvää, ettei liikunnan kansalaistoimintakaan ole näistä ongelmista vapaata aluetta. Yhdenvertaisuuden toteutumisen ongelmiin on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota myös liikunnan ja urheilun osalta. Tässä raportissa paneudutaan muun muassa seuraavanlaisiin yhdenvertaisen liikunnan toteutumisen solmukohtiin: vähemmistöihin kohdistuviin ennakkoluuloihin ja asenteisiin, valmentamisen ja kasvattamisen suhteisiin, sekä nuorten osallisuuden vahvistamiseen liikuntaharrastusten sisältöjen ja käytäntöjen suhteen. Raportissa käsitellään liikunta- ja urheilutoiminnasta vähemmistöille tiedottamiseen ja tiedonkulun kanaviin liittyviä ongelmia, kuten myös liikuntaorganisaatioiden – ja ylipäätään nuorten parissa toimivien – vähemmistötietoisuuden vahvistamisen tarvetta. Pohdittavaksi otetaan urheiluseurojen sitoutuminen ja sitouttaminen syrjinnänvastaiseen toimintaan sekä tarkastellaan 'liikuntabyrokratian' kielteisiä vaikutuksia ja sektorirajat ylittävän yhteistyön tärkeyttä. Raportin pyrkimyksenä on koota ja tulkita eri tasojen toimijoiden nuorten liikuntaan ja urheiluun liittyviä yhdenvertaisuuspuheita ja viedä näitä keskusteluita kohti toimenpiteitä.			
Avainsanat (asiasanat) liikunta, nuoret, syrjintä, urheilu, vähemmistöt, yhdenvertaisuus			
Muut tiedot Sähköisen julkaisun ISBN 978-952-491-720-9 (PDF), osoite www.intermin.fi/julkaisut/TAI www.yhdenvertaisuus.fi			
Sarjan nimi ja numero Sisäasiainministeriön julkaisut 1/2012		ISSN 1236-2840	ISBN 978-952-491-719-3
Kokonaissivumäärä 79	Kieli suomi	Hinta maksuton	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Sisäasiainministeriö		Kustantaja/julkaisija Sisäasiainministeriö	

Författare (uppgifter om organet; organets namn, ordförande, sekreterare) Pekka Junkala och Kirsi Lallukka		Typ av publikation	
		Uppdragsgivare Projektet Likabehandling först och främst (YES4)	
		Datum för tillsättandet av organet 23.2.2011 SM052:00/2010	
Publikation (även den finska titeln) Samma plan? Ord och handlingar för att främja likabehandlande motion och idrott för minoritetsungdomar			
Publikationens delar			
Referat I rapporten Samma plan? ställs frågan vilka faktorer som hindrar eller främjar minoritetsungdomars deltagande i medborgarverksamhet inom motion och idrott. Vilka hinder i fråga om likabehandling finns det för att kunna delta och vara med i motions- och idrottsverksamhet? Vad har sagts och gjorts på dessa arenor för att främja likabehandling? Huruvida diskussioner har förts i frågan, hur har man tagit itu med problempunkterna, vilken praxis har fungerat och hur måste den framtida utvecklingen se ut? Rapporten är en del av projektet Likabehandling först och främst YES4. Den undersöker diskriminering av ungdomar på basis av etniskt ursprung eller sexuell läggning i samband med motion och idrott. Utgångspunkten för rapporten är att tolka olika diskussioner om minoriteter och motion och idrott: samtal med aktörer på forsknings-, projekt och framför allt gräsrotsnivå. Merparten av materialet består av intervjuer med sakkunniga om medborgarverksamhet inom motion och idrott, könsminoriteter och sexuella minoriteter samt ungdomstiden. Tidigare forskning har redan visat att ungdomar som hör till olika minoriteter i många olika sammanhang upplever diskriminering som tar sig liknande uttryck. Dessa är till exempel att bli utfrysad, utsättas för skämt, ringaktning eller skällsord, att bli stämplad som annorlunda eller att utsättas för hot och våld. Det är uppenbart att dessa problem också förekommer inom medborgarverksamheten inom motion och idrott. Problemen med att genomföra likabehandling har fått större uppmärksamhet på sistone också vad gäller motion och idrott. Denna rapport behandlar likabehandling inom motion och idrott beträffande knutpunkter av bland annat följande slag: fördomar och attityder gentemot minoriteter, förhållandena mellan träning och fostran samt stärkande av ungdomars delaktighet i fråga om motionsintressets innehåll och praxis. Rapporten tar upp problem i samband med att informera minoriteter om motions- och idrottsverksamhet och kanalerna för informationsflödet, till exempel behovet av att stärka kunskapen om minoriteter hos idrottsorganisationerna – och överhuvudtaget alla som arbetar med ungdomar. Rapporten tar upp hur idrottsföreningarna kan engageras och engagera sig i arbetet mot diskriminering och granskar dessutom ”motionsbyråkratins” negativa konsekvenser och betydelsen av att samarbeta över sektorsgränserna. Rapporten strävar efter att sammanställa och tolka det som aktörer på olika nivåer säger om likabehandling när det gäller ungdomar och motion och idrott och att föra dessa diskussioner ett steg närmare åtgärder.			
Nyckelord diskriminering, idrott, likabehandling, minoriteter, sport, ungdomar			
Övriga uppgifter Elektronisk version, ISBN 978-952-491-720-9 (PDF), www.intermin.fi/publikationer ELLER www.yhdenvertaisuus.fi			
Seriens namn och nummer Inrikesministeriets publikation 1/2012		ISSN 1236-2840	ISBN 978-952-491-719-3
Sidoantal 79	Språk finska	Pris avgiftsfri	Sekretessgrad offentlig
Distribution Inrikesministeriet		Förläggare/utgivare Inrikesministeriet	

I LÄHTÖKUOPISSA

1. JOHDANTO

Ajassa liikkuvat nuoret¹

Nuorten liikunnasta ja varsinkin liikkumattomuudesta puhutaan paljon. Yleisissä keskusteluissa, liikuntapoliittisissa kannanotoissa ja tutkimuspuheenvuoroissa on tarkastelu aihetta monelta kannalta ja oltu montaa mieltä, mutta enimmäkseen puhe on ollut huolivoittoista. Erityisen huolissaan ollaan oltu arkiliikunnan vähentymisestä. Liikunta kilpailee - ja yhä useammin häviää - muun vapaa-ajan tarjonnan, esimerkiksi voimakkaasti kasvaneen media- ja viihdekulttuurin kanssa. Lasten ja nuorten omaehtoinen yhdessä liikkuminen sekä pihapiirissä ja lähikentillä pelailu ovat vähentyneet. Myös koululiikunnan määrän riittävyttä ja sisällöllistä tasoa on arvosteltu. Nuorten liikkumattomuudesta johtuvat terveysongelmat on nostettu esiin: muun muassa heikentynyt peruskunto ja ylipainoisuuden yleistyminen puhuttavat. Yleisessä keskustelussa nuorten jakautuminen liikunnallisesti aktiivisiin ja passiivisiin, sekä näiden ryhmien polarisoituminen on nähty selvänä: paljon liikkuvien ryhmä liikkuu yhä enemmän ja vähän liikkuvien ryhmä passivoituu entisestään. Urheiluseuroissa harrastaminen on viime vuosikymmeninä lisääntynyt, mutta nuorten kokonaisliikuntamäärä on kuitenkin laskenut.

Nuorten kilpaurheilun osalta tietyt kiistakysymykset ovat toistuneet jo useiden vuosien tai jopa vuosikymmenten ajan. Taustalla on osaltaan ollut pettymys suomalaisen huippu-urheilun tasoon - ainakin joidenkin perinteisten lajien osalta. Osa keskustelijoista katsoo, että terveysliikuntaa on korostettu kilpaurheilun kustannuksella jopa siinä määrin, että voi sanoa liikunnan syrjäyttäneen urheilun. Nuorten arkiliikunnan vähentymisen seurauksia on nähty kilpaurheilunkin puolella: myös nuorella kilpaurheilijalla voi olla huono kestävyyskunto. Yksi on huolestunut harjoitusmäärien riittävydestä, toinen harjoitusten yksipuolisuudesta ja kolmas molemmista. Sitä, että nuoren on pakko liian varhain valita päälajinsa, on pidetty seurauksiltaan kyseenalaisena, esimerkiksi siksi etteivät nuorten kehityksen erot tule

---

¹ Ajankohtaiskeskusteluja koottaessa on käytetty seuraavia lähteitä: Kansallinen liikuntatutkimus 2009-2010; Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008; Hampaat irvessä? Painavia sanoja 11–15 -vuotiaiden kilpaurheilusta (2011); Miten kilpaurheilu istuu nykynuorten sielunmaisemaan - näkökulmia liikuntasuhdetta vahvistaviin ja heikentäviin tekijöihin (2010); Haasteena liikkumattomat lapset ja nuoret (2010); Vähän liikkuvien ja liikunnasta syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten aktivointi - raportti hanketoiminnasta (2010).

huomioiduksi. Esille on otettu myös ristiriita nuorten oman motivaation ja kilpaurheilun mielekkääksi kokemisen sekä autoritäärisen johtamisen ja ulkoohjautuvasti tehtyjen harjoitusten välillä.

Nykynuoret elävät niin sanotussa suoritusyhteiskunnassa, jossa joudutaan jo hyvin varhain satsaamaan moninaisten taitojen ja kykyjen oppimiseen, kilpailamiseen ja pärjäämiseen. Liikunnassa ja urheilussa on kuitenkin kyse nuorten vapaa-ajan toiminnasta, ja jos niistä kadotetaan sosiaalisen kanssakäymisen, virkistymisen ja rentoutumisen elementit, ei ole ihme jos ne jaksavat kiinnostaa yhä harvempia. Kun edellisiin näkökulmiin yhdistää kilpaurheilun koventuneet ihanteet ja arvot sekä rahan merkityksen kasvun, kuin myös liikunnan muuttumisen yhä enenevässä määrin kuluttamiseksi, on yhdenvertaisuusnäkulmasta katsoen aihetta huoleen vielä enemmän. On käytetty termejä 'kulutusliikunta' ja 'läpikaupallistunut urheilu'. Nuorten mahdollisuudet harrastaa liikuntaa tai urheilla kilpaa ovat yhä useammin rahasta kiinni, jolloin yhä useampi nuori joutuu jäämään järjestyneiden liikuntapalveluiden ulkopuolelle.

Näihin ongelmakohtiin on alettu hakea ratkaisuja monella eri tasolla ja monien eri toimijoiden taholta. Käynnissä on useita valtakunnallisia kehittämissuunnitelmia ja -hankkeita, joissa rakennetaan yhdessä liikunta- ja urheiluseurojen kanssa malleja nuorten liikuntaedellytysten parantamiseksi. Lisäksi useiden kuntien liikuntatoimilla on omia mallejaan nuorten liikunta-aktiivisuuden lisäämiseksi. Paljon on siis tekeillä, mutta haasteita riittää yhä.

Vähemmistönuoret yhteisillä kentillä? Raportin aihe ja rakenne

Edellinen nuorten liikunnan ajankuva on tausta, jota ilman ei voi ymmärtää mikä on lähtötilanne, jossa vähemmistötkin liikkuvat. Vähemmistöihin kuuluvat kohtaavat samat eriarvoistumisen ongelmat kuin kaikki muutkin nuoret, mutta vähemmistöasema voi tuoda myös uusia yhdenvertaisuuden toteutumisen esteitä tai moninkertaistaa niitä.

Yhteiset kentät? -raportissa kysytään, mitkä tekijät estävät tai edistävät vähemmistöihin kuuluvien nuorten osallistumista liikunnan kansalaistoimintaan. Millaisia yhdenvertaisuuden esteitä liittyy liikunta- ja urheilutoimintaan mukaan pääsemiseen ja mukana olemiseen? Mitä näillä areenoilla on puhuttu ja mitä tehty yhdenvertaisuuden edistämiseksi? Millaisia keskusteluja asian tiimoilta on käyty, miten ongelmakohtiin on tartuttu, millaiset käytännöt ovat toimineet ja millaisia tulevaisuuden kehittämissuuntia tarvitaan?

Raportin tarkoituksena on tuoda esiin, tulkita ja kommentoida syrjintään ja yhdenvertaisuuden esteisiin liikunnan kansalaisitoiminnassa liittyvää keskustelua, sekä esittää raportin aineistoihin perustuvia kehitysehdotuksia havaittuihin ongelmiin.

Raportissa on kolme osaa - tässä kohtaa ollaan lähtökuopissa (osa I). Johdannon jälkeisessä luvussa tehdään kentän rajauksia: käydään läpi tutkimustehtävää, selvitetään raportin keskeisiä käsitteitä ja näkökulmia aiheeseen eli valitaan pelivälineet siihen miten ja mistä näkökulmasta tässä raportissa haastateltuja on kuunneltu ja muita aineistoja luettu ja kommentoitu. Tämän jälkeen selvitetään raportin toteutusta. Tulokatsauksen (osa II) ensimmäisessä luvussa käsitellään liikunnan ja urheilun etnistä esteettömyyttä: tarkastelussa on etnisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten - kuten maahanmuuttajien - osallistumismahdollisuuksien kynnykset ja niiden ylittäminen. Tämän jälkeen tehdään katsaus romanilasten ja -nuorten liikuntaharastuksiin. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen huomiointia liikunnan kansalaistoiminnassa tarkastellaan muun muassa homofobianvastaiseen kampanjaan liittyvien aineistojen kautta. Seuraavaksi liikunnan yhdenvertaisuuden haasteita lähestytään organisaatioiden näkökulmasta. Tulokatsauksessa pohditaan myös sitä, kenen tehtävä on puuttua vähemmistöjen syrjintään liikunnassa ja urheilussa. Viimeisessä tulosluvussa kysytään miksi nuorten tulisi liikkua ja miten - kuka määrittää liikunnan ja urheilun tarkoituksen nuoren elämässä? Raportti päättyy viestikapulan vaihtoon (osa III). Siinä kootaan selvitystyön johtopäätöksiä ja ehdotetaan jatkotoimenpiteitä.

2. KENTÄN RAJAUS

Tutkimustehtävät

Tämä opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sisäministeriön tilaama sektoritutkimus on osa kansallista *Yhdenvertaisuus EtuSijalle 4* -hanketta (YES4), jonka tavoitteena on kasvattaa tietoisuutta ja valmiuksia yhdenvertaisen kohtelun ja syrjimättömyyden toteutumiseksi sekä edistää monimuotoisuuden hyväksymistä yhteiskunnassa. *Yhdenvertaisuus EtuSijalle* -hankkeiden puitteissa on tuotettu selvityksiä ja oppaita yhdenvertaisuuden edistämiseksi eri elämän osa-alueilla (www.yhdenvertaisuus.fi).

YES4 -liikuntatutkimuksen tehtävänanto kuului seuraavasti: ”Tutkimushankkeen tavoitteena on saada kuva nuorten kokemasta syrjinnästä liikunnan kansalaistoiminnassa ja siitä, miten koettu syrjintä estää osallistumasta seuratason toimintaan. Hankkeessa selvitetään etnisen tai kansallisen alkuperän, uskonnon tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella tapahtuvaa syrjintää. Vammaisuus on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle².”

Hankkeessa tarkastellaan liikuntaharrastuksen sisällä tapahtuvaa vähemmistöjen syrjintää, mutta myös syrjintää harrastukseen mukaan pääsyn kannalta. Tavoitteena on vähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjinnän näkyväksi tekeminen, sekä toisaalta näihin ryhmiin kuuluvien nuorten harrastamista estävien sosiokulttuuristen käsitysten ja käytäntöjen esiin nostaminen. Tarkoituksena on, että hankkeesta saatavasta tutkimustiedosta on mahdollista rakentaa toimenpide-ehdotuksia epäkohtien korjaamiseksi.

Vaikuttaa siltä, että vähemmistönuorten liikunnan ja urheilun kentillä kohtaama syrjintä ja yhdenvertaisuuden osallistumisen esteet on alettu tiedostaa monella rintamalla. Ensinnäkin yhdenvertaisuuteen ja syrjinnän ehkäisyyn liittyviä tiedotus- ja koulutusmateriaaleja, sekä oppaita alkaa olla tarjolla melko paljon. Myös erilaisia yleisentason toimenpide-ehdotuksia on löydettävissä. Ne ovat pitkälti keskenään samoilla linjoilla: tietyt avainasiat ja ongelmien ratkaisuihin pyrkivät yleiset suositukset ja ehdotukset toistuvat. Yhdenvertaisuuteen pyrkiviä hankkeita - erityisesti maahanmuuttajien liikuntaan liittyen - on olemassa ja myös näiden

---

² Vammaisuus on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle, koska vammaisten erityisliikunnasta on tehty viimeaikoina useita tutkimuksia ja selvityksiä. Vammaisliikunnan kohdalla on muutoinkin tehty uraauurtavaa yhdenvertaisuustyötä niin hankkeissa kuin tutkimuksissakin, joiden käsitteistöä ja tematiikkaa kannattaisi hyödyntää muidenkin vähemmistöjen kohdalla. Näin onkin jo tehty Milla Ilosen (2009) tutkimuksessa.

hankkeiden evaluaatiota ja arviointia, joissa on purettu hankeraportteja sekä hankevetäjien näkemyksiä.

Myös tutkimustarpeet on selvästi alettu tiedostaa. Parin viime vuoden sisällä on valmistunut tai on juuri valmistumassa tämän raportin³ aiheen kannalta keskeisiä tutkimuksia. Julkaisut käsittelevät liikuntaa, vähemmistöjä, yhdenvertaisuutta ja ja tasa-arvoa. Seuraavassa esitellään lyhyesti muutamia niistä.

Kop kop - Pääseekö sisään? Yhdenvertaisen järjestötoiminnan opas urheilu- ja nuorisojärjestöille (Sisäasiainministeriö 28/2011), on tärkeä julkaisu. Sen lähtökohtana on, että ”kaikilla nuorilla tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua haluaansa urheilu- ja nuorisotoimintaan”. Kyseinen opas on myös tuotettu osana YES - Yhdenvertaisuus EtuSijalle -hanketta. Sen kirjoittamisessa ovat olleet osallisina Etnisten suhteiden neuvottelukunta, Ihmisoikeusliitto ry, Liikkukaa ry, Seksuaalinen tasavertaisuus Seta ry, opetus- ja kulttuuriministeriö, sisäasiainministerio, Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry, Suomen nuorisoyhteistyö - Allianssi ry ja Vammaisfoorumi ry. Urheilu- ja nuorisojärjestöjen luottamus- ja toimihenkilöille suunnatussa oppaassa neuvotaan konkreettisesti kuinka kukin järjestö voi edistää yhdenvertaisen ja tasa-arvoisten vapaa-ajan mahdollisuuksien toteutumista. Oppaan ”ydinasia” on, että järjestöjen kaikki toimijat toiminnan eri tasoilla ovat sitoutuneesti mukana yhdenvertaisuuden mahdollistamisessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tilaamassa ja Emilia Fagerlundin ja Hanna-Mari Maijalan laatimassa ”*Saa hengaa eri porukan kanssa*” - maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten liikuntaan osallistumisen tukeminen -selvityksessä (2011) kartoitettiin millaista liikuntatoimintaa maahanmuuttajataustaisille lapsille ja nuorille järjestetään Suomessa. Samalla selvitettiin tekijöitä, joilla maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten liikuntaan osallistumista voitaisiin parhaiten tukea. Selvitys perustuu liikuntatoimintaa järjestävien toimijoiden (35) ja maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten (13) haastatteluihin. Selvityksessä osoitetaan, että maahanmuuttajalapsille ja -nuorille kohdistuvaa liikuntatoimintaa järjestävät erilaiset toimijat: urheiluseurat, (kunnallinen)liikuntatoimi, yhdistykset, nuoriso- ja sosiaalityö. Liikunnan rooli eri toimijoilla vaihtelee suuresti. Fagerlund ja Maijala jakavat liikuntaan osallistumista tukevat tekijät olosuhteisiin ja toimintatapoihin. Olosuhteita ovat toimintakulttuurit, yhteistyö, perheiden tukeminen ja tietoisuus toiminnasta. Toimintatapoja ovat puolestaan kohdelähtöinen tiedotus, oheistoiminnan järjestä-

---

Raportti on toteutettu 18.4.2011 - 30.11.2011 välisenä aikana.

minen, monikulttuurisuutta tukeva ohjaaminen, yhteiset pelisäännöt, tyttöjen erityisyyden sekä ensimmäisen ja toisen maahanmuuttajasukupolven erityistarpeiden huomioiminen. Käynnissä on myös vertaileva tutkimus monikulttuurisen liikunnan käytännöistä Suomessa ja Norjassa, jossa tarkoituksena on koota hyviä käytäntöjä ja saada ideoita monikulttuuriseen liikuntatoimintaan. Tutkimusprojekti toteutetaan Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön (LIKES) ja Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n (SLU) yhteistyönä. Myös Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksella on juuri valmistumassa maahanmuuttajien liikuntasuhdetta, kotoutumista ja akkulturaatiota käsittelevä laaja tutkimus (työryhmä: Zacheus, Koski, Rinne & Tähtinen).

Opetusministeriön *Kehittämishjelma maahanmuuttajien kotouttamiseksi liikunnan avulla* (2010) linjaa kymmenen keskeistä kehittämistoimenpidettä, joista yhdeksi on mainittu sektoritutkimus: ”Maahanmuuttajien fyysisen aktiivisuuden määrän, laadun ja sosiaalisten suhteiden kehittymisen monitorointiin luodaan systemaattinen, vertailu- ja seurantatietoa tuottava toteuttamistapa”. Eräänä tarkastelunäkökulmana mainitaan maahanmuuttajien liikunta-aktiivisuuden esteiden kartoitus Suomessa. Tämä tutkimus kohdentuu juuri tähän, sekä toisaalta myös ”maahanmuuttajat ja liikuntapalvelujen kysynnän ja tarjonnan vastaavuus” -näkökulmaan.

Sisäasianministeriön Yhdenvertaisuus Etusijalle (YES4) -hankkeen raportissa *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa* (2010) tarkasteltiin ”10-17-vuotiaiden eri vähemmistöihin (etniset, kielelliset, uskonnolliset ja seksuaalivähemmistöt sekä eri vammaisryhmät) kuuluvien lasten ja nuorten kokeman syrjinnän yleisyyttä ja muotoja, syrjintään liittyviä uhrikokemuksia ja niistä selviytymistä sekä pyrittiin tunnistamaan mahdollisuuksia syrjinnän ehkäisemiseen ja vähentämiseen”. Tutkimuksessa todetaan, että syrjintäkokemukset olivat varsin yleisiä ja että syrjinnällä on monia kielteisiä vaikutuksia lasten ja nuorten elämään, kuten ahdistus, yksinäisyys, sulkeutuneisuus, masennus, viha ja katkeruus. Syrjintä painaa leimansa lasten ja nuorten käsityksiin itsestään, muista ihmisistä ja ympäröivästä maailmasta. Kirjoittajat peräänkuuluttavat toimintamalleja ja -rakenteita, jotka auttaisivat tunnistamaan, kohtaamaan ja tukemaan syrjintää kohdanneita lapsia ja nuoria.

Seksuu- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjintäkokemukset ovat puolestaan olleet erityistarkastelussa raportissa *Syrjintä koulutuksessa ja vapaaajalla* (Sisäasiainministeriön julkaisu 11/2011). Muuta tuoretta tutkimusta aihepiiristä on vireillä ainakin Jyväskylän yliopiston PsT Marja Kokkosen johtamassa kyselytutkimuksessa. Tutkimuksessa tarkastellaan kilpaurheilijoiden ja kuntoliikkujien kokemaa syrjintää, joka perustuu seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-iden-

titeettiin tai sukupuolen ilmaisuun. Aineistona on vuonna 2011 opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella kerätty sähköinen kyselyaineisto, jossa vastaajina ovat paitsi kilpaa urheilevat ja kuntourheilua harrastavat, myös liikunta-alan ammattilaiset (esimerkiksi liikuntaneuvojat, -ohjaajat, -opettajat ja urheiluvalmentajat). (ks. Liikunnan ja urheilun maailma 9/2011 ja 10/11, SLU.fi/LUM)

Eräs yhdenvertaisuutta käsittelevä tärkeä julkaisu on *Liikunta ja tasa-arvo 2011; Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa*, jossa tarkastellaan fyysisistä aktiivisuutta ja liikunnan harrastamista, eri lajeihin ohjautumista, liikunnan taloutta, huippu-urheilua, liikunnan päätöksentekoa ja johtamista, sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi tehtyjä toimenpiteitä ja sukupuolten näkymistä eräissä liikuntaohjelmissa. Liikunta ja tasa-arvo 2011 raportissa todetaan sukupuolten tasa-arvonäkökulman osalta, että yhdenvertaisuusajattelun pitää lähteä - rakenteellista tasoa, liikuntapolitiikkaa ja organisaatioita unohtamatta - ennen kaikkea ruohonjuuritasolta, sieltä missä yhdenvertaisuuden esteet konkretisoituvat liikunnan ja urheilun arkikäytännöissä. Pelkät juhlapuheet eivät siis riitä, vaan ruohonjuuritason teot liikunta-arjessa tuottavat tasa-arvoa.

Käsitteet – raportin pelivälineet

Syrjintä ja yhdenvertaisuus⁴

Tässä YES 4 liikuntatutkimuksessa, joka on osa Yhdenvertaisuus etusijalle -hanketta, käytetään hankkeen sivustoilla esitettyä yhdenvertaisuuden määritelmää, joka on tiivistetysti seuraava:

”Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa henkilöön liittyvät tekijät, kuten syntyperä tai ihonväri, eivät saisi vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin päästä koulutukseen, saada työtä ja erilaisia palveluja - perusoikeudet kuuluvat kaikille.”

---

⁴ Käsitelmäärittelyt perustuvat seuraaviin lähteisiin: www.yhdenvertaisuus.fi/Kohti_monimuotoisuutta. Vähemmistöt, syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa; Syrjintä Suomessa 2008; Kop, kop - Pääseekö sisään? Yhdenvertaisen järjestötoiminnan opas urheilu- ja nuorisojärjestöille 2011.

Yhdenvertaisuusnäkökulmalla pyritään ehkäisemään syrjintää. Syrjintä on tilanteita, tekoja ja prosesseja, joissa henkilö asetetaan muita huonompaan asemaan, koska hän kuuluu tiettyyn ryhmään. Syrjintä kohdistuu sellaisiin henkilön ominaisuuksiin, joihin hän ei voi vaikuttaa. Syrjintä on yhdenvertaisuuden vastakohta ja syrjinnän vastustaminen on yhdenvertaisuuden puolustamista. Yhdenvertaisuus on pyrkimystä siihen, että ihmisen perusoikeudet sekä tasa-arvoinen ja oikeudenmukainen kohtelu toteutuvat jokaisen ihmisen kohdalla jokaisessa tilanteessa. Syrjintä on kielletty lukuisissa kansainvälisissä sopimuksissa ja kansallisissa laeissa (Yhdenvertaisuuslaista, ks. liite).

Syrjinnällä on useita eri muotoja. Suora eli välitön syrjintä on kyseessä, kun henkilöä kohdellaan avoimen eriarvoisesti, esimerkiksi eväämällä sisäänpääsy julkiseen tilaisuuteen etnisen alkuperän perusteella. Liikunnan ja urheilun alueella välitön syrjintä ilmenee usein esimerkiksi nimittelynä.

Epäsuorassa eli välillisessä syrjinnässä henkilöt asetetaan eriarvoiseen asemaan näennäisesti puolueettoman säännöksen, perusteen tai käytännön perusteella. Todellisuudessa erotteluperuste voikin olla tiettyyn vähemmistöön kuuluminen. Esimerkiksi työnhakutilanteessa maahanmuuttajan kohdalla voidaan vedota hänen heikkoon kielitaitoonsa, vaikka kyseessä oleva työtehtävä ei vaatisi juuri kielitaitoa. Sukupuolten tasa-arvonäkökulmasta on osoitettu miesten ja naisten urheiluun suunnatun rahoituksen olevan useissa tapauksissa naisia epäsuorasti eli välillisesti syrjivää.

Yhteiskunnan rakenteissa, palveluissa, sopimuksissa ja lainsäädännössä olevia syrjiviä tekijöitä kutsutaan rakenteelliseksi syrjinnäksi. Usein näitä rakenteellisia syrjinnän muotoja on helpompi havainnollistaa katsoen, mitä lainsäädännöllisiä muutoksia on tehty ja mitkä ovat tekeillä ja ennen kaikkea mitä aiheita tuodaan syrjintäkeskusteluun. Liikunnan ja urheilun piirissäkin rakenteellisia syrjintää ehkäiseviä ja yhdenvertaisuuteen tähtäviä muutoksia näkyy sekä jo tehdyissä, valmisteilla olevissa että suunnitteilla olevissa säännöissä, ohjeissa, toimintamalleissa ja tulevaisuudenviisioissa. Rakenteellisten muutosten tuominen ruohonjuuritasolle tosin vie usein aikansa.

Moniperustaista syrjintää tapahtuu, kun henkilö tulee syrjityksi monen eri tekijän perusteella. Sama henkilö voi kuulua esimerkiksi etniseen- ja sukupuolivähemmistöön ja hän voi tulla syrjityksi näillä molemmilla perusteilla. Lisäksi esimerkiksi ikä ja vammaisuus voivat lisätä entisestään moniperustaista syrjintää. Moniperustaista syrjintää tapahtuu myös liikunnan ja urheilun piirissä. Esimerkiksi etninen tausta, uskonnollinen vakaumus ja sukupuoli eivät saisi olla yhdessä eikä erikseen yhdenvertaisen liikuntaan osallistumisen esteenä.

Ennakkoluulot ovat yksi yhdenvertaisuuden toteutumisen este: ne ylläpitävät syrjintää. Syrjintä on usein vallitsevista ennakkoluuloista kumpuavaa, jotka puolestaan pohjautuvat virheellisiin käsityksiin ja vääristyneeseen tietoon. Kaikilla ihmisillä on jossain määrin - tiedostettuja tai tiedostamattomia - ennakkoluuloja ja yleensä ne kohdistuvat ihmisiin ja ryhmiin, joita ei tunneta. Ennakkoluulot perustuvat yleensä olettamuksiin ja yleistyksiin, ja ne ovat usein tuomitsevia tai muuten negatiivisävytteisiä. Tietämys ja tuttuus, kohtaamiset ja kokemukset poistavat ennakkoluuloisuutta. Ennakkoluulot eivät automaattisesti ilmene syrjintänä, mutta laajasti levinneet ja pitkään toistuneet ennakkoluulot voivat vakiintua yhteiskunnallisten käytänteiden osaksi siinä määrin, että siitä seuraa tiettyjen ihmisryhmien rakenteellista syrjintää.

Eräs yhdenvertaisuuden toteutumisen muoto on esteettömyys. Fyysinen esteettömyys on sitä, että jokaisella on mahdollisuus toimia toisten kanssa ja mukana - sukupuolesta, iästä, terveydentilasta, vammaisuudesta tai toimintakyvystä riippumatta. Liikunta- ja urheilutoimintaa järjestävien tahojen tulee huomioida käyttämiensä toimitilojen fyysisestä esteettömyydestä, esimerkiksi huomioimalla vähemmistöjen mahdollisen pukeutumis- ja peseytymistilojen erityistarpeen. Tämän raportin näkökulmasta on hyvin tärkeää nostaa fyysisen esteettömyyden rinnalle sosiaalinen esteettömyys. Sosiaalisessa esteettömyydessä on kyse asenneilmapiiristä, jossa jokainen voi olla ilman pelkoa syrjinnästä olla oma itsensä. Juuri tunne, että ei voi osallistua puhtaasti omista lähtökohdistaan käsin liikunta- tai urheilutoimintaan, on voitettavissa sosiaalisella esteettömyydellä. Liikunta- ja urheiluseurat, kuten kaikki muutkin järjestöt voivat vaikuttaa asiaan esimerkiksi laatimalla omat syrjimättömän toiminnan sääntönsä. ”Syrjintä ei ole mielipidekysymys: kukaan ei voi perustella syrjivää käytöstään omalla vakaumuksellaan tai mielipiteellään”. (Kop - Pääseekö sisään? 2011, 15-16.)

Vähemmistöt ja liikunnan kansalaistoiminta

Tässä raportissa tarkastelun kohteena ovat johdantoluvussa esitetyn tehtävärajauksen mukaisesti etnisiin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret⁵. Etninen vähemmistö ei ole yksiselitteinen käsite, mutta yleisissä määritelmissä toistuvat kieleen, kulttuuriin, kansallisuuteen ja usein myös uskontoon liittyvät tee-

---

⁵ Raportissa luovuttiin liikunnan kansalaistoiminnassa ilmenevän, uskontoon perustuvan syrjinnän selvittämisestä. Kysymys oli aivan liian iso jo muutoinkin hyvin laajassa tehtävämäärässä. Lisäksi se olisi ollut hankalasti rajattavissa: ”Etnisyyttä, uskontoa ja vakaumusta ei ole aina helppo erotella syrjintäperusteina toisistaan. Lepola ja kumppanit (2006, 156) toteavat, että esimerkiksi uskonnollinen syrjintä nousee monissa tutkimuksissa esiin etnisen syrjinnän seurannassa ja että uskontoon ja asenteisiin liittyvät tutkimukset keskittyvät yleensä islamiin kohdistuviin asenteisiin.” (Huotari et al. 2011, 41.)

mat, joilla etniset vähemmistöt erotetaan - määrittelijästä riippuen - pääväestöstä. Viimekädessä henkilön oma itsemäärittely ja henkilökohtainen etninen identiteetti suhteessa omaan etniseen ryhmään ja pääväestöön ovat merkittäviä. Yleisesti puhutaan myös uusista ja vanhoista etnisistä vähemmistöistä. Vanhoja etnisiä vähemmistöjä Suomessa edustavat esimerkiksi romanit ja tataarit. Tässä raportissa vanhoista etnisistä vähemmistöistä keskitytään romaneihin. Saamelaiset ovat Suomen alkuperäiskansa ja ryhmä muodostaa myös yhden kansallisista vähemmistöistämme. Uusiksi etnisiksi vähemmistöiksi kutsutaan esimerkiksi eri maahanmuuttajaryhmiä. Maahanmuuttajat ovat hyvin moninainen väestönosa. Ryhminä mukana ovat niin ulkomailta opiskelun kuin työn takia muuttaneet, sekä turvapaikanhakijat. Samoin eri maahanmuuttajalasten ja -nuorten taustat voivat olla hyvin erilaiset. Maahanmuuttajanuorten kohdalla on tärkeä ottaa huomioon, ovatko he ensimmäisen vai toisenpolven maahanmuuttajia, koska useat yhdenvertaisuuteen liittyvät seikat näyttäytyvät erilaisina eri maahanmuuttajasukupolville. Nuoret ovat voineet asua koko ikänsä Suomessa oppien suomen (tai ruotsin) kielen lisäksi yhteiskunnalliseen osallisuuteen vaadittavan yhteiskunnallisen tietotaidon.

Seksuaalivähemmistöihin luetaan yleisesti ei-heteroseksuaaliset ihmiset, eli yleistäen homot, lesbot ja biseksuaalit. Seksuaalivähemmistöikäsitteellä viitataan ihmisiin, joilla on samaan sukupuoleen kohdistuvia rakkauden ja seksuaalisuuden tunteita, käyttäytymistä ja itsesäätelyä. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ne ihmiset, joiden biologinen, sosiaalinen tai psyykinen sukupuoli eivät muodosta jatkumoa. Sukupuolivähemmistöjen tarkempaan esittelyyn palataan luvussa 5.

Raportissa mukana olevien eri vähemmistöjen yhdenvertaisen kohtelun ongelmat näyttävät ensi silmäyksellä toisistaan selvästi erottuvina, mutta kun tarkastelee eri vähemmistöjen syrjintäkokemuksista olemassa olevaa tutkimustietoa, käy ilmi, että syrjinnän muodot eri vähemmistöjen kohdalla ovat yllättävänkin samankaltaisia.

Raportissa *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa* (Kankkunen ym. 2010) selvitettiin 10-17-vuotiaiden kokeman syrjinnän yleisyyttä. Internet-kyselyyn vastaajia oli yhteensä 337, joista 148 kuului eri vähemmistöryhmiin (etniset, kielelliset, uskonnolliset ja seksuaalivähemmistöt sekä eri vammaisryhmät). Raportissa todetaan, että syrjintäkokemukset ovat lasten ja nuorten arjessa varsin yleisiä ja ne vaikuttavat voimakkaasti heidän elämäänsä. Eri ryhmiä yhdistävinä syrjintämuotoina tutkimuksessa luetellaan nimittely, ulkopuolelle jättäminen, epäystävällinen kohtelu, ennakkoluuloisuus, väkivalta ja uhkailu. Monikulttuuristen

nuorten kokemuksiin kuuluvat edellä mainittujen kanssa pitkälti samantyyppiset syrjinnänmuodot (ks. esim. Honkasalo ym. 2007).

Vastaavat syrjinnän muodot ovat tulleet esiin useissa muissakin vähemmistönuoria koskevissa tutkimuksissa. Suomalaisten romanilasten ja -nuorten hyvinvointia ja heidän oikeuksiensa toteutumista koskevassa selvityksessä (Junkala & Tawah 2009) syrjintäkokemusten skaala ulottui nimittelystä väkivaltaan. Sama ilmiö toistuu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjintäkokemuksia selvittävässä raportissa (Huotari ym. 2011), jossa kerrotaan seuraavanlaisista omakohtaisesti koetuista syrjinnän muodoista: nimittelyn kohteeksi joutuminen, kiusaamisen uhan kokeminen, eristäminen muista, ”seksihulluksi” leimaaminen, salaamisen ja kaapissa pysyttelemisen paine, konfliktit ja väkivalta, sairaaksi ja syntiseksi leimaaminen sekä vitsailun, vähättelyn ja vaikenemisen kohteeksi joutuminen. Yleisten ilmene-mismuotojen lisäksi vähemmistöt kohtaavat siis myös vähemmistöspesifiä syrjintää.

Liikunnan kansalaistoiminnan tutkimuksessa vähemmistöjen yhdenvertaisuusnäkökulmasta nousee esiin useita mielenkiintoisia kehityslinjoja, tutkimuksen painopistealueita ja myös tunnistettuja tutkimustarpeita. Pasi Koski (2006, 2) on rajannut tutkimuskatsauksessaan liikunnan kansalaistoiminnan tarkoittamaan kansalaisten omaehtoiseen aktiivisuuteen perustuvaksi virallisesti organisoiduksi toiminnaksi, joka käytännössä koostuu ”liikunnan järjestötoiminnasta alkaen paikallistason seuratoiminnasta, alueellisten järjestöjen kautta valtakunnallisiin liikunta- ja urheilujärjestöihin”. Tämän tutkimuksen rajauksena on syrjintä liikunnan kansalaistoiminnassa ja ennen kaikkea, miten syrjintä estää osallistumisen seuratason toimintaan. Tässä tutkimuksessa liikuntaa tarkastellaan useassa kohdin kuitenkin laajemminkin, koska liikuntaa järjestävät eri muodoissa myös muutkin järjestöt, kuin varsinaiset urheiluseurat. Esimerkiksi eri vähemmistöjen järjestöjen paikallisosastojen puitteissa liikunta voi olla keskeinen toimintamuoto, kuten esimerkiksi Miikka Pyykkönen on maahanmuuttajien yhdistystoimintaa käsittelevässä väitöskirjassaan (2007) osoittanut. Myös erilaiset kerhot toimivat nuorten liikunnan harrastuspaikkoina.

Yhteiskuntakehityksen yleiset muutokset heijastuvat myös liikuntakulttuuriin ja sitä kautta seuratoimintaan. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vaatimukset ovat olleet jo melko pitkään liikunnan kansalaistoiminnan toimintaympäristöjen muutostrendeissä mukana (vrt. Koski 2006, 12-15), kuten valtakunnallisten liikunta- ja urheilujärjestöjen suvaitsevaisuushankkeetkin kertovat. Hanketasolla suvaitsevaisuuden edistämisestä ja vähemmistöjen suomalaiseen liikuntakulttuuriin integroitumisen esteistä ja kehittämisehdotuksista on luettavissa Kati Myrénin laajasta liikunnan

suvaitsevaisuushankkeiden evaluointiraportista *Kohtaamisia liikunnan kentällä - liikunnan suvaitsevaisuushankkeiden arviointi 1996-2002* (2003). Raportin pääpaino on maahanmuuttajahankkeiden arvioinnissa, mutta raportin tulokset ovat sovellettavissa muidenkin vähemmistöjen suvaitsevaisuustyöhön.

Integraation sijaan viime aikoina on siirrytty puhumaan inklusiosta. Liikunnassa inklusiönäkökulma tarkoittaa yksinkertaistettuna sitä, että vähemmistöjen edustajat harrastavat liikuntaa urheilulajin mukaan valitussa urheiluseurassa, eikä painoteta vähemmistöjen liikkumista erityisryhmissä. Kyseessä on siis kaikkien mukaan ottaminen ja kaikille avoin urheiluseuratoiminta. Vähemmistöistä maahanmuuttajien ohella inklusioperiaatetta on pohdittu ja kehitetty erityisesti vammaisliikunnan kohdalla (ks. Saari 2011).⁶ Eri vähemmistöjen kohdalla inklusioperiaate on tavoiteltava, mutta työkalut inklusiön toteuttamiseksi vaihtelevat.

Vaikka syrjinnän muodot liikunnan kentillä ovat eri vähemmistöjen kohdalla usein samantyyppisiä, toimintaehdotuksissa yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi on eroja tai ainakin painotuseroja. Esimerkiksi maahanmuuttajien kohdalla ilmeinen suomen kielen taidon puute, ei ole mitenkään merkityksellinen useiden muiden vähemmistöjen kohdalla. Yleisellä tasolla päämäärät ja toimintaehdotuksetkin ovat kuitenkin yhteisiä.

Vähemmistöihin kuuluvien nuorten näkökulmasta yleisympäristön sosiaaliset, kulttuuriset ja poliittiset muutokset ovat tehneet näkyväksi useita yhdenvertaisuuden toteutumisen esteitä ja ylipäättään mahdollistaneet asioiden esilleottamiset julkisesti. Myös liikunnan kansalaistoiminnassa esiintyvistä vähemmistöjen syrjinnästä on keskusteltu kiivaastikin erilaisilla muodollisilla ja epämuodollisilla foorumeilla. Toisaalta urheiluseuroille on osoitettu useilta tahoilta vaateita korjata syrjintään liittyviä epäkohtia ja toimia myös aktiivisesti suvaitsevaisuuden ja integroitumisen puolesta. Tutkimuskentällä on kuitenkin havaittu, että esimerkiksi laajasta hanketyöstä huolimatta, empiiristä tutkimusta alueelta on vähän (esim. Zacheus 2010, 221).

Liikunnan kansalaistoiminnan tutkimuksen näkökulmasta ilmiön hahmottamisen, tulkinnan ja seuratoiminnan kehittämisen yhteys näyttää selvältä, kuten sektoritut-

---

⁶ Saari (2011, 25) kiteyttää osuvasti inklusiön ja perinteisen urheilun normiston ristiriidan: "Onkin jossain määrin paradoksaalista, että samaan aikaan kun liikuntaa ja urheilua valjastetaan kiihtyvällä tahdilla inklusiön instrumentiksi ja eksklusiön ehkäisijäksi, urheilu toimii myös tehokkaasti valikoinnin, syrjäyttämisen ja ulossulkemisen järjestelmänä. Perinteisen urheilun normisto painottaa kyvykkyyttä, taidokkuutta, jähmettyneitä rakenteita, kontrollia, järjestystä ja normaaliutta."

kimuksen luonteeseen kuuluukin (esim. Heikkilä 2007). Koski (2006, 25) on kiteyttänyt tämän tutkimusotteen seuraavasti:

”Liikunnan kansalaistoiminnan tutkimuksessa on pyritty paitsi olemassa olevan tilanteen hahmottamiseen ja ymmärtämiseen myös muutostrendien jäljittämiseen. Lisäksi on haettu välineitä, eri tasojen toiminnallisten ehtojen ja niitä määrittävien tekijöiden ymmärtämiseen ja sitä kautta toiminnan kehitystyön tukemiseen ja kansalaistoiminnan jatkuvuuden turvaamiseen.”

Myös tässä tutkimuksessa pyritään edellä kuvattuun tutkimusotteeseen.

Raportin toteutus

Pääosan raportin tutkimusaineistosta muodostavat monikulttuurisuuden, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen, liikunnan kansalaistoiminnan ja nuoruuden asiantuntijoiden haastattelut, joita on kolmekymmentä. Haastattelut asiantuntijat edustavat niin liikuntatutkimusta, järjestö- ja seurakenttää kuin hanketyötäkin. Haastattelut toimivat paikallisina, seutukunnallisina ja kansallisinakin toimijoina.

Asiantuntijahaastatteluissa hahmotettiin yhdenvertaisuuden problematiikka kunkin haastatellun oman asiantuntijuuden näkökulmasta. Keskustelut painottuivat haastateltujen toimenkuvan näkökulmasta osallistumisen esteiden kuvaamisen lisäksi uusien yhdenvertaisuutta lisäävien toimenpiteiden kehittämiseen. Haastateltavina oli muun muassa tutkijoita (liikuntasosiologia, nuorisotutkimus, monikulttuurisuus, nuorisotyö, sukupuolentutkimus, kulttuuritutkimus); monikulttuurisuustyön ammattilaisia (monikulttuurisuussuunnittelu, monikulttuurisuustyö, maahanmuuttajien suomenkielen opetus), järjestötason (ohjaus, tiedotus), liikuntahankkeiden (koordinointi, johtaminen) ja seuratason toimijoita (valmentajia, liikuntajohtoa, seuraaktiiveja). On tärkeä huomata, että asiantuntijat puhuivat useammastakin näkökulmasta. Esimerkiksi useat liikuntahallinnon ja -hankkeiden parissa työskentelevät toimivat vapaa-aikanaan liikunta- ja urheiluseuroissa valmentajina tai muissa tehtävissä. Haastateltavat saivat esiintyä anonymeinä, joten heillä oli mahdollisuus esiintyä ”omalla suullaan”, eikä vain työnantajansa tai urheiluseuransa virallisena edustajana.

Haastattelut tehtiin ilman tiukkaa valmista kysymyslistaa. Haastattelut nauhoitettiin ja purettiin tekstimuotoon. Tavallisimmin haastattelut lähtivät liikkeelle siitä, että kukin asiantuntija kertoi vapaasti oman työnsä tai muun asiantuntijuuden kautta kokemuksistaan ja näkemyksistään yhdenvertaisuudesta. Keskustelun aikana

tehtiin tarkentavia kysymyksiä ja avauksia. Ilmeni, että useat osallisuuden ongelmakohdat ja kehittämisteemat toistuivat riippumatta haastattelun toimenkuvasta tai vähemmistöstä, jonka parissa hän toimi: ”Kun tossa äsken puhuttiin siitä, että lähdetäänkö liikkeelle maahanmuuttajanäkökulmasta vai sukupuolinäkökulmasta vai mistä näkökulmasta, niin tavallaan ne ratkaisevat tekijät on sitten samoja. Se on niinku se pointti. Nimenomaan.” (kehittämispäällikkö)

Varsinaisten haastattelujen lisäksi käytiin erävirallisempia keskusteluja eri toimijoiden kanssa. Vapaamuotoisimmatkin keskustelut ja yhteydenotot ovat olennainen osa tämän raportin aineistoa. Merkittävän osan raportin aineistosta muodostavat myös erilaisiin nuorten liikunnan kansalaistoiminnan yhdenvertaisuuteen liittyviin tilaisuuksiin ja tapahtumiin osallistuminen ja niiden annin purkaminen. Tilaisuudet ja tapahtumat olivat lähinnä eri järjestöjen tai hankkeiden järjestämiä. Tällaisia olivat esimerkiksi Sinettiseura-seminaari (8.10.2011) ja homofobianvastainen tapahtuma (International Day Against Homophobia; 17.5.2011). Varsinaisten esitysten lisäksi tilaisuuksissa käytiin sekä yleisökeskusteluja, että epävirallisia keskusteluja liittyen eri vähemmistöihin, nuoriin ja liikunnan kansalaistoimintaan.

Tärkeä osa raporttia ovat erilaiset meneillään olevat aiheeseen liittyvät liikunta-hankkeet, joiden monipuoliset materiaalit ovat olleet myös osa tutkimusaineistoa. Niistä on pyritty hahmottamaan liikunnan yhdenvertaisuuteen tähtääviä ratkaisuyrityksiä, sekä ongelmakohtia. Lisäksi hankkeessa on tutustuttu laajasti sosiaalisessa mediassa käytyyn keskusteluun. Hankkeen aikana toteutettiin myös pienimuotoinen lomakekysely nuorisovalmentajille, mutta sen pienen vastaajamäärän (n=26) vuoksi se jätettiin tässä käyttämättä. Hankkeessa on hyödynnetty myös aiemman romani-lapsia ja -nuoria käsittelevän tutkimuksen (Junkala & Tawah 2009) haastatteluaineistoja. Lisäksi aineistona on käytetty Uskalla.fi -kampanjan yhteydessä syntyneitä kirjoitelma-aineistoja, sekä saman kampanjan lehdistöseurantaa elo- ja syyskuussa 2009.

II TULOSKATSAUS

3. ESTEITÄ, KYNNYKSIÄ, KITKAA – TAVOITTEENA LIIKUNNAN JA URHEILUN ETNINEN ESTEETTÖMYYS

Osallistumisen *matalat kynnykset ja esteettömyys* ovat olleet viime vuosien perusteemoja yhdenvertaisuudesta puhuttaessa. Näillä termeillä on kuvattu eri tasoisia yhdenvertaisuuden toteutumisen haasteita ja arkikäytäntöjä, joita vähemmistöt kohtaavat eri elämänalueilla. Tässä luvussa pohditaan maahanmuuttajanuorten liikuntaan osallistumisen esteitä ja niiden madaltamista. Samalla tuodaan esiin sitä, kuinka samankaltaisia maahanmuuttajien ja muiden vähemmistöjen kohtaamat yhdenvertaisen osallistumisen toteutumisen esteet lopulta ovat.

Asenteet ja resurssit maahanmuuttajanuorten liikuntaa raamittamassa

Tämänkin raportin aineistot kertovat pitkälti samoista esteistä ja kynnyksistä kuin useissa vähemmistöjen osallisuutta kartoittavissa tutkimuksissa ja selvityksissä on todettu aiemminkin. Kati Myrénin tutkimuksen *Pois paitsiosta - maahanmuuttajien liikuntaharrastukset ja vapaa-ajanvietto Suomessa* (1999) laadullisessa osiossa on kuvattu kuinka liikunta on kuulunut lähtömaassa haastatellun elämään ja kulttuuriin ja toisaalta miten liikunta näyttäytyy osana nykyistä elämää Suomessa. Osa haastatelluista edustaa ikänsä puolesta myös tämän tutkimuksen kohderyhmää. Haastateltuja yhdistävinä suomalaiseen liikuntakulttuuriin integroitumisen esteinä esiin tulivat puutteellinen suomen kielen taito, suomalaisiin tutustumisen vaikeus, sopivan harrastusryhmän löytyminen, tiedotuksen ongelmat sekä taloudelliset tekijät. Yhdistävien kokemusten lisäksi korostuivat myös kunkin haastatellun yksilölliset mieltymykset ja sitoutumiset lähtömaan kulttuuriin ja uskoon ja toisaalta integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Eli tietystä maasta tulevat maahanmuuttajat eivät ole - suhteessa liikuntaankaan - yhtä massaa, vaikka edustavatkin samaa kulttuuripiiriä. Sama pätee myös muihin vähemmistöihin.

Maahanmuuttajanuorten liikuntaharrastusten esteinä puhutaan rahasta, asenteista, vastaanotosta, kielitaidosta, tietämisestä ja tietoisuudesta, harrastuspaikoista ja -ajoista - tai toisaalta samaa tarkoittaen taloudellisesta, sosiaalisesta, kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta pääomasta (vrt. Fagerlund & Maijala 2012, 42), jota liikunnan kansalaistoimintaan osalliseksi pyrkivän nuoren olisi hallittava. Maahanmuuttajanuorten kohdalla tilanne hahmottuu usein näin.

”No taloudellinen tilanne ja se vastaanotto, kieli. Nää kolme estettä on varmaan ratkasevat. Hyvä vastaanotto ja sitten että saa rahoituksen, että saa hoidettua joukkumaksut.” (nuorisotyöntekijä)

Taloudellinen kynnys eli liikuntaharrastusten korkea hinta nousi tässäkin raportissa keskeisimmäksi esteeksi nuorten yhdenvertaiselle liikuntaan ja urheiluun osallistumiselle. Toisaalta tämä ei ole pelkästään maahanmuuttajataustaisten nuorten liikuntaharrastusten esteenä, vaan koskee kaikkia samassa taloudellisessa tilanteessa olevien perheiden nuoria. Liikunnan tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta keskusteltaessa taloudellinen näkökulma on ollut yleisestikin eri areenoilla esillä. Täytyykin kysyä, miksi tähän monesti todettuun ongelmaan ei ole tartuttu tehokkaammin?

Maksuttoman liikunta- ja harrastustoiminnan vähäisyys ja seuroissa harrastamisen kalleus puhuttivat monien lajien kohdalla.

”Tosi vähän oli semmosta maksutonta harrastustoimintaa eli kaikki oli sellasta päämäärätietosta urheilua, huippu-urheilua, ja sitten on seurojen juniorit, jotka on pelannu ihan natiiaisesta asti, se ei sitten ollu kahdella tapaa mahdollista. Että toinen oli tietenkin taloudelliset syyt, että maahanmuuttajilla ei ole yksinkertaisesti varaa maksaa huippuvarusteista mitä se vaatis, eikä lisenseistä, et yksinkertaisesti joku jalkapalloharrastus yläasteikäiselle kaverille maksaa melkein tuhannen euroo vuodessa, kun ostetaan uusia nappiksia ja maksetaan lisenssit ja pelimatkat.” (nuorisotoiminnan koordinaattori)

”Ja sitten pelissä tuomarit ja kenttämaksut. Täällä ei oo kenttiä tarpeeks. Et esimerkiks just kenttämaksut kun ne maksaa monta kymmentä euroo tunti, ni ne ei pysty oma-aloitteisesti sitä lähtee organisoimaan, et tulee kieliongelmat.” (valmentaja)

”Kyllä, jotkut harrastukset maksaa parisataa, kolmesataa joukkueelle, että ne saa vuorot varattua, niin ne on semmosia esteitä, mitkä voi olla taloudellisia tekijöitä. Monet ei tiedäkään, että nämä kaikki alle 18, oli ne kantasuomalaisia tai maahanmuuttajia, niin kaupunginhan pitää tukea alle 18-vuotiaiden harrastuksia kerran tai kahdesti vuodessa. Maksuista pitää kaupungin kyllä tulla vastaan, mutta moni ei tiedä, että mistä ne käy tämmösiä kysymässä.” (nuorisotyöntekijä, valmentaja)

Maahanmuuttajien kohdalla taloudelliset esteet korostuvat, koska heillä on usein kantasuomalaisia heikompi taloudellinen tilanne. Maahanmuuttajanuorten kohdalla toinen esiin tuleva este tai kynnys on *kielitaito*. Useat haastatellut asiantuntijat kuitenkin totesivat, että puutteellista kielitaitoa tässä yhteydessä korostetaan ehkä liikaakin.

”Kielitaidottomuuskaan ei ole poissulkeva, esteenä oleva asia. Sen kielen kyllä oppii, kun joukkueeseen mukaan pääsee. En tiedä millä lailla ryhmäytyvät, mutta kun kaksi tuntia harrastavat niin mukaan tulee.” (valmentaja)

”Siellä on aina vertaistulkkaus. Se näkyy aika selkeesti, että toinen kaveri on ollu kolme kuukautta Suomessa ja toinen ollu kuus kuukautta ja se joka on ollu kuus kuukautta, toimii sitten tulkkina niillä kahdellakymmenellä viidellä sanalla jotka se osaa. Nuorten parissa se menee niinku heittämällä. Jos nuorella on ollu suomenkielisiä kavereita, ni kahessa vuodessa ne puhuu melkein parempaa suomee ku savolaiset.” (valmentaja)

Kielitaito ei siis näytä seuratoimintaan sisäänpääsyn jälkeen enää tuottavan suuria esteitä. Kielitaidon puutteellisuutta paljon merkittävämpi este on kuitenkin nuoren vastaanotto seuratoimintaan. Jos asenneilmapiiri on negatiivinen, koko seuratoimintaan liittyminen epäonnistuu ja nuori jää ohjatun liikuntaharrastuksen ulkopuolelle.

”Kyllähän se on sitten paikanpäällä valmentajasta ja joukkuekavereistakin kiinni. Jos vastaanotto on sellanen, että huono vastaanotto, niin nuori saattaa sitten jäädä ulkopuolelle, kun ei välttämättä saa kaikkiin heti kontaktia. Jos ei heti oteta mukaan, niin saattaa sitten syrjäytyä tai on semmonen olo että mua ei haluta tänne, mä en tuu tänne toista kertaa. Pitäis valmentajiinkin vähän enemmän kiinnittää huomiota, tiedottamiseen ja uusista kulttuureista kertomiseen. Vastaanottoon ja kontaktin saamiseen olis kiinnitettävä huomiota.” (valmentaja)

Kohti kitkatonta monikulttuurisen liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuutta

Kynnysten ja esteiden madaltamisessa tärkeä asia on henkilökohtaisen vuorovaikutuksen aikaansaamisen. Tällöin erilaiset avainhenkilöt tai ”sisäänheittäjät” nousevat arvoon. He ovat henkilöitä, jotka toimivat nuoren ja organisoidun liikuntatoiminnan välissä helpottamassa sisäänpääsyä.

”Avainhenkilöt on tässä se, että olis se kynnyks matalampi, että on joku kiinnekohta ja tuttuus. Avainihmisiä ja välittäjiä tarvitaan, jotka on siinä rinnalla kulkemassa.” (monikulttuurisuustyöntekijä)

Avainhenkilöt voivat esimerkiksi opastaa nuoren ensi kertaa harrastuspaikalle ja tukea häntä ensikontaktissa seuratoimintaan.

”Eli siellä seuroissa ja maksuttomissa kerhoissa on sama ihminen ketä voi kädestä viedä vaikka yhden kerran sinne seurajoukkueen harjoituksiin. Mun kokemus oli, meillä oli lapsia, ala-asteella kävi kerhoissa viikoittain, niin me jaettiin niille laput käteen ja sanottiin että menkää, meillä on tuolla ja tuolla treenejä, niin ei mitään tapahtunut. Sitten se yks kerta, kun se valmentaja sanoi, että mä tapaan teidät täällä tiistaina kello kaks ja me mennään yhdessä sinne harjoituksiin, niin siellä oli yht’äkkiä kuus seittemän lasta. Sen jälkeen kun ne on kerran viety sinne, niin ei niitä saanut kulumallakaan pois, vaikka ne joutu kulkeen pitkän matkan.” (monikulttuurisuusasiantuntija)

”Itsekin ollaan tehty ja moni muukin tässä kaupungissa, että nämä uudet maahanmuuttajat, kun ne tulee tänne Suomeen ja jos ne tietää mitä ne haluaa harrastaa, niin soitetaan valmiiksi valmentajille ja sitten mennään ensimmäistä kertaa linja-autolla sen nuoren kotia lähellä olevalle pysäkillä ja viedään se paikanpäälle ja hän näkee sen joukkueen. Siinä pelaamisessa ja harrastamisessa ei tarvita sitä kieltä, ne oppii sen samalla. (...) Täältäkin viedään sinne paikanpäälle ja tuodaan takaisin. Seuraavan kerran, seuraavana päivänä hän pystyy kyllä samaa reittiä menemään. Se on yks tärkeimpiä keinoja.” (nuorisotyöntekijä, valmentaja)

On tärkeä huomata, että avainhenkilöt voivat olla myös muita nuoria. Tämä tulee esiin myös monikulttuuristen nuorten arkea, ajatuksia ja ajankäyttöä selvittävässä tutkimusraportissa *Yhdessä vai yksin erilaisina?* (Honkasalo ym. 2007). Raportti pohjautuu 38:n erilaisista monikulttuurisista taustoista tulevan nuoren haastatteluihin. Mukana oli sekä maahanmuuttajia että paluumuuttajia, niin sanotuissa ”seka-avioliittoperheissä” syntyneitä ja pakolaisia. *Yhdessä vai yksin erilaisina?* -raportissa käsitellään liikuntaa ja urheilua monin paikoin. Nuorten harrastusten liikuntapainotteisuus nousi vahvasti esiin: 38 haastattelusta 28 harrasti urheilua tai liikuntaa ja lajikirjo oli laaja. Haastatellut nuoret näkivät liikunnan ja urheilun hyvin tärkeänä ystävyyssuhteiden ja sosiaalisten verkostojen rakentajana. Ystävän vaikutus liikuntatoimintaan mukaan lähtemiselle oli merkittävä.

Olemassa olevat ystävyys- ja kaverisuhteet ja ylipäättään sosiaalisen ja fyysisen ympäristön tuttuus helpottavat seuratoimintaan mukaan menoa. Seuratoiminnan esitleminen lähiliikunta-alueille voisi helpottaa maahanmuuttajien seuratoimintaan sisäänmenoa.

”Että varmaan sekin, että nuoret löytäis sen oman lähipiirin, että maahanmuuttajavanhemmilla on varmaan vielä vähemmänkin niitä resursseja lähtee viemään ja tuomaan siihen rumbaan ja ei ehkä haluakaan. Että löytyis sen lähialueen kautta. Miksi ei esimerkiksi asuinalueella, kun on tämmönen iso halli siinä koulun vieressä, tehtäisikin niin, että syksyllä julkaistais sellainen, mitä on tällä asuinalueella tarjolla. Kaikki se. Koska ei ihmistä kiinnosta se järjestäjä. Niitä kerhoja vois tarjota yhä enemmän juuri nämä liikuntaseuratkin.” (projektipäällikkö)

Lähiliikunnassa tuttuus ja kaverit ovat tärkeitä. Nuoret ja erityisesti maahanmuuttajat eivät välttämättä löydä paikkaansa urheiluseuratoiminnassa. Lähiliikuntapaikkojen kautta tätä roolia olisi mahdollista kasvattaa ja palvelut voitaisiin saada paremmin vastaamaan nuorten omia toiveita ja tarpeita (Gretschel & Salmikangas 2010, 97-98).

Perheen rooli maahanmuuttajanuorten liikunnan harrastamisen tukena on merkittävä, kuten kaikkien lasten ja nuorten harrastuksissa. Maahanmuuttajan lähtömaan kulttuurilla voi olla merkitystä siihen, miten nuoren vanhemmat lastensa liikuntaharrastuksiin suhtautuvat. Mikäli lähtömaassa on ollut vahva kilpa- ja huippu-urheiluun kannustava ilmapiiri, vanhemmat tukevat - joskus myös vaativat -helpommin Suomessa lastensa osallistumista ohjattuun seuratoimintaan. Toisaalta maista, joissa ohjattu seuratoiminta ei ole yleistä, maahanmuuttajaperheet saavat ensikontaktin ohjattuun liikunta- ja urheilutoimintaan vasta Suomessa. Perheen rooli on kummassakin tapauksessa tärkeä. Haastatteluissa korostui varsinkin maahanmuuttajatyttöjen kohdalla, että liikunta- ja urheilutoiminnan järjestäjät ovat yhteydessä nuorten perheisiin tavalla tai toisella.

”- Mites niitten vanhempien kanssa, onks ne käynyt siellä kattomassa paikan päällä?

- Tässä poikaporukassa vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ei ole ollut niin olennaista, mutta tyttöryhmien kans se on tosi tärkeitä ja sitten meillä pitäis olla myös naispuolinen ohjaajakin siinä. Meillä oli sellanen yks hanke ja siinä käytiin läpi just sitä, että millä tavalla tytöt saatais harrastamaan, ylipäättänsä mitä tahansa, ni sitten se oli loppujen lopuks ihan perhetyötä. Ohjaaja menee käymään kotona ja näyttäytymässä, että minä olen se ja

se, ja sitten vasta irtoa näille tytöille luvat lähteä. Sitten tytöille loppujen lopuksi meidän hankkeessa muodostu liikuntalajiksi uinti. Ne halus uimaan ja sen onnistuminen teki pioneerityötä täällä, että nythän tuolla on naisten uimavuoro. Kerran viikossa muslimitytöt pääsee uimaan kaikessa rauhassa, että se voidaan ottaa meidän nuorille meriitiksi.” (nuorisotyöntekijä)

Useissa suomalaisissa lasten ja nuorten liikunnan ja urheilun kehittämishankkeissa vanhempien roolia ja sitouttamista onkin korostettu. Tyttöjen ja poikien sukupuolten tasa-arvonäkökulma liikunnassa on otettu esille yleisestikin. Esimerkiksi *Liikunta ja tasa-arvo 2011* -raportissa liikunnan sukupuolijärjestystä ehdotetaan tasa-arvoistamaan jo kaikista nuorimpien liikunnan harrastajien osalta, jotta sukupuolistereotyyppioihin ja niistä seuraaviin valinnan mahdollisuuksiin ei jähmetyttäisi.

Tärkeä haastatteluissa selvästi esiintunut isompi toimenpide-ehdotuskokonaisuus liittyi tiedotukseen. Miten nuoret saavat tietoa harrastusmahdollisuuksista? Haastateltujen kokemusten perusteella tiedotuksessakin henkilökohtaiset kontaktit ovat erittäin tärkeitä: ”Ennen vanhanen puskaradio, henkilökohtaiset kontaktit”. Suorien kontaktien jatkona ehdotetaan sosiaalisen median käyttöä, joka on jo valmiinaoleva kommunikaatiokanava nuorten keskuudessa.

*”Eli nyt teillä on sitten tiedotusta menossa?
Koulut, nuorisotilat, facebook.” (nuorisotyöntekijä)*

”Facebook oli ihan niitten jätkien oma pyyntö, että sieltä saat meijät kiinni hyvin. Ja sitten suoraan tekstiviesti puhelimeen. Suora kontakti, jos sä sanot niille viikkoo aikasemmin ja sitten soitat niille, että missä kaikki on ni, ne sanoo et tänäänkö ne on ja ahaa mä oon jo muualla, emmä pääse okei. Se on huomattu, et se pitää olla tarpeeks lähellä ajankohtaa kun muistuttaa.” (valmentaja)

Tiedotuksessa on panostettava nuorten jokapäiväisiin viestintäkanaviin, sekä ennen kaikkea koulujen ja oppilaitosten kautta tapahtuvaan tiedotukseen. Joskus yhteistyö on sujunut hyvin:

”Tiedotus on enimmäkseen hoidettu koulun kautta. Koulun kautta tehty yhteistyö. Oon vienyt kouluille mainoksia, opettajat on tietysti, opot, olen tehnyt yhden opon kanssa yhteistyötä. Hänkin on mainostanut eteenpäin.” (nuorisotyöntekijä, valmentaja).

Mutta valitettavan usein haastatteluissa nousi esiin myös vähemmän onnistuneita yhteistyökokemuksia.

Myös perustiedot liikuntapaikoista, harjoitusajoista ja seuraan liittymisen käytännöistä ovat avainasemassa. Tärkeätä on myös se, että yksittäisten liikuntainfojen lisäksi nuorella ja hänen perheellään on tietoa kokonaistarjonnasta. Haastateltu monikulttuurisuustyöntekijä pukee ajatuksen hyvin sanoiksi: ”Halutakseen jotain pitää jo tietää mitä haluaa ja mitä on tarjolla ja mihin se johtaa, tavallaan se laatu siinä. Just se tietosuus, että tällasta toimintaa voi olla olemassa tai tään tyyppistä ja tämmöseen on mahdollisuus mennä.” Ja toinen monikulttuurisuustyöntekijä jatkaa: ”Sitten myös mielikuvat lajeista, että jotkut lajit koetaan tosi vieraaks ja kun ei oo tuttuutta eikä semmosta. Voiku joku laittais semmosen tutustumiskierroksen kaikkeen.”

Esimerkiksi koulujen tiloissa paikoitellen järjestetäänkin jo harrastetori-tapahtumia joissa myös liikuntaharrastusten lajikohtaiset esittelyt ovat mukana. Eri liikuntalajeihin maksuttoman tutustumisen periaate on erinomaisesti läsnä esimerkiksi Power Action -toiminnassa (<http://www.poweraction.net>), joka on levinnyt useille paikkakunnille. Tällaiset tapahtumat eivät luonnollisestikaan ole vain maahanmuuttajalasten ja -nuorten, vaan kaikkien lasten ja nuorten etu.

4. ROMANINUORET LIIKUNTAHARRASTUKSISSA – PIENI EKSKURSIO

Etnisistä vähemmistöistä ja liikunnasta puhuttaessa kohteena ovat olleet yleensä maahanmuuttajat. Niin sanotut vanhat vähemmistöt, kuten romanit on ohitettu yleensä näissä keskusteluissa. Tässä luvussa tarkastellaan romaninuria ja liikuntaharrastuksiaan.

”- Onko sulla muita harrastuksia?

- Talli, hevoset.(15-vuotias poika)

- Ei sulla omaa hevosta oo?

- On mulla pari.

- Pari?

- Niin, kaks. Tai kolme.

- No ethän sä sitten muuta kerkee harrastamaan?

- No eihän siinä muuta kerkee.

- No onko pärjännyt?

- On kai ne välillä.

- No sehän on melkein kuin työtä?”

Edellinen keskustelu⁷ 15-vuotiaan romanipojan kanssa tukee yleistä stereotyyppistä kuvaa romanimiehestä tai pojasta hevosmiehenä. Raviurheilu on romanipoikien puheenaiheena ja osalla myös äärimmäisen intensiivisenä, aikaa vievänä ja koko arkielämää hallitsevana harrastus, voisi sanoa jopa elämäntapa. Liikunnan tai urheilun ja romanikulttuurin yhteen liittäminen päättyy usein juuri raviurheiluun, tai siihen stereotyyppiseen kuvaan, että romanit eivät harrasta urheilua ja liikuntaa juuri lainkaan, vaikka esimerkiksi nyrkkeilystä löytyy selkeän romani-identiteetin omaavia sm-tason huippu-urheilijoita:

”- No mites yläasteella? Kiinnostuksen kohteet oli samat. Urheilu?

- Joo. Tai mulla siirty jo tossa viidennellä luokalla kun olin, niin kaveri sano, että mennään kokeilemaan nyrkkeilyä. No sitte minä, että ei-ei, nenä menee

---

⁷ Tämän luvun aineisto perustuu Alli Paasikiven Säätiön rahoittaman suomalaisten romanilasten hyvinvointia ja heidän oikeuksiensa toteutumista käsittelevän tutkimushankkeen haastatteluaineistoihin. Haastateltavina oli 36 erilaisissa asumisympäristöissä ja eri puolella Suomea asuvia 10-18 -vuotiaita romanilapsia ja -nuoria. Hanke toteutettiin ajalla 1.10.2008 - 31.3.2009. Hankkeesta julkaistiin raportti *Enemmän samanlaisia kuin erilaisia. Romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2009:2. Tekijöinä Pekka Junkala ja Sanna Tawah. Haastateltavien tavoittamiseen, itse haastatteluihin, aineiston tulkintaan ja tutkimusetiikkaan liittyvää tietoa ja pohdintaa löytyy julkaisusta, joka on luettavissa myös verkkoversiona osoitteessa www.lapsiasia.fi kohdassa julkaisut.*

vinoon. Sitte me mentiin ja sitte mä huomasin, että mä olen ollut pari vuotta siellä ja kaveri oli jo lopettanut. Siinä se on sitten mennyt (17-vuotias poika)

- *Mikä siinä veti? Oliko se se laji sinänsä vai porukat?*
- *Niin, no mä olen ollut semmonen kilpaurheilun ystävä enemmän.*
- *Se on kovaa treeniä.*
- *Kyllä. Täysillä. Kyllä mä treenaan joka päivä ja nyrkkeilyn ympärillä mun elämä pyörii tosi paljon.*
- *Niin vielä tuosta liikunnan harrastamisesta. Sanoit että sulla oli nuorempana muitakin urheilulajeja, mutta ei niin ohjatusti?*
- *Niin jos oli talvi, niin oltiin luistelemassa tai vähän hiihtoo. Siitä mä en oo kyllä niin paljon tykännyt. Kesällä niin edelleen jalkapalloa. Sitten yks laji vei.”*

Romanipoikien liikuntaharrastusten lajikirjo

Haastattelutilanteessa keskusteltaessa 10-18 -vuotiaiden romanipoikien (n=22) kanssa vapaa-ajasta, esiin tulivat seuraavat lajit, joita haastateltavat olivat harrastaneet tai harrastivat haastatteluhetkellä:

Sähly, salibandy (4 mainintaa), jääkiekko (3), karate (3), nyrkkeily (3), jalkapallo (2), hevosurheilu (2), lentopallo (2), punttisali(2), hip-hop-tanssi (2), potkunyrkkeily (2), ammunta, koripallo, keilaus, judo, yleisurheilu (juoksu), telinevoimistelu, kungfu, hiihto, laskettelu, uinti

Haastatteluteemoissa ei erityisesti oltu painotettu liikuntaharrastuksia ja koko vapaa-aikateemakin muodosti vain melko pienen osan kysymyksistä. Toisaalta vapaa-ajanvietto oli ”helppo” keskustelunaihe, verrattuna esimerkiksi koulu- tai kotiteemoihin. Useimmat pojat olivat ainakin jossakin vaiheessa harrastaneet liikuntaa ohjatusti urheiluseurassa. Yleensä urheiluseuran toimintaan oli menty kaverin kanssa, eikä kaveri aina ollut välttämättä romaniystävä. Usein ohjatut liikuntaharrastukset olivat kokeiluluonteisia ja kestivät muutamasta kerrasta kuukausiin.

”- Onko sulla ihan semmosta ohjattua harrastusta?

- *Ei niinku sillee.(14-vuotias poika)*
- *Onko sulla jossain vaiheessa ollut?*
- *Oon mä jossain vaiheessa pelannut sählyä ja pelannut lentopalloa.*
- *Olisko sulla nuorempana ollut jotakin semmosia harrastustoiveita mitkä ei toteutunut?*
- *Karate.”*

Toteutumattomina liikuntaharrastustoiveina romanipojat toivat esiin karaten lisäksi hevosurheilun, ammunnan, kartingin ja kungfun. Perusteluiksi miksi toiveet eivät toteutuneet, he mainitsivat rahan puutteen.

Suurin osa liikuntaharrastuksista vanhemmilla haastatelluilla oli loppunut teini-iässä. Varsinaisia perusteluja haastatteluaineistosta ei löydy, koska teema ei ollut kyseisiä haastatteluja tehdessä vielä relevantti ja haastatteluaiheita on muutenkin runsaasti. Kattoivathan haastatteluaiheet käytännössä kaikki elämänalueet. Yleisesti liikuntaharrastuksen loppuminen kuvattiin hiipumisena tai motivaation loppumisena tai yksiselitteisesti, että vain lopetin harrastuksen.

”- Onko sulla ollut nuorempana jotakin muita?

- Kyllä mulla on ollut nuorempana. Harrastin liikuntaa ja yleisurheilua.

(14-vuotias poika)

- Jossain seurassa olit?

- Joo.

- Tuliko menestystä?

- Kyllä nuorempana ihan mukavasti juoksin siellä,

mutta sitte se vähän hiipu. Ei jaksanut enää.”

Toisaalta kyse lienee yleisemmästäkin teini-iän kynnyksellä tapahtuvasta alakoulu-iässä aloitetun liikuntaharrastuksen loppumisena yläkouluiässä. Esimerkiksi Lämsän ja Mäenpään *Kuinka moni lopettaa. Tietoja ja näkemyksiä nuorten urheiluharrastuksen aloittamisesta ja lopettamisesta* (2002) tutkimuksen perustella lajilisenssejä on eniten 11-vuotiailla, mutta niiden jyrkkä lasku tapahtuu 13-vuotiaana yläkoulun alkuvaiheissa. Huomioitavaa on, että haastatteluaineiston romanipojat liikkuivat paljon seurakuntien ja kunnallisen nuorisotyön toiminnan puitteissa. Lisäksi useammalla paikkakunnalla romanimiehillä ja pojilla oli oma salivuoro, jolloin pelattiin ”isä-poika-porukalla” pääasiassa sählyä ja kesäaikaan jalkapalloa.

Romanitytöt ja liikunta?

Enemmän samanlaisia kuin erilaisia -raportin (2009) aineistoja uudelleen läpikäydessä romanipoikien ja -tyttöjen liikuntaharrastamisen ero tulee selvästi esiin. Seuraavassa poikien tavoin romanityttöjen (n=14) maininnat lajeista joita ovat harrastaneet tai harrastavat: tanssi (2 mainintaa), uinti. Toteutumattomat liikuntaharrastustoiveet puolestaan olivat: jalkapallo (3 mainintaa), tanssi (2) ratsastus (2), koripallo, lentopallo

Tämä sukupuoliero näyttää häkellyttävän selvältä, eikä sitä voi ohittaa esimerkiksi sillä, että romanityttöjen kuuluu puhua ja vastata tietyllä tavalla liikuntaan tai urheiluun liittyen haastattelutilanteessa. Muita elämänalueita koskeviin kysymyksiin tytöt olivat valmiita vastaamaan usein varsin kriittisestikin, olipa haastattelijana sitten mies tai nainen. Ylipäätään tyttöjen harrastukset tai vapaa-ajanvietto eivät vaikuttaneet kovinkaan ohjatulta, toisin kuin usein romanipojilla, vaan ne liittyivät lähinnä kodin, suvun ja ystävien yksityiseen piiriin.

Tässä läpikäyty romanilapsia ja -nuoria käsittelevä aineisto lähinnä vain todentaa - ainakin tyttöjen osalta sukupuolitettuja - olemassa olevia vähemmistönuorten liikunnan kansalaistoimintaan liittyviä yhdenvertaisuuden esteitä. Niiden syihin, mekanismeihin, saati ratkaisuyrityksiin aineisto ei taivu. Romanityttöjen tai nuorten liikuntaan osallistumisen yhdenvertaisuusesteet ovat olleet tiedossa ainakin opetussektorilla. Toimiinkin on ryhdytty - ainakin puheen tasolla.

”Koulussa laadukkaaseen liikunnanopetukseen osallistumien on jokaisen oppilaan oikeus. Romanioppilaita koskevat liikunnan opetuksessa samat säännöt kuin muitakin. On kuitenkin huolehdittava yhdenvertaisuuslain edellyttämällä tavalla, että kukaan ei joudu muita huonompaan asemaan esimerkiksi etnisen alkuperänsä, sukupuolensa, ikänsä, uskontonsa, vammansa, seksuaalisen suuntautumisena tai sukupuoli-identiteettinsä vuoksi. Jos liikunnassa on sellaisia sisältöjä, jotka eivät sovellu romanioppilaille hänen kulttuurinsa vuoksi, voidaan opetuksessa toimia siten, että tällaiset opetussisällöt korvataan sellaisilla sisällöillä, jotka eivät ole ristiriidassa romanikulttuurin kanssa. Ryhmässä aikuinen on myös vastuussa siitä, että kukaan vertaisryhmässä ei kiusaa tai syrji ketään.” (Nissilä 2010, 24.)

5. SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖJEN HUOMIOINTI LIIKUNNAN KANSALAISTOIMINNASSA – ONKO SITÄ?

”Mitä tekemistä seksuaalisella suuntautumisella on urheilun kanssa?”

”Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvia on monien lajien harrastajien ja huippujen joukossa, mutta monet heistä ovat piilossa ja suojelevat itseään, joukkuettaan tai sponsoreitaan. Urheilumaailman heterokeskeisessä ja sukupuolinormatiivisessa ympäristössä on monen urheilijan vaikea esimerkiksi esiintyä julkisesti samaa sukupuolta olevan kumppanin tai puolison rinnalla. Erityisesti joukkuelajeissa miesten homous kohtaa kielteisiä asenteita ja ennakkoluuloja.” (Aaltonen ym. 2009, 141.)

Miksi homous, lesbous ja bi-seksuaalisuus ovat urheilussa niin suuri tabu, vaikka aiheesta käydään muualla yhteiskunnassa jo paljon aktiivisempaa ja avoimempaa keskustelua? Urheilukulttuuri onkin nähty yhtenä heteronormatiivisuuden ja homofobian viimeisistä ja vahvimista linnakkeista. Homofobia määritellään Yhdenvertaisuus.fi -sivustolla ihmisten ja yhteiskunnan negatiivisiksi asenteiksi tai toimiksi homoseksuaaleja kohtaan. Se on yleistermi homokielteisyydelle ja -pelolle. Pelkoa ja kielteisyyttä ylläpitävät homouteen liitetyt väärät uskomukset ja käsitykset. Hetero-olettamus on puolestaan vallitseva näkemys siitä, että heteroseksuaalisuus on yleinen normi ja kaikkien ihmisten oletetaan automaattisesti olevan heteroseksuaalisia.

Homofobia ja heteronormatiivisuus sekä niiden kanssa yhdessä kulkevat ennakkoluulot, vääristyneet käsitykset ja kielteiset asenteet tulivat esiin myös omakohtaisissa kirjoituksissa, joissa seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluvat aktiiviliikkujat ja urheilijat kertoivat syrjäntäkokemuksistaan. Kirjoitukset löytyvät kokonaisuudessaan homofobian vastaisen Uskalla-kampanjan sivuilta (www.uskalla.fi). Kirjoituksia on yhteensä 50, joista suurin osa on omakohtaisiin kokemuksiin perustuvia, mutta joukossa on myös muutama yleisellä tasolla kampanjaa - kielteisessä tai myönteisessä sävyssä - kommentoiva kirjoitus. Seuraavat sitaatit ovat peräisin kyseisestä aineistosta.

Seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä keskustelunavauksia on torjuttu liikunta- ja urheiluympäristöissä pääasiassa kahdella tavalla. Ensinnäkään ei ole haluttu myöntää, että ei-heteroita urheilijoita ylipäätään on - vaikka heitä löytyykin kaikilta

muilta elämänalueilta. ”Meidän urheiluseurassa ei tätä homo-ongelmaa ole” -tyyppiset asian mitätöinnit ovat yleisiä. Homoseksuaalisuuden kääntäminen välittömästi ongelmaksi kertoo yleisestä suhtautumisesta seksuaalivähemmistöihin. Nimimerkki HeteroMies1978 (100% hetero) kirjoittaa: ”Itse en voi uskoa, että urheilussa olisi oikeasti homoja tai lesboja”. Toinen yleinen argumentti kuuluu, että seksuaalisella suuntautumisella ei ole mitään tekemistä urheilun kanssa: ”Ei kai näillä asioilla ole merkitystä urheilussa? Hyvät ihmiset herätkää! Tehkoon heterot ja homot vapaa-aikanaan mitä haluavat, mutta urheilussa ko. asetelmaa ei voi ajatella”; ”Minusta seksuaalisuutta ei tarvitsisi viedä joka paikkaan, vaan urheiluseurojen pitäisi rauhassa saada keskittyä olennaiseen”.

Argumentti on tuttu myös Setan varapuheenjohtajalle, joka on todennut: ”Muuta ei toivota kuin tosiasioiden tunnistamista. Urheilussa on muitakin kuin heteroita, ja heidän on saatava urheilla omina persooninaan, ilman pelkoa, nolaamista ja ulos sulkemista. Se, paljonko haluaa konkreettisesti kertoa yksityiselämästään vaikka joukkueessa, on jokaisen oma asia.” (Apu-lehti 34/2009) Eräs Uskalla -kampanjaviestin kirjoittajista lähestyy asiaa rinnastamalla sen rasismiin: ”Eihän äkkiseltään ajateltuna asia seuroihin ja urheiluun mitenkään liity, mutta jotenkin kampanjan kritisoijilla tuntuu aina menevän pointti ohi - ongelman eli homofobian vastustaminen. Eihän rasismiakaan enää hyväksytä urheilussa?”

Vaikenemisen pakko on yksi perustava kielteisistä asenteista ja ennakkoluulosta juontuva seuraus. Seksuaalivähemmistöistä tulee helposti hiljaisia ja näkymättömiä (Aaltonen ym. 2009, 142). Vaikenemisen pakko kielteisten seurausten pelossa oli aiheuttanut myös monelle Uskalla-kampanjan kirjoittajalle paineita: tunteen että ei saa olla oma itsensä ja joutuu esittämään jotakin muuta kuin oikeasti on.

”Tiedän, että jos kertoisin joukkueelle seurustelevani toisen pojan kanssa, joutuisin ehkä jäämään pois joukkueesta. Siksi olen päättänyt, että toistaiseksi en sano asiasta mitään. Kertomatta jättäminen on minulle hankalaa.”

”V****ttaa teeskennellä ja hymistellä tyhmille vitseille ja pitää jotain roolia koko ajan. Tuntuu, että valehtelen, enkä saa olla oma itseni. Asia tuskin järkyttäisi muutamia ’siviilielämässä’, mutta treeneissä kaikki antavat itseltään erilaisen kuvan ja suhtautuvat asiaan eri tavalla. Toivottavasti tulevaisuudessa jokainen saa olla oma itsensä ja täysillä mukana joukkueessa.”

Kirjoituksissa toistuu kerta toisensa jälkeen pelko siitä, että tulisi seurasta pois-potkituksi, jos kertoisi seksuaalisesta suuntautumisestaan. ”En ole kertonut enkä kerro asiasta ryhmän muille jäsenille, koska pelkään että minut potkitaan pois ryhmästä”; ”Mietin vain, että mitä joukkuekaverini asiasta tuumaisivat jos kertoisin? Mitä valmentamieni junioreiden vanhemmat ajattelisivat? Savustettaisiinko minut ulos molemmista joukkueista?” Myös ulostulon vaikutuksia oman urheilusuorituksen ja osaamisen arviointiin pelättiin: ”Entäpä kun on kyse arvostelulajista? Itse en ainakaan uskalla kokeilla mitä tapahtuu, jos tulen kaapista ulos! Osa tuomareista on niin konservatiivisia, että homoseksuaalisuus voi vaikuttaa arvostelupisteiden suuruuteen - nimenomaan negatiivisesti.”

Joidenkin kohdalla pelot olivat myös käyneet toteen. Joukkueesta ulossavustaminen oli tapahtunut esimerkiksi henkilön peliaikaa vähentämällä ja informaatiota salaamalla. Muun muassa harjoitusaikatauluista oli jätetty kertomatta. ”Seläntäkainen pahanpuhuminen”, juoruilu ja naureskelu pukuhuoneessa ja suihkutiloissa, sekä mielenosoituksellisesti korostunut fyysisen etäisyydenotto olivat myös keino osoittaa, että seksuaaliseen vähemmistöön kuuluva nuori ei kuulu joukkueeseen.

”kokemuksen katkeralla sävyllä voin kertoa, että pysykää tiukasti kaapissa, jos haluatte urheilla. minun urheilu-urani katkesi, kun joku näki minut helsingissä homobaarin terassilla. sen jälkeen kukaan ei enää kertonut tulevista harkoista ja joukkue savusti minut taidokkaasti ulos. sääli, koska urheilu oli iso osa elämäni. pitäkää asiat omana tietonanne, jos haluatte jatkaa. totuus on aivan toista kuin korulauseet. suomen urheilumaailma on hyvin ahdasmielinen.”

Myös seksimaanikoksi leimaaminen tai leimatuksi tuleminen pelko tulivat kirjoituksissa toistuvasti esiin.

”Valitettavasti edelleen iso pelon aihe ilmeisesti on että homot/lesbot yrittävät jokaisen samaa sukupuolta olevan kimppuun. Näinhän se ei tietenkään ole. Itse en ole koskaan ollut siinä mielessä kiinnostunut kenestäkään pelikaveristani. Olisihan sellainenkin tietysti voinut tielle sattua, mutta siihen se olisi jäänyt, jos kerran toinen on hetero. Haloo - eihän heterotkaan sentään ihan kaikkia vastakkaisen sukupuolen edustajia ’yritä’ - kai???”

*”Olen 19-vuotias tyttö, enkä ole tullut kaapista - - - Suurin osa kuitenkin aat-
telis et kuolaan sitä tai olen kiinnostunut siitä seksuaalisesti. Toisen ihmisen
läheisyydessä tapahtuva esim. parityöskentelyä vaativa harjoittelu saisi
erilaisen merkityksen. Tahaton kosketus voisi muuttua ties miksikä lääppi-
miseksi muiden mielissä.”*

Uskalla kampanjan-sivulla kirjoittajat ottivat esiin myös yksilö- ja joukkuelajeihin liittyviä eroja. Joukkuelajeissa syrjivät käytännöt tulevat esiin usein koko joukkueen edessä ja joukkueen jäsenet saattavat yhdessä osallistua ja tukea - koulu-kiusaamisen tapaan - eri rooleissa syrjintää, mikä lisää seksuaalivähemmistöön kuuluvan nuoren kohdalla tilanteen ahdistavuutta.

”Itse olen harrastanut lentopalloa koko ikäni ja liigatasolla monia vuosia. Edelleen pelaan alemmalla tasolla, ja joukkuekaverini eivät tiedä homouttani... Jäin miettimään, miten paljon urheilijoilla ’kaapissa-oleminen’ ja siihen kohdistuvat valheet ja jännitykset syövät urheilusuoritusta? Miesjoukkueessa hyväksymisen paine on valtava, siihen ladataan kovia odotuksia fyysiseltä ja henkiseltä puolelta. Homous ei saisi olla este menestymiselle, mutta henkilöt seurassa tai joukkueen sisällä voivat tulla esteeksi jos heillä on omia henk koht negatiivisia näkemyksiä asian suhteen.”

”Joukkuelajit jäivät, oli helpompi harrastaa yksilölajeja. Kohtasin myöhemmin, seksuaalisen suuntautumiseni tultua ilmi, aika kipeitä asenteita mm. valmentajan ja seuran merkkimiehen tahoilta, joten kilpaura piti lopettaa kesken kaiken.”

Tietyille lajeille on annettu homo/lesboleima. Nuoren nähdään ikään kuin harrastavan väärän sukupuolen lajia. Seuraavassa tanssinharrastaja kuvaa tilannetta:

”Olen harrastanut tanssia, jossa onneksi harvoin törmää homofobiaan. Oli silti todella iso askel minulle aloittaa harrastaminen juuri sen takia, että tanssijat usein leimataan samantien homoiksi. Uskon, että on moni epäröi harrastuksen aloittamista samasta syystä. Toivoisin lajille enemmän jätkiä, varsinkin kun tiedän, että monet rakastavat tanssimista, mutta eivät syystä tai toisesta aloita harrastusta.”

Paitsi seksuaaliseen suuntautumiseen ja lajivalintoihin perustuviin ennakkoluuloihin myös homouteen liitetyt stereotyyppit koettiin loukkaavina.

”Haluisin kertoa omia ajatuksia ja kokemuksia homoseksuaalina kilpaurheilijana. Itse olen SM-tason yksilölajin edustaja.... Mä pidän myös tän päivän stereotypiaa homosta aika voimakkaana ja itteni mielestä aika epäedullisena, en ainakaan itse pysty samaistumaan yhtään ainakaan median ruokkimaan malliin homoseksuaalista. Varmasti moni muukin jannu ja kimma ajattelee ihan samoin. Leimautuminen stereotypiaan voi pelottaa.”

On yleistä, että homoseksuaalit etäännytetään ihmisryhmäksi jossakin kauempana, jotka eivät kosketa omaa joukkuetta. Sen sijaan toinen joukkue saatetaan leimata homoseksuaaleiksi. Homoseksuaalisuutta käytetään ikään kuin yleisenä koko ryhmän negatiiviseksi leimaamisen välineenä.

”Silloin kun homoista puhuttiin, ei koskaan oletettu, että joku meistä voisi olla homo, vaan homot olivat aina jokin kasvoton ihmisryhmä jossain kauempana....Yleensä ihmiset eivät tee asioita suoranaisesti ilkeyttään vaan ennemminkin ajattelemattomuuttaan, ja rekisteröin kyllä hyvin ne muutamat kerrat kun kopissa käytiin keskustelua naispuolisten jääkiekon- ja ringetenpelaajien maskuliinisesta habituksesta tai yhteisistä suihkuhetkistä. Epävarmana lesbona nämä muutamat heitot jäivät mieleen. (muodostelmaluistelija)”

”Itse olen aina rakastanut urheilua ja pikkutyöstä asti pelannut jalkapalloa, juniorina olin ikäluokkani parhaimmistoa. Parikymppisenä tai oikeestaan ennen sitä kun aloin tajuamaan suuntautumiseni, minua aina ärsytti suunnattomasti, kun joukkukaverini kommentoivat ja haukkuivat vastustajia lesboiksi. Silloin en uskaltanut asiaan mitään sanoa. Hieman myöhemmin tämä pitkäaikaisten joukkuekavereiden homofobia oli yksi syistä, joka sai minut lopettamaan fudiksen useammaksi vuodeksi.”

Useat kirjoittajat toivat esiin näkemyksen, että urheilu menettää lahjakkuuksia homofobian vuoksi. Monet lahjakkaat nuoret ovat lopettaneet urheiluharrastuksen pelätessään seksuaalisen suuntaumisensa paljastumista.

”Mä olen aina ollut lahjakas urheilussa, melkein laji kuin laji luonnistui, mutta koska tunsin itseni jo nuorena erilaiseksi ja muiden hyväksyntää hakevaksi, en koskaan uskaltanut kunnolla harrastaa joukkuelajeja, vain kokeilla sitä sun tätä. Heti kun porukassa puheeksi tuli henkilökohtaiset asiat lopetin sanoin ’ei tää oo mun laji’.”

”Harrastin tennistä ja sulkkista, mutta niissäkin valmennusryhmistä sulkeuduin pois. En tahdo, että kukaan minkään erilaisuuden, mutta varsinkaan homouden takia joutuu jättämään elämästään jotain pois. Rakkaus on hieno asia, ja kun sen on tunnistanut, että ketä tahtoo rakastaa on se hieno asia, eikä siitä pitäisi rankaista.”

Seuraava tarina kuvaa ja kokoaa osuvasti edellä käsiteltyjä teemoja.

”Olen 22-vuotias uskovaisesta perheestä oleva entinen lätkäjätkä. Minulle oli ja on edelleen aivan sama onko pelikaverini musta, valkoinen, keltainen, homo, hetero tai jotain muuta. Minä haluan vain pelata. Ollessani 15-vuotias pakkiparini tuli ulos kaapista joukkueen keskuudesta. Olin itse tieninyt asiasta jo jonkin aikaa, koska hän oli ja on edelleen paras kaverini ja kerromme toisillemme kaiken. Valitettavasti kaikki joukkueessamme eivät olleet yhtä suvaitsevia. Aluksi hänen tullessa treenin jälkeen suihkuun osa poistui mielenosoituksellisesti pukuhuoneen puolelle. Muitakin lapsellisuuksia harrastettiin, mutta en viitsi listata niitä kaikkia tähän. Valmentaja joutui kiusalliseen välikäteen, koska pienellä paikkakunnalla ei ole hirvittävästi reserviä kaivaa uusia jätkeä syrjivien tilalle. Kiusaus oli siis suuri potkaista homo pihalle. Olen iloinen, ettei niin käynyt.”

Niin sanotulla Raamattu-vyöhykkeellä myös ennakkoluuloiset vanhemmat pelasivat omaa peliään. Pakkiparillani oli muun muassa ongelmia päästä kimpakyyteihin vieraspelimatkoilla, koska harva vanhempi halusi häntä autoonsa. Oli valitettavaa, että omat vanhempani olivat puolisen vuotta siinä leirissä. Meitä oli valmentajan lisäksi ehkä 4-5 kaveria, jotka eivät olleet moksiskaan koko hommasta ja pelasimmekin kenttänä yhdessä. Joukkue repeytyi nopeasti kahteen leiriin, ”homot” ja ”heterot” joista itse siis kuulin homoihin. Pikku hiljaa asia kuitenkin meni pelaajien kanssa eteenpäin ja 18kk päästä joukkue oli käytännössä yhteneväinen.

Koulussa syrjintää jatkui muistaakseni yhdeksännen luokan loppuun. Lukiossa kukaan ei kiinnittänyt mitään huomiota pakkiparini seksuaaliseen suuntautumiseen. Osa vanhemmista ei tosin vieläkään hyväksy homoutta, mutta se lienee heidän ongelmansa.”

Kirjoitelmista löytyi myös joitakin rohkaisevia kokemuksia siitä, kuinka urheilijan seksuaalinen suuntautuminen oli otettu joukkueessa vastaan.

”Olen ollut jalkapallojoukkueessani ulkona kaapista lähes alusta asti, enkä ole kokenut minkäänlaista syrjintää, pakoilua tai muuta sellaista. Johtuneekohan joukkueen nuoresta iästä, vai mistä, mutta ennakkoluuloisia on joko todella vähän tai sitten ei yhtään.”

”Olen 18-vuotias tyttö. Olen parisuhteessa tytön kanssa täysin avoimesti. Emme kuuluta itsestämme tai koeta hakea erityistä huomiota, mutta toimimme niin kuin heteroparitkin mitään häpeilemättä. Harrastamme molemmat urheilua, minä tanssia hän jalkapalloa. Ystäväporukassa on paljon urheilevia homoseksuaaleja.

”Ihmiset ovat suhteutuneet meihin ihailtavan hyvin, ja olemme saaneet kehuja siitä miten aitoja ihmisiä olemme ja miten upeaa on, kun uskallamme olla mitä olemme. Tottakai on myös ihmisiä, joiden on vaikea hyväksyä asiaa. Erilaisista ihmisistä juoruillaan, paheksutaan sitä, että miten joku kehtaa olla tuollainen. Mutta mitä sitten? Meillä on ystäväpiiri johon kuuluu homoja, lesboja ja heteroita, ihmisiä joiden kanssa voimme olla mitä olemme. Vanhempamme ovat hyväksyneet suhteemme myös hyvin. Olen ylpeä itsestäni ja ylpeä siitä, että saan elää yhdessä upean ihmisen, NAISEN, kanssa!”

Homofobian vastaisen kampanjan vastaanotto: Uskalla.fi⁸

Elokuussa 2009 avattiin homofobian vastainen *Uskalla*-kampanja, jonka motot olivat: ”Uskalla olla itsesi - myös urheilussa” ja ”Ongelma eivät ole seksuaalivähemmistöihin kuuluvat liikkujat ja urheilijat vaan kielteiset asenteet”. Kampanjalla muistutettiin, että homojen, lesbojen ja bi-seksuaalien määrä Suomen väestöstä on noin viisi prosenttia - eikä ole syytä olettaa, ettei sama suhdeluku pätsisi myös liikunnan ja urheilun maailmassa.

Kampanjan toteuttajina oli neljä urheilutaustan omaavaa vapaaehtoisnuorta ja taustavoimina toimivat Suomen liikunta- ja urheilu ry, SETA - seksuaalinen tasavertaisuus ry ja EU:n nuorisotoimintaohjelma Youth in Action. Kampanjalla haluttiin tuoda esiin seksuaalivähemmistöjen oikeus olla oma itsensä myös liikunnassa ja urheilussa.

---

⁸ Lähteinä ja aineistoina on tässä käytetty *Uskalla* -kampanjasta tehtyä lehdistöseurantaa (elo- ja syyskuu 2009).

Varsin pienin henkilö- ja taloudellisin resurssein toteutettu kampanja sai yllättävän käänteeseen, kun Helsingin ja Espoon liikuntatoimet - toisin kuin esimerkiksi Vantaan liikuntatoimi - kieltäytyivät lähtemästä mukaan kampanjaan, eivätkä antaneet kiinnittää kampanjajulisteita kaupungin liikuntapaikoille. Kampanjassa kohdattiin vastatuulta myös tukijoukkojen keräämisessä, sillä seurat ja urheilijat eivät olleet erityisen innokkaita lähtemään mukaan. Ainoa mukaan lähtenyt lajiliitto oli Suomen Palloliitto. Myös useat pääkaupunkiseudun nuorisotoimet sallivat kampanjajulistesten kiinnittämisen tiloihinsa.

Helsingin ja Espoon liikuntatoimien kielteiset päätökset toivat kampanjalle paljon lisää mediajulkisuutta: elokuussa 2009 kirjoitettiin 75 lehtijuttua aiheesta. Lisäksi radio- ja televisiouutissa käsiteltiin asiaa toistuvasti. Monet pitivät kampanjan hyllytystä jo sinällään osoituksena siitä, kuinka tarpeellista seksuaalivähemmistöjen asemaan on kiinnittää huomiota. Kampanja sai tukensa tuolloiselta kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallinilta, joka otti voimakkaasti kantaa kampanjan puolesta ja toivoi että kunnat auttaisivat kampanjaa saamaan sanomalleen huomiota. Kampanjan hyllytyksestä nousseen kohun ja kielteisen julkisuuden vauhdittamana Helsingin ja Espoon liikuntatoimet peruivat päätöksensä ja lähtivät mukaan tähän kampanjaan. Syyskuussa Uskalla-kampanja sai lisätukea, kun presidentti Tarja Halonen ryhtyi sen suojelijaksi.

Uskalla -kampanjan sivustolla kommentoitiin sen tärkeyttä moneen kertaan seuraavaan tapaan.

”Ehkä tämä huomio kiteyttää osaltaan Uskalla-kampanjan suuren tarpeen; ettei tarvitsisi lopettaa urheilua vain siksi, että saisi olla oma itsensä.”

”Hienoa, että on tällainen kampanja! Homofobia urheilupiireissä on todellinen asia ja olen sitä itsekin kokenut.”

”Loppuun on pakko sanoa yksi asia: on hienoa, että tällainen kampanja on saatu pystyyn - mutta on valitettavaa, että sitä tarvitaan.”

Samalla kun kampanjan vastaanottoa muun muassa Helsingin ja Espoon liikuntatoimissa voi pitää erittäin valitettavana, niin niiden jyrkän kielteiset reaktiot toivat kampanjalle lisää huomiota ja konkretisoivat homofobian olemassaolo urheilupiireissä.

”Sehän sai julkisuutta sen takia kun Helsinki ja Espoo ei hyväksyneet sitä kampanjaa, eikä antanu laittaa julisteita seinille. Sitähän ei ois kukaan huomannukaan sitä kampanjaa, jos he ois sanoneet että kyllä, mutta sitten he teki päätöksen että ei, niin sehän sai ihan valtavan mediamylläkän.” (vähemmistö- ja liikunta-alan asiantuntija)

Vaikka kaikenlaiset liikuntaan ja urheiluun liittyvät epäeettisyydet ovat kielteinen asia, voi niiden paljastuminen ja sitä seuraava mediahuomio edesauttaa kyseisten ongelmien käsittelyä ja ratkaisuja.

”Ja mistä lähti liikunnan etiikan pohtiminen? Lahden doping -skandaalista eli sitä ennen ei ollu juuri käytännössä mitään, mut dopingista on tietty aina puhuttu, mutta kun puhutaan yleisesti liikunnan tai urheilun eettisistä kysymyksistä niinku laajemmassa eettisessä mittakaavassa, ni se nimenomaan tää Lahden doping-skandaali oli hyvin pitkälle semmonen, joka moninkertaisti sen volyymin. Et aina kun tapahtuu tämmösiä, niin ne on muutama virstanpylväs eettisyydessä eteenpäin, mikä sitten johtaa seuraavaan.” (vähemmistö- ja liikunta-alan asiantuntija)

Entä sukupuolivähemmistöt?

Uskalla.fi -kampanja keskittyi seksuaalivähemmistöihin, eikä siinä tarkastelu sukupuolivähemmistöjä. Osaltaan tästä seurasi, että sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret laativat oman agendansa siitä kuinka he toivoisivat tulevansa yhdenvertaisesti huomioituksi.

”Mut sitten taas kun Uskalla -kampanjan aiheena oli seksuaalivähemmistöt ja siinä ei ollu sukupuolivähemmistöjä mukana, vaan nimenomaan seksuaalivähemmistöjä, ni sukupuolivähemmistönuorilta tuli oma tämmönen Muu, mikä? -esite. He ovat tehneet oman esitteen, se ei ole ainoastaan urheilutoimeen, et miten he kokee, et miten heidät tulisi huomioida. Sehän on ihan oma dilemmansa, paljon enemmän syrjintää, että sehän on pientä mitä jo seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joutuu kokemaan, koska senhän voi kuitenkin yrittää tavallaan piilottaa, mut jos sä todella oot poika joka tavallaan on aina tiennyt, et sä oot tyttö ja pelaat jalkapalloa ni eihän siis! Niin sehän on aivan toisessa sfäärissä siinä.” (vähemmistö ja liikunta-alan asiantuntija)

Edellisessä haastattelusitaatissa mainittu Muu, mikä? -opas (www.transtukipiste.fi) antaa tiiviissä muodossa omakohtaisilla kokemuksilla täydennetyt kuvan sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten tilanteesta ja tulevaisuudentoiveista. Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020 on seitsemäntoista 14-21 -vuotiaan sukupuolivähemmistöihin kuuluvan nuoren itse tuottamaa materiaalia. Hankkeen agenda on: oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, oikeus tietoon, oikeus itsemäärittelyyn, oikeus määrätä ja päättää omasta kehosta, lähipiirin oikeus tukeen, oikeus positiiviseen erityiskohteluun, oikeus seksuaalisuuteen, oikeus mielenterveyspalveluihin, oikeus asialliseen ja asiantuntevaan palveluun, sekä lailla turvattu elämä yhteiskunnan tasavertaisena jäsenenä.

Tämä raportin aineistoja kerätessä osallistuttiin myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen liikuntaa käsitteleviin tilaisuuksiin. Liikunnan ja urheilun asiantuntijoiden puheenvuoroissa sukupuolivähemmistöt jäivät maininnan tasolle: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä puhutaan käsitteparina, jossa toinen puoli jää usein käsittelemättä. Usein sukupuolivähemmistöteemaan päästiin vasta kommentoissa ja yleisökeskusteluissa. Tasa-arvovaltuutettu on ottanut kantaa (23.4.2009) transsukupuolisten ihmisten liikuntamahdollisuuksien edistämiseksi.

”Kannanotossa (www.tasa-arvo.fi/transihmisten_liikunta) odetaan, että ”ongelmia aiheuttaa muun muassa se, että uimahallien ja muiden liikuntatilojen puku- ja pesuhuoneissa ei ole järjestetty transsukupuolisille ihmisille mahdollisuutta intymiteettisuojaan. Intymiteettisuoja on tärkeä erityisesti sukupuolenkorjausprosessin aikana, joka saattaa kestää 2-5 vuotta. Aina transsukupuolisille ei tehdä genitaalikorjauksia, vaan vain ns. juridinen ja sosiaalinen sukupuolen korjaus, jolloin tarve intymiteettisuojaan voi olla jatkuva. Kun liikuntapalvelujen tarjoajilta kysyy mahdollisuudesta intymiteettisuojaan pukuhuone- ja muissa järjestelyissä, joutuu usein epäasiallisten utelujen ja epäluulojen kohteeksi. --- Tiedon jakaminen sukupuolivähemmistöistä ja niihin kuuluvien henkilöiden mahdollisista erityistarpeista liikuntapalvelujen käyttäjänä on tärkeää. Onkin hyvä, että opetusministeriö on päättänyt tiedottaa asiasta kuntakirjeessään.

Tasa-arvovaltuutettu totesi, että transsukupuolisten henkilöiden liikuntamahdollisuuksia voidaan edistää järjestämällä heille intymiteettisuoja liikuntatilojen pesu- ja pukuhuoneissa. Suojasta hyötyisivät myös monet muut sitä tarvitsevat ryhmät ja yksilöt. Suojaan liittyviä käytännön toimenpiteitä suunnitellessaan viranomaiset voisivat kuulla asiantuntijana esimerkiksi sukupuolivähemmistöjen asioita ajavaa Potilasyhdistys Trasek ry:tä.”

Liikunnan asiantuntijapuheessa seksuaalivähemmistöt näyttäisivät jo läpäisseen rajan, jossa seksuaalivähemmistöt pitää - ainakin puheen tasolla - ottaa huomioon tavalla tai toisella. Sukupuolivähemmistöjen kohdalla tilanne on toinen: niiden olemassaoloa liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuusproblematiikassa ei osata vielä tunnistaa

Seuraavassa lyhyet määrittelyt eri sukupuolivähemmistöistä, jotka pohjautuvat yhdenvertaisuus.fi -sivustolle tuotettuun koulutusmateriaalin (Kohti monimuotoisuutta. Vähemmistöt, syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa, 22-23).

”Sukupuolivähemmistöihin eli transihmisiin kuuluvat ne ihmiset, joiden biologinen, sosiaalinen tai psyykkinen sukupuoli eivät muodosta keskenään jatkumoa. On syytä välttää sukupuolivähemmistöjen sekoittamista seksuaalivähemmistöihin: sukupuoli-identiteetti ei kerro seksuaalisesta suuntautumisesta tai mieltymyksistä. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat a. intersukupuoliset, b. transsukupuoliset, c. transgenderihmiset ja d. transvestiitit.

Henkilö on a) intersukupuolinen (hermafrodiitti), kun hänellä on synnynnäisesti kahden biologisen sukupuolen ominaisuuksia. Ihmisen biologinen kehitys on monivaiheista - osa kehitysvaiheista voi olla tytön kehitystä ja osa pojan kehitystä. Intersukupuolisuutta on monta eri muotoa. Syntyvistä lapsista 1:2000 - 1:10 000 on intersukupuolisia.

b) Transgender elää pysyvästi mieheyden ja naiseuden rajamailla. Transsukupuolisesta henkilöstä poiketen hän ei kuitenkaan tarvitse tai halua ruumiillisia sukupuoliominaisuuksia muuttavaa sukupuolenkorjaushoitoa. Englannin kielen ”transgender” -käsitettä käytetään myös toisessa, laajemmassa merkityksessä, jolloin se tarkoittaa kaikkia transihmisiä, ihmisiä, joilla on transkokemuksia.

c) Transsukupuolinen henkilö kokee psyykkisen sukupuolensa olevan ristiriidassa fyysisten sukupuoliominaisuuksiensa kanssa: biologinen nainen tuntee itsensä mieheksi tai biologinen mies tuntee olevansa nainen. Biologisesta miehestä, joka tuntee itsensä naiseksi, käytetään käsitettä transsukupuolinen nainen (ts-nainen) ja biologisesta naisesta transsukupuolinen mies, (ts-mies). Transsukupuoliset käyvät yleensä läpi lääketieteellisen sukupuolenkorjausprosessin. Sukupuolen vaihdos on usean vuoden kestävä prosessi, jonka aikana juridinen, sosiaalinen ja psykologinen sukupuoli muuttuvat.

d) *Transvestiitit ovat ihmisiä, joilla on kyky samaistua ja eläytyä kumpaankin sukupuoleen. Transvestiittimiehillä on sisäinen tarve eläytyä naiseuteen - esimerkiksi pukeutumalla, meikkaamalla, elekielellä ja muulla naisellisella rooli-ilmaisulla.*

6. LIIKUNNAN JA URHEILUN ORGANISAATIOYHTEISTYÖN HAASTEET

Yksittäisen vähemmistönuoren liikuntaharrastukseen mukaan pääsyn ja mukana olemisen säikeet ulottuvat moniin organisaatioihin ja organisaatiotasoihin. Tarkastelussa tuodaan esiin eri tason rakenteellisia liikunnan yhdenvertaisuuden toteutumisen ongelmakohtia, jotka puhuttivat haastateltuja asiantuntijoita.

Eri organisaatiotasoina luvussa ovat mukana niin seurataso, lajiliitot kuin kuntien liikuntatoimetkin. Lisäksi organisaatiotasolla pohditaan järjestöjen, yhdistysten, eri hankkeiden, koulujen ja nuorisotyön rooleja nuorten liikunnan ja urheilun yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Kaikki liikunnan kentällä toimivat organisaatiot eivät varsinaisesti kuulu liikunnan virallisten organisaatioiden piiriin, mutta esimerkiksi kunnallisen tason toimijoista kouluilla ja oppilaitoksilla on merkittävä rooli lasten ja nuorten vapaa-ajan liikunnan toimintaympäristöinä ja informaatiokanavana.

Lupausten ja käytäntöjen ristiriita

Haastatellut asiantuntijat pitivät erittäin tärkeänä, että urheiluseurojen kaikki toimijat, toiminnan eri tasoilla ovat sitoutuneet yhdenvertaisuuden toteuttamiseen. Yhdenvertaisen järjestötoiminnan oppaassa *Kop kop - Pääseekö sisään?* (2011) peräänkuulutetaan samaa. Tähän raporttiin haastatellut näkivät tässä sitoutumisessa suuria ongelmia: Periaatteellisella tasolla syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden tavoitteet hyväksytään, mutta käytännön toiminnassa tilanne on usein toinen.

”Monestihan tavallaan puheissa nää on helppo hyväksyä, nää osallisuudet ja yhdenvertaisuudet, mutta sit kun mennään sinne kentille, ni sit se saattaa tuntua valmentajista ja porukoista tällaselta ylimääräselä puuhastelulta, joka häiritsee sitä varsinaista toimintaa, oikeeta toimintaa.” (projekti-koordinaattori)

”Et monet ihmiset on niin poliittisesti korrekteja, et eihän ne rupee suoraan päin näköö sanomaan, et tämmönen ei vois vähempää kiinnostaa, vaan että sit ei asioille tehdä mitään ja se on ehkä se kaikkein yleisin tapa. Ja sitten on monia seuratoimijoita, jotka oman päivätyön ohessa ei koe et tää on sitä ydin-toimintaa. Monet semmoset tasa-arvoasiat ni ne on semmosia, jotka koetaan enemmän hömppäpuolen asioina.” (vähemmistö- ja liikunta-asiantuntija)

”SLU:lla on missiot ja se on monesti vaan retoriikkaa seuratasolla. Periaatteessa sitoudutaan joihonkin arvoihin, mut et mitä se käytännössä tarkoittaa... Esimerkiksi valmentajat, totta kai ne sanoo näin, mutta mitä näitten asioitten eteen on tehty. Onhan siellä tietysti käytäntöjä, et kaikki pelaa ja näin, mutta pikkusen kuitenkin, et onks se kilpailullisuus kuitenkin se homma ja varmaan monelle valmentajalle on ja tavallaan ymmärtääkin että se on, että mä haluan valmentaa kovatasosia urheilijoita.” (tutkija)

Tähän puheen ja toiminnan ristiriitaan puututtiin monessa haastattelussa ja esille otettiin rahoitus.

”Kun seurat hakee rahoitusta tai perustelee että liikunnalla on kasvattava ja terveyttä edistävä ja kaikkia hyviä arvoja edistävä merkitys ja sitten ne saa rahaa sellaseen tarkotukseen ja sellasilla perusteluilla ja sitten siinä onkin ongelma, koska kenttätasolla ja valmentajista suuri osa on kiinnostunut sen lajin edistämisestä ja niitten tyyppien menestymisestä siinä, jollon nää muut on ylimäärästä, jotka häiritsee sitä niitten perustyötä.” (liikuntatutkija)

”Se pulma on vähän se, että niin lajiliitot kuin seuratkin, mä väitän, että suurinosa on kirjanneet toimintasuunnitelmiansa strategioihin tämmöset yhteiskunnalliset merkitykset ja muuta, mut se käytännön arki menee ihan josain muualla. Ja rahoittajat ei sitten riittävästi ole ymmärtäneet sitä rahan valtaa, siis sitä että resursseja on allokoitava sen mukaan, et se näkyy siellä toiminnassa, ni pystyttäis muokkaamaan sitä toimintaa. Niin se vaan on. Resusseja ohjaamalla pystyis niin hirveesti vaikuttamaan.” (kehityspäällikkö)

”Mä uskon itse aktiivisena seuratoimijana siihen, että jos rahan tulo, resursien ohjaaminen on sidottu siihen, mitä nekin jotka ei oo oivaltaneet tään asian tärkeyttä, totta kai ne jotka on älynneet tään kokonaisuuden, niin ne tekee sitä jo muutenkin, niin kuin monessa muussakin, että jos käytännön arki ei kohtaa niitä, että ne ei oo yhdensuuntaisia, niin silloin se arki vaan vie. Et siellä tehdään sellasia ratkaisuja - eikä se oo kenenkään vika - mut et se on vaan sellasta organisoimatonta toimintaa.” (seuratoimija)

Eräs urheiluun yhä sitkeästi liitetty harhaluulo on, että kunkin lajin säännöt riittävät yhdenvertaisuuden toteutumiseen, eikä mitään erillisiä syrjintään puuttumisen välineitä, kuten yhdessä laadittuja sääntöjä ja toimintaohjeita siten tarvita.

”Mut jotenkin näitten tämmösten yhdessä sovittujen sääntöjen luominen, niin niitä on vielä yllättävän harvassa ja tuota mä olen kuullut, et sanottiin, et ei tarvita mitään erillisiä rasismiin liittyviä sääntöjä, koska jalkapallosahan on jo säännöt, jotka on samat kaikille ja ohjaa semmosta herrasmiestoimintaa ja mä mietin, et voiskohan sitä ajatusta tarkastella vähän tarkemmin, et riittääkö ikäänkuin sen lajin säännöt, et pystytäänkö niillä puuttumaan siihen syrjintään?” (yhdenvertaisuussuunnittelija)

Toisaalta yhdenvertaisuuden käytännöntason aktiivisia toimijoitakin on. Silloin syrjimättämyyden edistäminen siirtyy luontevasti puheista teoksi: ”Sitten siellä on kyllä poliittisesti aktiivisia tai sellasia, joilla on siihen sellanen laajempikin näkemys, että kyllä niitäkin on, mutta se ei oo se vallitseva linja” (liikuntatutkija). Yhdenvertaisuuden toteutumisesta huolehtiminen jää liian usein yksittäisten liikunta- ja urheiluseura-aktiivien harteille. Vaikka yksikin ihminen voi saada todella paljon aikaan syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi seurassaan tai joukkueessaan, ei ole kenenkään etu, että tämä iso kysymys on yhden henkilön vastuulla. Ensinnäkään se ei ole oikeudenmukaista yksittäistä vastuunkantajaa kohtaan ja lisäksi se tekee yhdenvertaisuuspyrkimysten jatkuvuuden hyvin hauraaksi.

Myös liikunta- ja urheiluseurojen passiivisuutta vähemmistöihin kohdistuvassa jäsenhankinnassa kritisoitiin. Tässä näyttäisi olevan suuria eroja eri seurojen välillä. Toisaalta on myös vähemmistöjen omia erikoisseuroja ja kattojärjestöjä, kuten esimerkiksi Suomen Monikulttuurinen Liikunta Liitto ry (<http://www.fimu.org>) ja Liikkukaa! ry (www.liikkukaa.org). Myös alueellisia eroja on havaittavissa, mikä johtuu esimerkiksi maahanmuuttajien keskittymisestä tietyille paikkakunnille ja asuinalueille. Urheiluseurat eivät aina ole lähteneet esittelemään omaa toimintaansa vähemmistöihin kuuluville nuorille, vaikka niille olisikin tarjottu valmis jäsenhankinta- ja esittelyfoorumi.

”- Ovatko perinteiset urheiluseurat tulleet koskaan esittäytymään teidän monikulttuurisiin tilaisuuksiin tai muuten?

- Ei ole tullut, vaikka muutamia monikulttuurisia tilaisuuksia ollaan tänne järjestettykin, mutta ei olla sieltä kautta kiinnostuttu, vaikka on kysytty. (nuorisotyöntekijä)

- Niin teillä on ollut sellaisia tilaisuuksia?

- Niin tai seminaareja, missä me vähän kerrottiin järjestöt ja nuorisotyötä tekevät kertoivat vähän itse, mitä on tarjolla nuorille, mutta

enimmäkseen ne on järjestöjä, yhdistyksiä ja muuta nuorisotyötä ja seurakunta.

- Mutta ei urheiluseuroja?

- Ei.”

Jäsenhankintaa on harvemmin tietoisesti kohdennettu suoraa vähemmistöihin. Tässä tekevät poikkeuksen eräiden lajiliittojen (esimerkiksi Suomen Palloliitto) alaiset maahanmuuttajiin kohdistuvat hankkeet, joita on levitetty pääkaupunkiseudun lisäksi kuntiin, joissa on runsaasti maahanmuuttajalapsia ja -nuoria. Myös joidenkin suurimpien kaupunkien liikuntatoimilla on hankkeita, joissa maahanmuuttajia aktiivisesti ohjataan liikunta- ja urheiluseurojen toiminnan piiriin.

Eräänä maahanmuuttajanuorten mukaan pääsemisen ja seuratoimintaan kiinnittämisen ulottuvuutena on nuoren liikunnallinen lahjakkuus. Lahjakkaalla, kilpaurheilulliseen menestykseen pystyvälle nuorelle yhdenvertaisuuden esteet ovat matalammat kuin muille maahanmuuttajille.

”...urheiluseuran perinteiset, se on heidän valinta tehdä, pyrkii kilpaurheilulliseen menestykseen ja jokainen itseään kunnioittava valmentaja ottaa aivan varmasti mukaan jonkun lahjakkaan maahanmuuttajan, kirkuen mukaan, se on ihan selvää, mutta sitten jos mennään niinku oikeesti tähän tämmöseen mitä meidänkin hanke tulee tarjoamaan, matalan kynnyksen juttuun ja nimenomaan siihen, että sun ei taidoiltasi tarvitse olla mikään mestari, että sä pääset mukaan toimintaan.” (projektityöntekijä)

Lahjakkaalle nuorelle voidaan tarjota seuran toimesta myös resursseja, jotka mataloittavat huomattavasti seuratoiminnan aloittamista, lajin piirissä pysymistä ja menestymistä kilpaurheilussa.

”...että (maahanmuuttajanuori) saatetaan hakee treeneihin, hakee peleihin, jos sillä on selkee vaikutus esimerkiksi sen joukkueen menestymiseen. Se on ikävä kyllä näin. Ja jopa siihen joukkueeseen pääsemiseen eli jos on lahjakas nuori, niin kyllä löydetään taloudellisia edellytyksiä. Tosi lahjakas nuori, niin sieltä seurasta jostain löytyy se raha siihen seuramaksuun tai jäsenmaksuun.” (monikulttuurisuusasiantuntija)

Ajatuksen voi myös viedä näkökulmaan, jossa molemmat osapuolet - nuori ja seura - hyötyvät.

”Se on niinku, sen pitää olla win-win, molemmin puolin. Kun puhutaan seuroista, missä ihmiset on vapaaehtoisia, ei saa siitä palkkaa, niin on hyvin järkevää nähdä, että seuroillakin on jokin hyöty. Pelkästään sillä, että me oletetaan, että ne on hyväsydämiä ihmisiä, sillä ei mennä pitkälle.”
(monikulttuurisuusasiantuntija)

Juha Sihvola (2011, 56) on todennut osuvasti: ”Maahanmuuttajataustoista on kaikkialla maailmassa noustu huippu-urheilijoiksi, mutta kilpaurheilun arvo maahanmuuttajien kotoutumisessa ei rajoitu huippuihin. Yhtä tärkeää työtä tehdään tässä suhteessa lähiöseurojen juniorivalmennuksessa.” Miten liikunta- ja urheiluseurojen yhdenvertaisuusajattelua sitten tulisi kehittää? Miten kaikki, ei vain lahjakkaimmat, saataisiin mukaan? Haastattelujen perusteella kyse on ennen kaikkea sitouttamisesta ja sopimuksellisuudesta, sekä käytännön toteutuksessa. Eettiset yhdenvertaisuusvaatimukset on asetettu esimerkiksi lajiliittojen taholta ja seurat periaatteellisesti ovat niiden takana. Eri seurat tosin ovat eri intensiteetillä mukana. Seurat ovat usein jääneet ilman ohjausta yhdenvertaisuusasioiden käytännön toteutuksessa. Seurat tarvitsisivatkin työkaluja, jotka opastaisivat ja sitouttaisivat käytännön toimijoita.

Sektorirajat ylittävä yhteistyö

Sektorirajat puhuttivat haastateltuja paljon. Onnistuneissa hankkeissa eri toimijat olivat toimineet saumattomasti yhteisen päämäärän eteen. Useat haastatellut toivat kuitenkin esiin eri organisaatioiden väliset sektorirajat yhteistyön esteenä. Usein kyse oli taloudellisista resursseista ja erityisesti siitä, mitkä valtionhallinnon tai kuntasektorin toimijat resursseja jakavat ja kohdentavat, ja kenelle niitä myönnetään. Ehkä selvimpänä keskustelunherättäjänä olivat yhdenvertaisuustyötä tekevät järjestöt ja nuoristyö suhteessa liikunta- ja urheiluseuroihin sekä liikunta-toimeen. Erityisesti nuoristyön ja järjestökentän edustajat toivoivat mahdollisuuksia liikunta-avustusten hakemiseen.

”Kyllähän aika paljon mietityttää, raha-asiat, taloutta on koko ajan vähennetty ja vähennetty täältä meiltäkin nuorisotyöstä, onneksi tuon koulun liikuntasalin käyttö ja koulun kanssa yhteistyötä on muutenkin, se on meille ilmainen. Jos se maksaisi, niin budjettia lisää pitäis sitten jostakin saada. Kyllä pitäisi pystyä näihin hankkeisiin, näihin liikuntanuorisotyötä tekeviin, niin pitäis kyllä liikunta-avustuksia mun mielestä enemmän antaa.”
(nuorisotyöntekijä)

”Talven liikuntasalien vuokrissa on ongelmia eli nää on parikymppiä tunti ja jos sitä koko kauden harrastaa, ni se on monta sataa euroo eli mihin tämmösellä pienellä puulaakipumpulla ei oo mitään mahdollisuutta ja sitten loppujen lopuks ei kaupunkikaan tule vastaan ja et sitten me emme ole ensisijaisia hakijoita, koska emme ole liikuntajärjestö. Tässä ollaan vähän vaikeessa asemassa. SLU:n rahatkin menee pelkästään tonne urheilujärjestöille. (nuoristoyöntekijä, valmentaja)

”Kun tekee kysymyksen, että harrastat sä liikuntaa jossain ryhmässä tai sillei ohjatusti, ni sehän voi olla ihan hyvin seurakunta tai järjestö tai nuorisotoimi jonka puitteissa liikutaan. Onhan se samalla tavalla ohjattua, että se kokoontuu säännöllisesti tai jopa voi olla ammattitaitonen valmentaja, siis en tiijä onko kaikki lisenssit ja muut kohillaan, mutta eipä se eroo juuri millään tavalla arkipäivän tasolta.” (tutkija)

Nuorisotyön kentän toimijat eivät näe suurta eroa liikuntaseurojen ja heidän oman vapaamuotoisemman, nuorisotyön välineenä käytetyn liikunnan välillä. Nuorisotyön edustajat korostivat vapaamuotoisuutta, mukaanpääsyn helppoutta ja joustavuutta heidän omassa liikuntatoiminnassaan.

”- Onks tässä sitten semmosta sektorirajaa tiukasti?

Varmaan siinä pelätään vähän niinku varpaille astumista, että kaupungin nuorisotyö tekeekin urheiluseurojen hommaa.” (nuoristoyöntekijä)

Monikulttuurisen nuorisotyön asiantuntija kertoo, että kun maahanmuuttajanuorilta kysytään mitä he haluaisivat harrastaa, niin varsinkin poikien toiveet liittyvät liikuntaan. Silloin ”heidät ohjataan liikuntatahoille”. Nuorisotoiminnan toiminnan piiriin liikunta ei virallisesti kuulu: ”se on oikeestaan kaikki muu toiminta paitsi se liikunta mikä on meidän”.

Haastatteluissa kaivattiin laajempaa yhteistyötä useiden eri toimijoiden välille. Yhteistyön tarvetta nähtiin urheiluseurojen ja nuorisotyön lisäksi koulu-, sosiaali- ja liikuntatoimen, sekä yhdistysten ja liikuntahankkeiden välillä. Koulut osoittautuivat tärkeiksi kanaviksi ja yhteistyötahoiksi varsinkin maahanmuuttajanuorten tavoittamiseksi ja ohjaamiseksi seuratoimintaan

”Nää kaikki kerhot tapahtuu kouluissa. Koulujen kautta saadaan ilmaiset tilat. Meidän ei niistä tarvi maksaa mitään ja plus nämä lapset ovat näissä

kouluissa eli ei tarvi tehdä sitä etsivää työtä, mikä on hirveen haastavaa. On hirveesti hankkeita missä menee eka puolivuotta, että yritetään löytää kohderyhmä ja sitten ne on ne kolme neljä lasta, jotka pyörii jossain pikku toiminnassa, mikä sekin on tärkeitä, mutta mun mielestä pitäis panostaa sellasiin malleihin, missä se kohderyhmä on helposti tavoitettavissa.”
(monikulttuurisuusasiantuntija)

Koulujen ja oppilaitosten kanssa tehtävän yhteistyön avulla sekä urheiluseurat, että eri tahojen toteuttamat yhdenvertaisuutta edistävät liikuntahankkeet ovat löytäneet kohteensa.

”Sanotaan näin, että mitä mä olen huomannut esimerkiksi nyt näitten futis-kerhojen kanssa, niin aika hyvin nää meidän seurat on päässyt sinne sisälle, kun kunnille ja kouluille kertoo mistä tässä on kysymys. Kun sä meet sinne sillä asenteella, että me rekrytoidaan vaan pelaajia meidän seuraan, niin se vastaanotto ei oo välttämättä hyvää. Jos ne ymmärtää, että tässä on myös tämä sosiaalinen puoli taustalla, niin kyllä silloin. Kunhan niiden ei itse tarvitse vetää näitä kerhoja.” (monikulttuurisuusasiantuntija)

Tätä raporttia varten haastateltiin useita yhdenvertaisuutta painottavien liikuntahankkeiden vetäjiä, jotka toimivat eri liikuntasektorirajojen välillä välittäjinä. Nämä välittäjätahot etsivät nuoria, jotka olivat passiivisia liikunnan suhteen tai jotka olivat liikuntaorientoituneita, mutta eivät olleet syystä tai toisesta päätyneet liikunnan kansalaistoiminnan piiriin. Haastatellut välittäjät ja heidän hankkeensa olivat tavallaan etsivään nuoristotyöhän verrattavaa nuoriin kohdistuvaa etsivää liikuntatyötä. Välittäjähankkeet voivat ohjata lapsia ja nuoria aktiiviseen seuratoimintaan ja myös kilpaurheilun piiriin.

”Se on kanssa tärkeä kulma tässä hommassa, että kun tehdään tämmöstä uutta liikuntatuotetta, niin me ei missään nimessä olla urheiluseurojen kilpailijoita, vaan ollaan tukemassa sitä. Mä näkisin, että pitkässä juoksussa saadaan se palveluketju just nimenomaan kuntoon, ku me tehdään tämmönen matalan kynnyksen juttu ja jos siellä joku nuori innostuu mihin tahansa, niin totta kai se ohjaaja, jos se on seuranohjaaja saa markkinoida sitä omaa tuotetta ja ottaa sen kehittyvän ja innostuvan nuoren sitten seuramaailmaan. Tää on ponnahduslauta siihen. Tavote on kuitenkin saada liikunnallisesti passiiviset, urheiluseuraan kuulumattomat nuoret liikkeelle ja tietysti se funktio, et niistä tulis terveempiä kuntalaisia.” (projektityöntekijä)

Esimerkkejä toimivista sektorirajat ylittävistä hankkeista ja toimista löytyy. Niistä on luotu myös helposti helposti kopioitavia malleja, hyviä käytäntöjä. Mallit ovat suunnattu vähemmistöistä erityisesti maahanmuuttajanuorten yhdenvertaisen liikunnan edistämiseksi. Haastatellut asiantuntijat kritisoivat kuitenkin useiden hankkeiden lyhytkestoisuutta ja irrallisuutta pysyvistä rakenteista.

”...näät monet hankkeet, missä vaan pomsautetaan rahaa urheiluseuroille, et tehkää nyt monikulttuurisuustyötä, sit ne tekee sitä, siellä ei oo mitään olemassa olevaa ideaa, rakennetta, et se raha pomsautetaan ja sit se loppuu.” (tutkija)

Yhdenvertaisuushankkeissa pitkäkestoisuus, jatkuvuus ja eri organisaatioiden toimijoiden sitouttaminen mukaan näyttäisikin olevan avainasia.

”- Se on nyt toiminut yli kymmenen vuotta siellä ja nyt se rupee olemaan semmosella tietyllä tasolla, et nuoretkin tietää. Siinä oli vuosien työ sitä lanseerata ja viedä ja se lähti sitten vähän hitaasti nouden liikenteeseen. (projektyöntekijä)

- Et se ei jääny sellaseks lyhytkestoseksi hankkeeksi?

- Ei, se on ihan kaupungin normaalia toimintaa nyt siellä. Ja ilokseni oon tiettenkin huomannu, et tää on muihinkin kaupunkeihin tämä formaatti lähteny menemään. Ja se on lähtökohtana täälläkin.

Liikuntabyrokratia yhdenvertaisen liikunnan esteenä

Haastatellut toivat esiin liiallisen liikuntabyrokratian rakenteellisena esteenä nuorten seuratoimintaan osallistumiselle. Arvostelua esitettiin joustamattomuudesta, lokeroinnista ja ennen kaikkea toiminnan totisuudesta. Toisaalta näitä ongelmia huomioivia liikuntahankkeita on jo olemassa.

”Niin tää on nyt sellanen, että tolla jäsenkortilla, et jos halusit maanantaina mennä salille treenaan se onnistuu, sun ei tarvii käydä siellä koko kautta. Jos sä et seuraavan viikon maanantaina kerkee sinne, sä voit mennä vaikka keilaamaan torstaina. Sen päätöksen kun tekee itte, ni se monessa suhteessa tota oli kauaskantosempaa ja siitä harrastuksesta tuli säännöllisempi, kuin että pakolla. Ja tiettenkin se, että sä saat yksin mennä jonnekin, mihin vaan, tai jos sulle tulee jonkin kaverin kanssa, et keskiviikkona ei oo mitään tekemistä illalla, ni lähetäänpä kokeilee.” (hanketyöntekijä)

”...meiltäkin on kyselyt et voisitteko te perustaa monitoimitalolle tällöisen vapaa-ajan kerhon, minkä puitteissa vois harrastaa jotain palloa ja sitten aattelee että monikulttuurikeskus, että onko se nyt ihan yksiohtainen kun on niin paljon olemassa urheiluseuroja. Mut se voi olla sillon just, ni tällöinen kokoava ja jos se tarve on olemassa, ni sitte mä näkisin että aikaa myöten sitten kuitenkin saatettais se niitten peruspalvelujen piiriin. Musta tuntuu, että ihmiset jotka käy tällä, ni periaatteessa haluais sellasta matalan kynnyksen liikuntapaikkaa, höntsyilyä, että nää kansalliset urheiluyhdistykset ottaa aika vakavasti. Että niissä ei oo paljon leikkisyyttä niissä hommissa. Tavoitteellista pienestä pitäen ja jotenkin sillei vanhemmatkin sitoutetaan siihen. Sit taas tuntuu, että esimerkiksi pojat haluais pelaila, niinku potkia. Semmonen et kaiken kaikkiaan helppous, mut eihän meillä toimi sillei, vaan et ei oo mitään kenttää, johon tiijätsä niinku mennään. Vaa se menee niin, että mennään liikuntatoimeen, varataan ja puolta vuotta aikasemmin, pitäis olla lomakkeita täyttämässä ja että ketkä vastaa ja koko se byrokraatia. Niin, että se on oikeesti ihan että huh huh. (projektipäällikkö)”

Monikulttuurisuuskeskuksen työntekijä kuvaa edellä maahanmuuttajanuorten halua harrastaa liikuntaa ja liikuntaharrastusten esteitä. Hän miettii, onko tarpeen ja järkevää, että monikulttuurisuuskeskukset lähtevät organisoimaan kaiken muun ohella myös liikuntatoimintaa. Varsinkin kun liikunta- ja urheiluseuroja on todella paljon paikkakunnalla. Kysyntää ja tarvetta on olemassa siitä huolimatta. Perusteluitakin asiantilalle löytyy: suomalaisten liikunta- ja urheilutoiminnan ylivakavuus ja leikkisyyden puute, tiukalle viety tavoitteellisuus ja toimintaan sitoutuminen, matalan kynnyksen toiminnan tarve, raskas ja monimutkainen liikuntabyrokraatia.

”Nuoret ei halua oikeestaan sitoutua enää niinku yhteen juttuun, siihen perinteiseen urheiluseurahommaan. Eli urheiluseurassa jos sä rupeet harrastamaan esimerkiks sählyä ja sä maksat jäsenmaksun ja sun on käytävä syksy- ja kevätkausi tiistaina kello kaheksantoista. Ja sit tippuu pois, jos ei käy. Ja sit se on myös niinku vanhemmat jotka maksaa sen jäsenmaksun ja sit se puolipakolla viedään sinne.” (hanketyöntekijä)

Edellisen kaltaiset puheenvuorot liikuntabyrokraatiasta toistuivat. Tietoisuus suomalaisesta seuratoiminnasta, sen lainalaisuuksia, toimintatavoista ja riittävät taloudelliset resurssit omatessaan rakeenteellisen tason esteitä seuratoimintaan menemisessä ei juuri ole. Yhdenvertaisuuden muita esteitä nämä muuttajat eivät tie-

tenkään muuta. Haastatellut - myös urheiluseuratyössä olevat - sanoivat monessa tapauksessa seuratoimintaan sisääntulon vaativan melkoisesti tieto-taitoa: osaamista siitä, mitä mahdollisuuksia kullakin paikkakunnalla on, mitä toiminta on ja ennen kaikkea miten siihen pääsee osalliseksi ja millä edellytyksillä.

7. VÄHEMMISTÖJEN SYRJINTÄÄN PUUTTUMINEN LIIKUNNASSA JA URHEILUSSA

Syrjintään puuttumattomuuden ongelma

Kun nuori kokee syrjintää, kehen hän turvautuu? Kuka jakaa asian hänen kanssaan, puuttuu tilanteeseen ja lähtee viemään sitä eteenpäin? Toistuva tutkimustulos tuntuu olevan se, että - syystä tai toisesta, usein monista - nuoret ovat hyvin varovaisia kertomaan syrjintäkokemuksistaan aikuisille. Tämä on tullut esiin muun muassa maahanmuuttajanuorten rasismikokemusten yhteydessä (Honkasalo ym. 2007), romaninuorten arjessa (Junkala & Tawah 2009) sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen omakohtaisissa syrjintäkokemuksissa (Huotari ym. 2011).

Useissa tutkimuksissa on myös osoitettu, että tämä vakava syrjintään puuttumisen ongelmakohta koskee ylipäätään syrjinnästä ja kiusaamisesta kärsiviä lapsia ja nuoria, ei vain vähemmistöjä. Jo aiemmin mainitussa raportissa *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa* (Kankkunen et al. 2010, 44) kerrotaan, että kaikista kyselyn vastaajista lähes 40 prosenttia ilmoitti, että heidän mielestään aikuiset eivät huomaa nuorten parissa tapahtuvaa syrjintää koskaan, 30 prosenttia oli sitä mieltä, että aikuiset huomaavat syrjinnän joskus. Vain kuusi prosenttia kaikista verkkokyselyyn vastanneista lapsista ja nuorista (joita oli yhteensä 337) koki, että aikuiset huomaavat syrjinnän usein.

Samaisesta raportista ilmenee myös, että aikuisten väliintulokaan ei välttämättä ole tuloksellista: kaikista vastaajista yli 16 prosenttia ei osannut sanoa, onko aikuisten syrjintään puuttumisesta ollut apua ja liki 10 prosenttia oli sitä mieltä, ettei sillä ole ollut mitään vaikutusta. Vastaajista 3 prosenttia oli sillä kannalla, että aikuisten puuttuminen oli lopulta vain lisännyt syrjintää tai että siitä saatu apu oli ollut vain hetkellinen. Kankkunen ja kumppanit summaavat, että vaikka heidän tutkimusaineistoistaan löytyy myös mainintoja nuoria tukevista aikuissuhteista ja myönteisiä kokemuksia aikuisten puuttumisen toimivuudesta, niin silti voidaan puhua ”melkoisesta tietämättömyyden, salaamisen ja puuttumattomuuden kovertamasta sukupolvikuilusta”. (Mt. 45.)

Myös kouluyhteisössä tapahtuvan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjinnän osalta on todettu aikuisten puuttumattomuuden ongelma ja puuttumisen valmiuksien vaje: ”Usein kouluyhteisön aikuisilla ammattilaisilla ei ole valmiuksia, koulutusta tai yhteisiä pelisääntöjä seksuaalisen ja sukupuoleen liittyvän väkivallan kohtaami-

seen ja ehkäisyyn. Homottelun, huorittelun ja sukupuoleen perustuvan häirinnän merkitystä saatetaan vähätellä tai jättää huomaamatta.” (Huotari ym. 2011, 42.) Asenneongelmasta kertonee myös Opettajalehden lukijaselvitys, jossa ilmeni että peräti yli 80 prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei omasta mielestään tarvitse opetusta varten lisätietoa seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvistä asioista. (Huotari 2011 ym. 43.) Edellä mainituista tutkimuksista on saatu viitteitä myös siitä, että pahimmassa tapauksessa aikuinen - opettaja, nuoriso-ohjaaja, valmentaja - voi olla se joka syrjii.

Aikuisten tulisi olla kantava voima lasten ja nuorten syrjinnän ehkäisyssä. Mutta myös lasten ja nuorten panosta tarvitaan. Esimerkiksi koulukiusaamiseen liittyvistä tutkimuksista ja toimenpiteistä on saatu osviittaa siitä, kuinka tärkeä merkitys ikätovereilla on syrjinnän torjumisessa (ks. Salmivalli 1998, 2003; <http://www.kivakoulu.fi/>). Nämä ratkaisumallit rakentuvat pitkälti yhteispeliin: niin aikuiset kuin nuoret itse on otettu mukaan syrjinnänvastaisiin toimenpiteisiin.

Puuttumisen keinoja

Syrjintä Suomessa 2008 -raportissa (2009, 134) todetaan: ”Liikunnassa ja urheilussa esiintyvää syrjintää on käsitelty poikkeuksellisen vähän syrjinnän vastaisessa toiminnassa. Aihepiirin marginaalista asemaa selittänee osittain ainakin se, että vapaa-aikaan liittyvät kysymykset on helppo mieltää toissijaiseksi niiden ongelmien rinnalla, mitä syrjintä aiheuttaa ihmisille asumisessa, koulutuksessa tai työelämässä. Liikuntapalvelut ovat kuitenkin osa kuntien peruspalveluita, joten yhdenvertaisuusnäkökulman huomioiminen on niiden kohdalla aivan yhtä oleellista kuin muissa julkisissa palveluissa.”

Liikuntapalveluja tarjoavat niin kunnat, liikunta- ja urheiluseurat kuin yksityiset elinkeinonharjoittajat. Liikuntalain (1054/1998) mukaan valtion ja kuntien tehtävänä on yleisten edellytysten luominen liikunnalle ja liikuntajärjestöillä on liikunnan ja urheilun pääasiallinen toiminnan järjestämisvastuu. Kuntien tulee tarjota liikuntapaikkoja ja tukea paikallista liikunnan kansalaistoimintaa. On tärkeä huomata, että syrjinnänvastainen lainsäädäntö ei yleisesti koske liikunta- ja urheilujärjestöjen seuratoimintaa, vaan esimerkiksi henkilön seuraan jäseneksi hyväksyminen on kunkin yhdistyksen autonomisesti päätettävissä. Syrjinnän vastainen lainsäädäntö koskee liikunta- ja urheiluseuroja vain mikäli ne toimivat työnantajina. Seurojen pelaajasopimuksissa ja työehdoissa niin urheilijoiden, toimihenkilöiden, valmentajien kuin ohjaajienkin kohdalla on noudatettava syrjinnän vastaista

lainsäädäntöä. Myös liikunta- ja urheiluseurojen elinkeinotoimintana muille kuin jäsenilleen tarjoamat palvelut ovat lainsäädännön piirissä. (Aaltonen ym. 2009, 134-135.)

Kuka sitten valvoo ja puuttuu liikunta- ja urheiluseurojen piirissä tapahtuviin syrjintätapauksiin? Suurin osa syrjintätapauksista käsitellään urheiluseuran tai järjestön sisäisinä asioina. Eräissä tapauksissa seurojen päätöksistä voi valittaa urheilun oikeusturvalautakuntaan. Valituksen kohteena voivat olla yhdistyksen päätökset, joissa on kysymys erottamisesta yhdistyksen jäsenyydestä, jäsenoikeuksien rajoittamisesta tai kurinpitotoimista, sekä päätöksen sääntöjenvastaisuudesta (<http://www.oikeusturvalautakunta.fi>). Esimerkiksi vuosina 2007-2008 lautakunnassa ei käsitelty yhtään tapausta, joka olisi perustunut syrjintätapaukseen. Tämä voi osin johtua siitä, että oikeusturvalautakunnan perimä maksu nousee esteeksi lähteä ajamaan yksittäistä syrjintätapausta. Samana ajanjaksona, 2007-2008, SLU:n tietoon tuli muutamia tapauksia, joissa sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vammaisuutta, liikunnallista lahjakkuutta ja etnistä taustaa oli käytetty syrjintäperusteena yhdistyksen tehtävämityksissä ja esimerkiksi harjoitusvuorojen jaossa. Lisäksi SLU:lle tuli yhteydenottoja etnisten vähemmistöjen kohtelusta liittyen urheilutilojen pukeutumis- ja peseytymistilojen yksityisyyden suojaan. Nämä yhteydenotot koskivat kuntien liikuntapalvelua. (Aaltonen ym. 2009, 136.)

Syrjinnän vastaisessa ja yhdenvertaisuutta edistävässä toiminnassa on merkittävä osuus ollut kansallisilla kattojärjestöillä ja lajiliitoilla, kuten esimerkiksi Suomen Palloliitolla. Suomalaisten liikuntajärjestöjen ja -seurojen kattojärjestö SLU (Suomen Liikunta ja Urheilu ry) nosti vuonna 2004 esiin eettisten periaatteiden tärkeyden liikunnassa ja urheilussa. Reilun peli -asiakirja tuli hyväksytyksi sen syyskokouksessa 20.11.2004. Periaatteita päivitettiin viemällä niitä konkreettisempaan ja havainnollisempaan suuntaan vuonna 2010 ilmestyneessä *Tietoisemmin, vastuullisemmin, kestävämmiin. SLU-yhteisön Reilun pelin ihanteet ja Tavoitteet* - julkaisussa. Siinä esiteltiin seuraavat yleiset periaatteet: Jokaisen tasavertainen mahdollisuus liikuntaan ja urheiluun; Vastuu kasvatuksesta; Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen; Luonnon kunnioittaminen ja kestävään kehitykseen pyrkiminen; Avoimuus, demokraattisuus ja oikeudenmukaisuus. Suosituksena oli, että SLU:n jäsenjärjestöjen hallitukset käsittelevät kyseisiä periaatteita oman järjestönsä toiminnan kannalta ja laativat toimintamallin siitä, miten niitä toteutetaan käytännössä.

'Jokaisen tasavertainen mahdollisuus liikuntaan ja urheiluun' -periaatteen yhteydessä todetaan näin:

- ”Edistämme monimuotoista liikuntakulttuuria, jossa kaikkia toimijoita arvostetaan. Pyrimme kehittämään eri liikunta- ja urheilulajeja niin, että ne soveltuvat mahdollisimman monelle.
- Vaikutamme siihen, että liikuntapaikat ja yhdyskuntasuunnittelu tukevat liikunnallista elämäntapaa. Liikunnan olosuhdetyössä korostamme muun muassa turvallisuutta ja saavutettavuutta.
- Vaikutamme siihen, että liikuntaan ja urheiluun käytettävät resurssit jakautuvat oikeudenmukaisesti alueellisesti sekä eri ryhmien, kuten naisten ja miesten, välillä. Emme tingi laaja-alaisesta tasa-arvosta. Liikuntaa ja urheilua on voitava harrastaa tulotasosta riippumatta. Pyrimme varmistamaan käytännön mahdollisuuksien puitteissa sen, että kaikilla on oikeus ja mahdollisuus valmennukseen ja ohjaukseen taitotasostaan ja tavoitteistaan riippumatta.
- Kunnioitamme yksilön oikeuksia. Kiusaaminen, syrjiminen, haukkuminen, nimittely, fyysinen ja henkinen väkivalta, alistaminen, vähättely, seksuaalinen ja sukupuolinen ahdistelu ja syrjintä sekä rasismi eivät kuulu liikuntaan ja urheiluun - ei edes huumoriksi puettuna. Keskeisistä käyttäytymis- ja toimintatavoista sovitaan myös joukkue- ja seuratasolla. Näiden tapojen rikkomiselle määritellään samalla riittävät seuraamukset.
- Luomme omalla toiminnallamme ilmapiirin, jossa voidaan käydä avointa keskustelua vaikeistakin asioista. Sanomamme on, että liikunnassa ja urheilussa ei tulisi olla vaiettuja asioita. Yhteisössämme teemme tilaa sille, että jokainen voi vapaasti päättää ilman pakkoa tai painetta siitä, haluaako puhua omista henkilökohtaisista asioista, kuten seksuaalisesta suuntautumisestaan, vai haluaako mieluummin olla puhumatta.
- Haluamme puuttua ajoissa tilanteisiin, mikäli näemme tai kuulemme jonkun joutuvan epäasiallisen käytöksen kohteeksi. Jokaisella on myös velvollisuus puolustaa tällaisen teon kohteeksi joutunutta.
- Kerromme selkeästi kilpailu- ja muissa säännöissä seuraamukset epäurheilijamaisesta käytöksestä. Jokaisella SLU ry:n jäsenjärjestöllä on toimintaohjeet tällaisten tilanteiden ratkomiseen omista seuroissaan.” (Tietoisemmin, vastuullisemmin, kestävämmiin. SLU-yhteisön Reilun pelin ihanteet ja Tavoitteet, 2010, 10-11.)

Reilun Pelin tavoitteissa ja ihanteissa on siis esitetty runsaasti syrjinnän vastustamiseen ja yhdenvertaisuuden edistämiseen tähtäviä linjauksia. Reilu peli -asiakirja on *suositus*, jolloin riskinä on, huolimatta sen yksimielisestä hyväksymisestä SLU:n jäsenkokouksessa, että sille ei aseteta käytännön toiminnoissa tarpeeksi painoarvoa. Koottua tietoa siitä, kuinka Reilun Pelin -säännöt on otettu lajiliitoissa ja seuratoiminnassa osaksi omia käytäntöjä ja kuinka aktiivisesti niitä on edistetty, ei ole saatavilla.

SLU ry on tehnyt merkittävää yhdenvertaisuustyötä myös julkaisemalla lukuisan määrän erilaisia oppaita, esitteitä ja koulutusmateriaaleja, joissa annetaan tietoa yhdenvertaisen liikunnan toteuttamiseen käytännön tasolla.

Vuonna 1992 käynnistetty Sinettiseuratoiminta on Nuoren Suomen ja urheilun lajiliittojen yhteinen toimintamalli, jonka avulla pyritään lasten ja nuorten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin joukkueissa ja harjoitusryhmissä. Toimintaa määrittelevät Sinetikriteerit, jotka on jaettu neljään osa-alueeseen: (1) yhteisöllisyys ja yksilöllisyys, (2) harjoittelemine ja kilpaileminen, (3) ohjaaminen ja valmentaminen sekä (4) viestintä ja organisointi. Nuoren Suomen Vuosikertomuksessa (2010, 7) todetaan, että ”Vuoden 2010 aikana lasten ja nuorten urheilun laatumerkki myönnettiin 45 seuralle ja sinetin menetti viisi seuraa. Vuoden lopussa seuroja oli 560.” Sinetikriteereiden täyttymistä arvioidaan säännöllisesti yhteisten arviointimenetelmien kautta ja tarkoitus on vahvistaa hyviä jo olemassa olevia toimintoja sekä paikantaa kehittämisen kohteita.

Nuori Suomi ry:n Operaatio Pelisääntöjen (<http://www.nuorisuomi.fi/pelisaannot>) tavoitteena on edistää keskustelua ja sopimista lasten ja nuorten urheilun periaatteista joukkueitasolla. Keskustelut käydään joukkueiden ja ryhmien sisällä. Aluksi lapset tai nuoret ja valmentajat sopivat yhteisistä pelisäännöistä ja toimintatavoista. Keskusteluissa sitoudutaan yhteisiin sääntöihin allekirjoittamalla itse laadittu sopimus. Toisessa osassa vanhempien ja valmentajien kesken käydään keskustelu, jolla pyritään löytämään pelisäännöt, joihin sitoutumalla aikuiset voivat toimia lasten urheiluharrastuksen tukijoina ja kannustajina. Operaatio Pelisääntöjen keskustelujen pohjaksi laadituissa materiaaleissa tasa- ja yhdenvertaisuusteemat ovat selkeinä tavoitteina esillä.

Suomen Palloliiton Rasisti on reppana -yhdenvertaisuushankkeen (<http://www.rasistionreppana.fi/>) tavoitteena on tehdä rasismin vastaisesta teemasta pysyvä lisä kaikkeen Suomen Palloliiton ja sen piirien koulutuksiin ja sitä kautta vaikuttaa

jatkuvasti seurakenttään. Rasisti on reppana -hanke alkoi vuonna 2006 rasismiselvityksen tekemisellä. Rasismista suomalaisen jalkapallon piirissä oli viitteitä, mutta vasta laaja ottelu- ja erotuomariraporttien seuranta ja niiden evaluointi, sekä usealle sadalle erotuomarille tehty kysely osoitti rasismien yleisyyden. Ongelmia oli erityisesti alemmilla divisioonatasoilla. Hankkeen koulutus on suunnattu erotuomareille, seurajohtajille, valmentajille ja muille seuratoimijoille. Rasisti on reppana -hankkeessa annetaan konkreettisia työkaluja rasismien tunnistamiseen ja asian käsittelyyn peli- ja harjoitustilanteissa. 1.1.2012 lähtien Walter ry (<http://www.walter.fi>) vastaa Suomen Palloliiton monikulttuurisesta kehitystyöstä ja jatkaa Rasisti on reppana -hankkeen linjoilla.

Yhdenvertaisuushankkeista paljon niin kiitosta kuin kritiikkiä on saanut osakseen Suomen Palloliiton Kaikki Pelaa -ohjelma (www.palloliitto.fi/kaikki_pelaa), joka näkyytyensä ja jalkapallon laajan seuratason osallistujamäärän takia on toiminut tietynlaisena ”kaikki pelaa -ideologian” nimenantajana ja esikuvana varsinkin lasten ja nuorten joukkuelajeissa. Kaikki pelaa -ajatus on kirjattu jalkapallon lisäksi useiden lajiliittojen lasten ja nuorten seuratoiminnan periaatteisiin. Kaikki Pelaa -ohjelman lähtökohtana on ”jokaisen lapsen ja nuoren oikeus kannustavaan ja turvalliseen jalkapalloharrastukseen”. Tähän tähdätään eri ikäkausille sovitetuilla joustavilla pelisäännöillä.

Liikunnan yhdenvertaisuuden edistämisen ja syrjintään puuttumisen ei siis voi sanoa jääneen vaille satsauksia. Hyviä periaatteita ja tavoitteita on nostettu esiin, mutta onko niin, että liian usein ne jäävät käytännössä unohtuiksi ja niitä joudutaan nostamaan esiin kerta toisensa jälkeen.

8. ”MIKÄ ON SEN NUOREN LIIKUNNAN TARKOITUS?”

Väline, itsetarkoitus vai jotain muuta?

Kukaan tuskin kyseenalaistaa nuorten liikunta- ja urheiluharrastusten tärkeyttä yleisellä tasolla. Mutta nopeasti sen jälkeen kun liikkumisen merkityksiä, tavoitteita tai päämääriä aletaan eritellä, löytyy näkemyksiä laidasta laitaan. Myös tämän tutkimuksen aineistoissa näkemyserot tai vähintäänkin vaihtelevat painotukset otettiin esiin ja niissä korostettiin myös järjestäjätahon näkökulman merkitystä.

”Kun miettii, että on 1,1 miljoonaa suomalaista järjestäytyneen urheilun ja liikunnan piirissä, niin se on selvä juttu, että se on se kansa pienoiskoossa eli sieltä löytyy niitä, jotka on että tärkeintä on että se keppi lentäis mahdollisimman pitkälle ja se on se kaikki, kaiken mittari. Tai että maaleja tulee mahdollisimman paljon. Mutta sitten on niitä, toinen ääriä, jotka taas on, että ei niillä oo mitään väliä kunhan osallistujilla on hyvä mieli. Ja kaikkee siltä väliltä eli ei oo semmosta yhtä yhteistä.” (vähemmistö- ja liikunta-alan asiantuntija)

”Varmaan tämmöset kolmannen sektorin toimijat, jotka muutenkin tekee maahanmuuttajatyötä, eikä niinkään perinteiset urheiluseurat, ni on ikään kuin avanneet sinnepäin sitä toimintaa ja siinä se liikunta on ollu enemmänkin väline kun itsetarkoitus.” (projektipäällikkö)

”Ja sitten se, et me tehdään nuorisotyötä, et tarkoituksena ei ole saada huippupelaajia ja semmosia kilpailuhenkisiä tyyppejä, vaan se että niillä on ensinnäkin terveellinen liikuntaharrastus, ensinnäkin mahdollisuus harrastaa, et siinä voidaan kattoo semmosta yleistä hyvinvointia.” (nuorisotyöntekijä)

”Se on mun mielestä tosi häiritsevä ajatus, kun valmentaja on kuitenkin nuorten esikuva ja mentori ja jos se sitten kohtelee ja näkee ne jotenkin aikuisina ja huippu-urheilijoina ja näin päin pois, ni mä veikkaan että se on yks suurimpia syitä minkä takia lähetään mieluummin vaikka nuorisotalolle hengaamaan, ku pysytään siellä kentällä. Jos se valmentaja näkis ittensä nuorisotyöntekijänä ja lähtis vähän panostamaan siihen pään sisäiseen maailmaan ja menis jollain tavalla siihen teinielämään mukaan, ni ihan varmasti ne sitoutuis siihen hommaan. Huomiois nuoret nuorina.” (hankevetäjä)

Lasten ja nuorten liikunta- ja urheiluharrastuksiin liittyvä kasvatuspuhe elää vähintäänkin rahanhauissa, mutta moni haastateltu kyseenalaisti sen toteutumisen käytännössä.

”Mä vertaan nyt tonne koulumaailmaan, ni opettajat sanovat hyvin usein et heidän tehtävänsä on opettaa, ei niinkään kasvattaa - tää on nyt kärjistys. Mut myös nuoriso- ja vapaa-ajankentällä oon kuullu et ihmiset sanoo, et mun tehtävä on ikään kuin valvoa sitä vapaa-aikaa, ei niinkään kasvattaa. Ja liikuntapuolella, et mitä suorituskeskeisempää se toiminta on, ni se pääpiste on tietenkä siinä, et mun tehtävä on tehdä näistä nuorista mahdollisimman hyviä näin ja näin ja näin, mut mikä on se kasvatys, et onko sisäistetty se että tää on myös kasvatustyötä, jollonka se tarkoittaa sitä että mä joudun pitkäjänteisesti käymään tiettyjä asioita läpi jotka ei kuulu millään tavalla siihen lajiin tai sen nuoren yksilön kehittymiseen siinä tietyssä lajissa vaan se onkin jotain ihan muuta.” (monikulttuurisuus suunnittelija)

”Kyllä se on just näin, että perusseuratoiminta, siis mikä nähdään seuratoimintana, niin heti jos puhutaan vahvemmin tämmösestä kasvatuksellisista elementeistä, niin se nähdään sosiaalityöksi. Hyvin vahvasti rajataan, jopa meidänkin johdossa se että mikä on seuratyötä ja mikä on sosiaalityötä. Ja sinne sosiaalipuolelle menemiselle, niin sitä pelätään, koska se on semmosta mistä ei hirveesti tiedetä ja toisaalta ei myöskään haluta rasittaa liikaa näitä meidän vapaaehtoisia, jotka jo nyt tekee ilmatteeks hyvin raskasta työtä ja siinä on hirveä vaihtuvuus.” (monikulttuurisuus asiantuntija)

”Urheilujohtamisesta, niin ne sanoo ne samat asiat ja sanoo täysin ristiriitaisesti: valittaa siitä ylimääräisestä puuhastelusta ja sitten kuitenkin samaan aikaan että tää on hyvä ja tärkeä asia. Urheilu on kasvattavaa homma, mutta sitten kun siihen liittyy tää kasvatys, ni sitten ne ei millään lailla halua sitä.” (liikuntatutkija)

”Ja se on mielenkiintosta se että onko jotenkin, kun miettii sitä lajia, ni onko kasvatys ikäänkun siellä lähtökohdissa jossain siellä ylätasolla määritelty osaksi sitä perustehtävää, nii jos siellä on mainittu se kasvatustehtävä ni kyllähän sen pitäis näkyä sitten riippumatta siitä persoonasta joka sitä toteuttaa. Mut tähän on se haaste meillä näissä, et onko meillä se yhteinen ymmärrys siitä et mitä me tehdään ja miten me tehdään kaikilla niillä toiminnan tasoilla.” (monikulttuurisuus asiantuntija)

Nuorten liikkujien osallisuus!

Kansallisen liikuntatutkimuksen (2009-2010) mukaan seuraharrastamisen aloittaminen tapahtuu vuosi vuodelta nuorempana: nykyisistä 3-6 -vuotiaista melkein kolmannes on mukana seurojen toiminnassa, kun 15 vuotta taaksepäin tämänikäisistä seuraharrastajia oli noin neljännes. Eniten seuroissa harrastajia löytyy 11 -vuotiaista (60%). Sen sijaan ainakin viimeiset kymmenen vuotta samana pysynyt trendi on, että 14-vuotiaasta alkaen seuraurheilun lopettaminen alkaa kiihtyä. Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa (2009) todetaan puolestaan, että viimeisen kymmenen vuoden aikana 15-30 -vuotiaiden kuuluminen liikuntaseuroihin ja -järjestöihin on laskenut 13 prosenttia. (Gretschel & Salmikangas 2010, 96.)

Miksi seura-urheilun ja -liikkumisen harrastaminen sitten loppuu niin usein 14 ikävuoden tietämillä? Muidenkin harrastuslajien suhteen tiedetään, että teini-ikä on vanhojen harrastusten lopettamisen aikaa monille. Liikunta- ja urheiluharrastusten osalta on löydetty muun muassa seuraavia syitä:

”Se yleisin ikä millon lapset tai nuoret lopettaa harrastamisen on just siinä neljäntoista korvilla ja syyks ne ilmottaa sen, että se menee liian totiseks, että alkaa olla treenejä jotain viis kertaa viikossa ja ne ei jaksa siihen enää sitoutua samalla tavalla. Ja tää meidän hanke on vähän niinku vastaus myös siihen, että kantasuomalaiset nuoret, jotka haluaa tulla pelaamaan ja hengaillemaan siihen mukaan, ni on yhtä lailla tervetulleita. Mulla on tosi paljon kavereita jotka on että silloin yläasteella mä harrastin vielä tosi paljon futista, että kyllä nykyäänkin ois kiva päästä päästä potkimaan, tonne vaan” (hankevetäjä)

”Tää lähti siitä tää homma, et nappulaliigan porukkaa ruvettiin tutkiin, et se massa mikä siellä oli ni siellä oli hirveesti nuoria, kaikenlaisia nuoria ja monikulttuurista porukkaa oli ja se määrä oli valtava, mut sitten taas kun nappulaliigavaihe loppu, ni vaan kolmannes jatko jalkapalloo. Et mitä näille kahdelle kolmasosalle tapahtu ja siinä tuli sit tietysti vastaus ku sitä tutkittiin vähän. Et ensin siinä tapahtuu tietysti tämmönen lajivalinta, siihen asti on harrastettu erinäkösiä juttuja ja sit tehtiin valinta vaikka jääkiekkoon tai jalkapalloon tai eri urheilulajeihin. Mut sitten tämmöset kaverit, jotka niinku soitti tai piirsi tai maalas tai jotain, ni ne teki myös siinä sen valinnan, et eri harrastuksen kulttuuripuolelta. Mut sit jäi semmonen iso osa kuitenkin lapsia ja nuoria niinku vaille, et he ei jostain syystä päässy sinne pelaamaan, et ne jäi tavallaan tämmösiks drop outeiksi.” (projektityöntekijä)

Onko niin, että perinteinen urheiluseuratoiminta kilpailuhenkisyysineen, karsintoineen ja poispuodottamisineen on yhä vielä se yleisin malli, joka ei jätä kaikenlaisille nuorille tilaa osallistua? Onkin todettu, että 'yhden urheilun' käsitteestä olisi syytä luopua, jotta urheilun ja liikunnan eettistä perustaa voitaisiin vahvistaa:

”Yksi urheilu’ tarkoittaa sitä, että melkein kaiken järjestetyn urheilutoiminnan sisältö, menetelmät ja välineet mukailevat enemmän tai vähemmän huippu-urheilun piirteitä. On myös muistettava, ettei osallisuus (asioihin vaikuttaminen ja niissä toimiminen) ole kilpaurheilun vastakohta. On tutkittua tietoa siitä, että myös kilpa-urheilijoiden motivaatio voi kasvaa ja suoritukset parantua, kun asioihin pääsee vaikuttamaan uudella tavalla (Nikander 2007). Miten siis liikuntaa voitaisiin organisoida lapsille ja nuorille esimerkiksi kuntourheilun periaattein tai nuoren näköiseksi?”(Gretschel & Salmikangas 2010, 100.)

Anu Gretschel ja Anna-Katariina Salmikangas ovat avanneet tärkeän keskustelun artikkelillaan *Nuoret toimijoiksi, vaikuttajiksi ja asiantuntijoiksi liikuntaharrastusten ja lähiliikuntapaikkojen suunnitteluun* (2010). Nuorten osallisuus liikunnan ja urheilun kentillä on toistaiseksi ollut hyvin vähän työstetty aihe. Tutkijat toteavat: ”Liikuntalain (1054/1998) 2§:n mukaan kunnan tulee luoda edellyksiä kuntalaisten liikunnalle tukemalla muun muassa kansalaistoimintaa. Erytystä huolta kannetaan lasten ja nuorten kasvusta ja kehityksestä liikunnan avulla. Voidaankin kysyä, millaisia kuulemisen ja vaikuttamisen kanavia sekä menetelmiä liikunnan kentillä tarjotaan lapsille ja nuorille.” (Mt. 97.)

Artikkelissa tehdyn tutkimuskatsauksen perusteella tilanne on huono. Liikunta- ja urheiluseuroihin kuuluvista nuorista alle kolmannes (28%) on sitä mieltä, että pystyy vaikuttamaan harrastusseuransa toimintaan. Vielä harvempi seuratoiminnassa mukana oleva nuori (18%) katsoo että pystyy osallistumaan toiminnan suunnitteluun ja ainoastaan 9 prosenttia on päässyt toimimaan jollain tavalla seuran hallintoelimiin. Gretschel ja Salmikangas vertaavat lukuja muihin nuorten vapaa-ajan ympäristöjen vastaaviin ja toteavat, että liikunta- ja urheiluseurat häviävät useimmille niistä huomattavalla erolla.

Samalla täytyy todeta, että nuorten osallisuus ei ole vahvoissa kantimissa sellaisissaakaan nuorten arjen keskeisissä instituutioissa kuten koulussa. Kouluterveyskysely 2009-2010 kertoo, että koulumaailmassa nuorten osallisuudenkulttuuri on vielä kovin puutteellista: peruskoulun 8.-9.-luokkalaisista vain 47 prosenttia oli sitä mieltä,

että tietää miten voi omassa koulussaan vaikuttaa koulun asioihin, ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista 48 prosenttia oli tällä kannalla ja lukiolaisista vain 31 prosenttia. Tämän rinnastus tuli esiin myös asiantuntijahaastatteluissa:

*”Se on ehkä se pulma että meillä antaa ohjeita aina valmentaja - ja väit-
täisin että myös opettajakulttuuri on lähtenyt liikaa liikkeelle siitä aikuisen
näkökulmasta. Miten minä opettajana, miten minä valmentajana teen sen,
sen sijaan että hei tää on tää ryhmä, miten tätä ryhmää, eli se semmonen
ajattelun muutos tarvitaan siihen.” (projektipäällikkö)*

Miten muutos sitten saataisiin käyntiin? Kuinka liikunta- ja urheiluseurat voisivat lähteä liikkeelle nuorten vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi? Gretschel ja Salmikangas (2010, 100) korostavat selkeästi rajattujen kohteiden ja prosessien tärkeyttä. Kun rajaukset ovat selkeät, ja kokeiluilla on selkeä alku ja loppu, projektimainen elinkaari, niin ne on helpompi käynnistää ja toteuttaa. Konkretisointi auttaa motivoimaan mukaan paitsi lapsia ja nuoria, myös aikuista urheiluseuraväkeä ja kuntatahoa. Tutkijat uskovat, että vaikutusmahdollisuuksien lisääminen vahvistaisi seuratoiminnassa mukana olemisen mielekkyyttä ja siinä mukana pysymistä.

Rohkaisevina esimerkkeinä muutoksen mahdollisuudesta Gretschel ja Salmikangas nostavat esiin Suomen Palloliiton syksyllä 2005 käynnistämän nuorten harraste- ja vaikuttajahankkeen sekä Nuori Suomi ry:n Operaatio Pelisäännöt, Harrastemanagementisysteemit sekä Your Move -kampanjan. Lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen liikunta- ja urheiluseuroissa on vielä aivan aluillaan, mutta muutostahtoa on kuitenkin jo paikoitellen näkyvissä.

*”Meillä on vankka usko siihen, että tämmönen lapsilähtöinen yksilöllinen
taikka nuorisotoiminta on se, minkä kautta, kun jokainenhan on loppupe-
leissä erilainen, ja jos sen kautta pystytään muuttamaan toimintakulttuu-
ria, niin että siinä toteutuu osallisuus ja sen lapsen yksilöllinen huomioimi-
nen, niin silloin ollaan oikeilla jäljillä.” (projektipäällikkö)*

III VIESTIKAPULA ETEENPÄIN

9. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Tiedossa olevat nuorten liikuntaan ja urheiluun liittyvät yleiset trendit, jotka osin eriarvoistavat ja polarisoivat nuoria, ovat myös vähemmistöjen yhdenvertaisuusongelmia. Raportissa onkin korostettu, että vähemmistönuorten urheiluun ja liikuntaan liittyviä kysymyksiä ei voi irrottaa tästä kokonaisuudesta. Vähemmistöt kuitenkin kohtaavat usein näiden yleisten ongelmien lisäksi muita yhdenvertaisuuden esteitä, jotka saattavat moninkertaisesti kaventaa liikunta- ja urheilutoimintaan mukaan pääsemisen ja mukana olemisen mahdollisuuksia.

Kirjallisuus- ja selvityskatsauksen perusteella näyttää siltä, että eri vähemmistöjen liikunta- ja urheilutoiminta on ollut tarkastelun kohteena erityisesti vasta 1990-luvulta lähtien; poikkeuksena vammaisliikunta ja -urheilu, jota on tutkittu ja edistetty jo aiemminkin. Vähemmistöistä erityisesti maahanmuuttajien liikuntaan osallistumismahdollisuuksia ja niiden esteitä on tutkittu viime vuosina paljon. Näkökulmana on ollut pääasiassa kotoutuminen ja kotouttaminen liikunnan avulla. Tuloksina on tuotu esiin samoja talouteen, tiedonkulkuun, sukupuolten epätasa-arvoon ja asenneilmastoon liittyviä teemoja, jotka ovat tuttuja myös muita elämänalueita käsittelevien yhdenvertaisuusselvitysten kertomista epäkohdista. Yhdenvertaisuuden esteet ja kynnykset on pitkälti tiedostettu raporttien tasolla ja niihin on tehty toimenpide-ehdotuksia: Pitäisi nähdä kunkin nuoren yksilölliset tarpeet, lähestyä koko perhettä kulttuurierot huomioiden, tiedottaa liikunta- ja urheilutoiminnan mahdollisuuksista - erityisesti maksuttomasta toiminnasta sekä harrastusmaksuissa tukemisesta. Käytännön tasolla edellisten toimenpiteiden toteuttamisessa on kuitenkin vielä paljon tehtävää. Sen sijaan niin sanottujen vanhojen etnisten vähemmistöjen kohdalla liikuntanäkökulmaa ei ole juurikaan tuotu esiin, vaikka esimerkiksi romanikulttuurilla on Suomessa jo 500-vuotinen historiansa. Seksuaali- ja varsinakin sukupuolivähemmistöjen osalta hanke- ja selvitystyö on käynnistynyt vasta viime vuosina.

Tyttöjen ja poikien yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua liikunnan ja urheilun kansalaistoimintaan olisi taattava. Tutkimuksissa on löydetty esimerkiksi liikuntajohtamisen, päätöksenteon, resurssien jaon ja lajien sukupuolittamisen suhteen eriarvoistamista. Jo valmiiksi epätasa-arvoisessa tilanteessa etnisiin vähemmistöihin kuuluvat tytöt ja naiset ovat monikertaisten yhdenvertaisuuden esteiden edessä.

Käynnissä on paljon myös laajasti liikunnan ja urheilun kentille levinneitä hankkeita, jotka ovat tukeneet onnistuneesti yhdenvertaisuuden toteutumista liikunnassa ja urheilussa. Yleisesti voisi sanoa, että nyt painotusta olisi eri asiantuntijoiden puheenvuorojen perusteella kohdennettava hyvien käytäntöjen kokoamiseen. Tiedossa olevista epäkohdista ja yhdenvertaisuusretoriikasta olisi edettävä kohti konkreettisia tekoja.

Eettisiä yhdenvertaisuusvaatimuksia on asetettu, mutta ne ovat usein jääneet seuratasen kontolle. Seuratoimijat ovat vastanneet yhdenvertaisuushaasteeseen eri intensiteetillä. Seurat tarvitsisivat avukseen lisätoimia, jotka ohjaisivat ja sitouttaisivat käytännön toimijoita eri tasoilla. Nyt yhdenvertaisuushankkeet ovat usein jääneet irrallisiksi ja lyhytkestoisiksi - kuten hankkeet usein jäävät - eivätkä ehdi juurtua käytännöiksi. Osin hankkeet ovat voineet olla jo lähtökohtaisesti irrallaan rakenteista.

Sektorirajat liikunnan kentällä puhuttavat. Toimiviakin esimerkkejä sektorirajat ylittävästä yhteistyöstä löytyy, mutta edelleen on paljon byrokraattisia rajoja, jotka hankaloittavat yhdenvertaisuutta edistävien toimien kehittämistä ja läpiviemistä. Esimerkiksi: ”Hallinnollisten sektorirajojen myötä monissa kunnissa ja ylipäätään julkishallinnossa liikunta ja nuorisotetaan usein keinotekoisesti toisistaan. Taloudellisten resurssien ollessa kyseessä ne asetetaan usein jopa vastakkain.” (Koski 2007, 316.)

Vähemmistötietoisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumisen epäkohtien huomioiminen on avainasemassa. Tietoa ja koulutusta on lisättävä aikuisille, mutta myös nuorille itselleen kaikilla tasoilla ja foorumeilla, eri yhteyksissä. Nuorten on saatava tietoa omista oikeuksistaan yhdenvertaisuuteen. Nuorten osallisuutta on korostettu viime aikoina eri yhteiskunnan osa-alueilla, miksi ei myös liikunnassa ja urheilussa? Ammattikasvattajat, kuten opettajat ja lastentarhaopettajat, sekä tietenkin liikunnanohjaaja- ja valmentajakoulutuksiin osallistujat pitäisi saada yhdenvertaisuusopintojen piiriin. Seuratasolle tarvittaisiin myös koulutettuja vastuuhenkilöitä, jotta yhdenvertaisuusnäkökulma menisi eteenpäin liikunta- ja urheiluseuroissa.

Nuorisotyönopintoihin ja nuorisotyöhön olisi saatava entistä vahvemmin vähemmistöjen ja yhdenvertaisuuden huomioiminen, jota pitää laajentaa maahanmuuttajavähemmistöistä, kantasuomalaisvähemmistöihin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin. Nuorisotyön asiantuntijoiden näkemystä pitäisi hyödyntää myös liikunta- ja urheiluseuroissa.

Liikunta- ja urheiluseurojen sitouttamista yhdenvertaisuuteen ja sen käytännön toteutumisen seuranta tulisi tarkentaa. Erityisesti rahoituksen seurannalla voitaisiin varmistaa seuratason yhdenvertaisuuspyrkimyksiä. Olisi tärkeää, että terveysliikunta, elämysliikunta ja kilpaurheilu olisivat samassa arvoasetelmassa yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Kaikkien liikuntaa ja urheilua järjestävien tahojen tulisi pyrkiä omassa toiminnassaan ja keskinäisessä yhteistyössään yhdenvertaisuuden tukemiseen.

Vähemmistöille suunnattu yhdenvertaisuustyö tukee lopulta kaikkia nuoria: ”Että juuri niin päin, että ne nuoret näkee, että siihen toimintaan liittyy jotain kynnyksiä, eikä se, että heillä olis jotain ominaisuuksia, jotka vaikuttais siihen että pystyvätkö he vai eivätkö pysty”.

LÄHTEET

Aaltonen, Milla; Joronen Mikko & Villa, Susan (2009) *Syrjintä Suomessa 2008. Ihmisoikeusliitto ry*: Helsinki.

Autio, Minna; Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.) (2008) *Polarisoituva nuoruus? Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisoasiain neuvottelukunta: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus*. Hakapaino: Helsinki

Beurling, Juha (2010) *Tietoisemmin, vastuullisemmin, kestävämmiin. SLU-yhteisön Reilun Pelin ihanteet ja tavoitteet*. SLU-julkaisusarja 5/2010. Suomen Liikunta ja Urheilu: Helsinki.

Fagerlund, Emilia & Maijala, Hanna-Maria (2011) *Saa hengaa eri porukan kanssa. Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten liikuntaan osallistumisen tukeminen*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 248. LIKES: Jyväskylä.

Gretschel, Anu & Salmikangas, Anna-Katariina (2010) *Nuoret toimijoiksi, vaikuttajiksi ja asiantuntijoiksi liikuntaharrastusten ja lähiliikuntapaikkojen suunnitteluun*. Nuorisotutkimus 2/2010.

Haasteena liikkumattomat lapset ja nuoret - selvitystyö (2010). Nuori Suomi: Helsinki.

Hakamäki, Matti & Turpeinen, Salla (2011) *Urheilun hyvät ja vielä paremmat asiat*. Liikunta & tiede 48, 5/2011.

Harinen, Päivi; Honkasalo, Veronika; Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2009) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 91, Helsinki.

Heikkilä, Matti (2007) *Tutkimuksen poliittista ohjausta halutaan lisätä*. Yhteiskuntapolitiikka 72 (2007): 2.

Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) (2007) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 76, Helsinki.

Honkasalo, Veronika; Harinen, Päivi & Anttila, Reetta (2007) Yhdessä vai yksin erilaisina? Monikulttuuristen nuorten arkea, ajatuksia ja ajankäyttöä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 15, Helsinki.

Honkasalo, Veronika (2011.) Tyttöjen kesken: monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 109. Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Huotari, Kari; Törmä, Sinikka & Tuokkola, Kati (2011) Syrjintä koulutuksessa ja vapaaajalla: Erityistarkastelussa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjintäkokemukset toisen asteen oppilaitoksissa. Syrjintäselvitys 2010. Sisäasiainministeriön julkaisut 11/2011, Helsinki.

Huotari, Katja; Heinonen, Kristiina; Niemelä, Ville & Kössi-Jormanainen, Sonja (2003) Liikuntaa ja urheilua Suomessa - Liikuntaopas maahanmuuttajille. SLU-julkaisusarja 5/03, Helsinki.

Ilonen, Milla (2009) ”Että vois olla siellä missä ne muutkin”: nuorisotyötä tekevien järjestöjen ja vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten käsityksiä ja kokemuksia yhdenvertaisesta nuorisotyöstä. Suomen nuorisoyhteistyö - Allianssi: Helsinki.

Junkala, Pekka & Tawah, Sanna (2009) Enemmän samanlaisia kuin erilaisia: romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomessa. Lapsiasia- valtuutetun toimiston julkaisuja 2009:2, Jyväskylä.

Kankkunen, Paula; Harinen, Päivi; Nivala, Elina & Tapio, Mari (2010) Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa. Sisäasiainministeriön julkaisu 36/2010, Helsinki.

Kansallinen liikuntatutkimus 2009-2010; Lapset ja nuoret. Suomen Liikunta ja Urheilu ry: Helsinki.

Kehittämisohjelma maahanmuuttajien kotouttamiseksi liikunnan avulla. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:16.

Kim, Heli (2009) Miten monikulttuurista liikuntaa ja urheilua Suomessa on? Monikulttuuristen nuorten puheenvuoro. - Teoksessa Harinen, Päivi; Honkasalo, Veronika; Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2009) Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 91, Helsinki.

Kivijärvi, Antti & Herranen, Jatta (2010) Monikulttuuriset nuoret ja osallisuuden ohuus. Nuorisotutkimus 3/2010.

Kop kop - Pääseekö sisään? Yhdenvertaisen järjestötoiminnan opas urheilu- ja nuorisojärjestöille. Sisäasiainministeriön julkaisut 28/2011.

Koski, Pasi (2006) Katsaus liikunnan kansalaistoiminnan tutkimukseen Suomessa. Opetusministeriö. (www.minedu.fi/OPM/Liikunta/valtion_liikuntaneuvosto/julkaisut)

Koski, Pasi (2007) Liikunnan ja urheilun seuratoiminta nuorisotyönä. - Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) (2007) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 76, Helsinki.

Liikunta on yhteinen kieli. Hyvän seuran opas monikulttuuriseen arkeen. (2004) SLU-julkaisusarja 7/04. Suomen Liikunta ja Urheilu: Helsinki.

Lupa välittää - lupa puuttua. Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä liikunnassa ja urheilussa. (2002)

SLU-julkaisusarja 8/02. Suomen Liikunta ja Urheilu: Helsinki.

Lupa kuulua - lupa näkyä. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt liikunnassa. (2005) SLU-julkaisusarja 6/05. Suomen Liikunta ja Urheilu: Helsinki.

Lämsä, Jari ja Mäenpää, Pasi (2002) Kuinka moni lopettaa. Tietoja ja näkemyksiä nuorten urheiluharrastuksen aloittamisesta ja lopettamisesta. Nuori Suomi: Helsinki.

Myrén, Kati (1999) Pois paitsiosta - maahanmuuttajien liikuntaharrastukset ja vapaa-ajan vietto Suomessa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 122. LIKES: Jyväskylä.

Myrén, Kati (2003) Kohtaamisia liikunnan kentällä - liikunnan suvaitsevaisuushankkeiden arviointi 1996-2002. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 143. LIKES: Jyväskylä.

Nissilä, Tuula (2010) Romanioppilaat ja liikunta. Latso Diives. Romaniväestön koulutusryhmän tiedostuslehti 2/2010. Opetushallitus.

Pyykkönen, Miikka (2007) Järjestyvät diasporat: etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä

Rajala, Katja (2010) Vähän liikkuvien ja liikunnasta syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten aktivointi - raportti hanketoiminnasta. LIKES: Jyväskylä.

Saari, Aija (2011) Inklusion nosteet ja esteet liikuntakulttuurissa. Tavoitteena kaikille avoin liikunnallinen iltapäivätoiminta. *Studies in sport, physical education and health* 174. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.

Salasuo, Mikko & Kangaspunta, Manu (toim.) (2011) Hampaat irvessä? Painavia sanoja 11–15-vuotiaiden kilpaurheilusta.. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisu 39, 2011.

Salasuo, Mikko & Koski, Pasi (2010) Miten kilpaurheilu istuu nykynuorten sielunmaiseen - näkökulmia liikuntasuhdetta vahvistaviin ja heikentäviin tekijöihin. *Liikunta ja tiede* 47, 2-3/2010.

Salmivalli, Christina (1998) Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Gaudeamus: Helsinki.

Salmivalli, Christina (2003) Koulukiusaamiseen puuttuminen: kohti tehokkaita toimintamalleja. PS-kustannus: Jyväskylä.

Salmivalli, Christina (2010) Koulukiusaamiseen puuttuminen: kohti tehokkaita toimintamalleja. PS-kustannus: Jyväskylä.

Sihvola, Juha (2011) Kilpaurheilu ja murrosikäisen luonteenkasvatus. - Teoksessa: Salasuo, Mikko & Kangaspunta, Manu (toim.). Hampaat irvessä? Painavia sanoja 11-15 -vuotiaiden kilpaurheilusta. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisu 39, 2011

Turpeinen, Salla; Jaako, Jaana; Kankaanpää, Anna & Hakamäki, Matti (2011) Liikunta ja tasa-arvo 2011; Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2011:33. Opetus- ja kulttuuriministeriö: Helsinki.

Zacheus, Tuomas (2010) Liikunnan ja urheilun merkitys maahanmuuttajien kotoutumiselle. *Kasvatus & Aika* 4 (2).

Zacheus, Tuomas. Liikunta monen kulttuurin kohtaamispaikaksi? *Liikunta & Tiede* 48, 4/2011.

LIITE

Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa lain soveltamisalaan kuuluvissa syrjintätilanteissa.

6 §

Syrjinnän kieltö

Ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Sukupuoleen perustuvasta syrjinnän kiellosta säädetään naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa (609/1986)

Syrjinnällä tarkoitetaan:

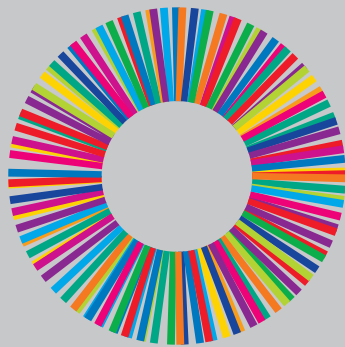
1. sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa (*välitön syrjintä*);
2. sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden, paitsi jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia (*välillinen syrjintä*);
3. henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri (*häirintä*);
4. ohjetta tai käskyä syrjiä.

Yhdenvertaisuuslain (21/2004) lisäksi:

- Yhdenvertaisuuden vaatimus on vahvistettu Suomen perustuslaissa (731/1999),
- Syrjintä on kielletty myös rikoslaissa (578/1995)
- Sukupuoleen perustuvan syrjinnän estämiseksi ja naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämiseksi on säädetty laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
- Yhdenvertaisuudesta säädetään myös koulutusta koskevissa erityissääädöksissä (ks. Huotari ym. 2011, 10-14.)

yhdenvertaisuus.fi
equality.fi